

PARTIZAN

Bütün ülkelerin işçileri ve ezilen halklar, birleşin!

Yayınlari

**MARKSİZM - LENİNİZMİN
AMANSIZ DÜŞMANI TROÇKİZM**

**Arnavutluk Emek Partisi'nin
Dış Siyaseti Açısından Türkiye**

**Kemalist Hareket Ve Kurtuluş
Savaşının Değerlendirilmesi (4)**

**Türkiye Proletaryasının
Doğuşu, Gelişmesi Ve Mücadelesi (VI)**

İÇİNDEKİLER

SAYFA

- MARKSİZM—LENİNİZMİN AMANSIZ DÜŞMANI TROÇKİZM 1
- ARNAVUTLUK EMEK PARTİSİ'NİN DIŞ SİYASETİ AÇISINDAN TÜRKİYE 17
- KEMALİST HAREKET VE KURTULUŞ SAVAŞININ DEĞERLENDİRİLMESİ (IV) 20
- TÜRKİYE PROLETARYASININ DOĞUŞU GELİŞMESİ VE MÜCADELESİ (VI) 42

- Sahibi: İSMET TOSUN
- Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: M. UĞUR SÜLÜN
- Yönetim Yeri: İsmet Paşa Mah.3626 Sok. No: 8/A Gürçeşme/İZMİR
- Yazışma Adresi: P.K 648 Aksaray/İstanbul
- Dizgi-Baskı: ZAFER MATBAACILIK
- Çatalçeşme Sok. Tefkibirkan İşhanı No: 6/1 Cağaloğlu/İstanbul

Marxizm-Leninizmin Amansız Düşmanı

TROÇKİZM

GİRİŞ

Bugün yalnızca ülkemizde değil, uluslararası planda da Marxizm-Leninizm ile modern revizyonizm arasında kıyasıya bir mücadele süregitmektedir. Bu mücadele, Stalin Yoldaş önderliğinde Koninform'un Tito modern revizyonizmine karşı yürüttüğü mücadele ile ön plana çıktı; daha sonra başını ÇKP ve AEP'nin çektiği Marksist-Leninist güçlerce Kruşçev-Brejnev modern revizyonizmine karşı bir ölüm-kalım mücadelesi şeklinde yükseldi. ÇKP içinde gelişen «Üç Dünya Teorisi», Marxizm-Leninizm ile modern revizyonizm arasında yeni bir hesaplaşmaya yol açtı. Bu hesaplaşma içinde ise AEP, Marxizm-Leninizmden saparak revizyonist bir çizgi sistemleştirdi ve revizyonist bir parti haline geldi; onun başını çektiği ideolojik akım, Marksist-Leninistler önünde yeni bir ateş hattı açtı.

Modern revizyonizmle Marxizm-Leninizm arasındaki mücadele bizlere göstermektedir ki, bu mücadelede önemli mevziler kaybettik. Bu kayıplardan öğrenmek, ancak enternasyonal Marksist-Leninist hareketin modern revizyonizmle mücadelesini değerlendirmek gibi zor ve o denli gerekli bir görevin yerine getirilmesi ile mümkündür. Marxizm-Leninizmin savunucuları, bu görevlerin bilincinde olarak çok yönlü ama sağlam temellere dayanan bir araştırmanın içindeler. Hiç kuşkusuz ki, bugün kararlı bir şekilde ilerleyebilmek için dünün böyle bir değerlendirmeye tabi tutulması ve Marxizm-Leninizmin süzgecinden geçirilmesi görevi, en önemli görevlerden birisinin —bir

başlangıç olarak bile olsa— yerine getirilmesi anlamını taşımaktadır.

Gerekliliği, Marksist-Leninistlerce her noktada açığa çıkan bu görevlerin ana mih-rakını; modern revizyonizmin gelişmesi, ulusal ve sosyal plandaki dayanaklarının, ekonomik ve siyasi temellerinin, sosyalist ve sosyalizmi inşa sürecindeki ülkelerde geriye dönüşü tezgâhlayan karşı devrimin incelenmesidir. Ama şu kadarı bugünden çok açıktır: modern revizyonizmin teorisi «eski tip» Kautsky-Bernstein revizyonizminin ve troçkizmin teorilerinin bileşimidir.

Bu gerçek zorunlu olarak modern revizyonizme karşı mücadele görevinin önemli bir bölümünü Troçkizme karşı mücadelenin oluşturmasına yol açıyor.

Bunun yanında, Troçkizmin başlı başına bugün ele alınmasını gerektiren başka faktörler de mevcuttur.

Uluslararası proletaryanın ve onun müttefiklerinin nice zorlu mücadeleleri sonucu emperyalist sömürü ve zulüm zinciri kırılarak kurulmuş olan proletarya ve onun önderliğindeki halk diktatörlükleri, bugün peşpeşe yeniden bu dünya ahtapotunun kolları arasına girmiştir. Sosyalizmin son kalesi durumunda olan ASHC'nde de, proletarya diktatörlüğünün önder gücü ve garantörü olması gereken AEP, yozlaşma sonucu bürokrat burjuvazinin partisine dönüşmüş, sosyalizmden geriye dönüşün yolu açılmıştır. Bugünü belirleyen somut durum, uluslararası proletaryanın sosyalizm ve komünizm yolunda geri döndürülemez ilerleyişinde geçici bir yenilgi almış olmasıdır. Geçmişte, dünya komünist partisi Komin-

tern'in iktidardaki müfrezesi olan SBKP(B) kadar; ondan da güç alarak parlak başarılar kazanan diğer ülkelerdeki komünist partilerinin o muazzam başarılarından eser kalmadığı günümüz şartlarında, bu durum özellikle Marksizm-Leninizm hakkında şüpheli bir tavır takınmaya; çoğunluğu küçük burjuva yığınlarına dayanan Marksizm-Leninizm adına ortaya çıkmış olan grupların karamsarlık dolu bakışlarına yol açıyor. «Sosyalist ülkelerin hemen hepsinde geriye dönüş sağlandı ise, öyleyse sosyalizm uğruna mücadele neden yürütülsün?! Uluslararası kapitalizm var oldukça, demekki, tek tek ülkelerdeki sosyalist inşa mücadelesi sonuçta ister istemez bu zalim baskı karşısında teslim olmaktadır, teslim olmak zordur.»

Görüldüğü gibi sadece geriye dönüşü doğru kavrayamama sonucu ortaya çıkan yılgınlığın vardığı ilk durak bile Troçkizm olmaktadır. İlerde inceleyeceğimiz gibi Troçkizmin Emperyalizmin ajanı, provokatör-sabotör bir grup yapısı kazanmasında, onun bu tezi önemli bir rol oynamaktadır: «sosyalizmin tek tek ülkelerde başarıya ulaşması imkansızdır» (!!) İşte Troçki bunu savunuyordu. Troçkistler daha sonra bu tezlerini ispatlamak için sosyalist Sovyetler Birliği'nde sabotajlara başvurmaktan çekinmemişlerdi.

Stalin Yoldaşın önderliğindeki Enternasyonal Komünist Hareketin, Lenin'den devralarak sürdürdüğü mücadele ile yerin dibine sokulan Troçkizm, işte bu temellerde yeniden güç kazanmaya başladı. Tüm Troçkistler bu gelişmeleri sözümona kendilerini doğrulayan gelişmeler olarak göstermekte; büyük bir sevinçle haykırmaktadırlar: «sosyalizmin bir tek ülkede başarısı imkansızdır»! Böylece onlar emperyalizmin bir uzantısı olarak proletaryanın kalelerinden, anavatanlarından dökülen her taşı sevinç neralarıyla karşıyor, karşı-devrimci karakterlerini sergiliyorlar.

Modern revizyonizmin proletaryanın elindeki mevzileri geri alması Troçkizme, yalnızca bu sahte teorisini «haklı» çıkartmak için malzeme sağlayarak yardım etmiyor. Aynı zamanda modern revizyonizmin

hamurunda Troçkizm de bulunduğundan, Troçkist görüşler de doğrudan güçleniyor. Marksizm-Leninizme karşı Mao Zedung inkarcılığı kılıfı altında açılan yeni oportünist cephe, cephaneliğini önemli ölçüde Troçkizmden de alıyor. AEP'nin merkezinde bulunduğu bu cephe, emperyalist ülkelerdeki proletarya devrimlerinin, emperyalizmin boyunduruğu altındaki ülkelerdeki milli ve sosyal kurtuluş devrimleri ile olan ittifakını baltalıyor; bunu, milli ve sosyal kurtuluş mücadelelerini küçümseyici anlayışlar yaparak, 'saf proleter devrim' propagandacılığı yaparak yürütüyor. Bu yeni oportünist cephe, Troçkizmin en önemli özelliklerinden biri olan, yeni tipteki demokratik devrimlerde köylülüğün rolünü küçümseyen ve böylece yarı-sömürge, yarı-feodal ülkelerdeki devrimleri baltalayan anlayışı güçlendiriyor. Yeni oportünizm, yine Troçkizmden önemli ölçüde etkilenecek, yarı-sömürge, yarı-feodal ülkeler için maceracı bir çizgi (son tahlilde de pasifizmin kılıfı) olan genel silahlı ayaklanma çizgisini ileri sürüyor; ezilen ve yoksul dünya halklarının fedakar mücadeleleri ve parlak zaferleri ile ispatlanmış uzun süreli halk savaşı teorisini reddediyor. Yeni oportünizm Troçkizmin ilkesizliğini, dün ak dediğine bugün kara diyerek, Partinin hiçbir zaman yanılmadığı anti-ML görüşünü yayararak, hatta kendi tarihini tahrif etmekten çekinmeyerek ilkeleştirmeye çalışıyor.

Marksizm-Leninizm ile modern revizyonizm arasındaki mücadelenin bu yeni döneminde ortaya çıkan yeni oportünist çizginin Troçkizmin açık etkilerini üzerinde taşıması da raslantısal değildir ve Troçkizmin artan ideolojik tehlikesine dikkatimizi çekmektedir.

Modern revizyonizmin ihanetiyle güç toplayan, küçük burjuva yığınların, işçi aristokrasisinin ve dünya devriminin geleceğine inançsız tüm unsurların kararsızlığından yararlanan Troçkistler, bugün gerine gerine Troçkist olduklarını açıklayabilmektedirler. Komintern döneminde Marksizm-Leninizmin bombardumanlarıyla parçalanmış ve kırıntıları sağda solda kalan Troçkist elemanlar, bugün yeniden yeryüzüne

çıkabiliyorlar. Bu gelişme ülkemize de yansıdı. Türkiye’de yakın zamanlara kadar Troçkiyi açıktan açığa savunan bir-iki yayınevi sahibinden başka kimse yoktu. Geçtiğimiz yılın içinde «Sürekli Devrim» adıyla bir dergi çıktı ve bu dergide Troçkizm ve Troçki açıkça savunuldu. Bunlar kendilerini şu anda kırk parça olan Troçkistlerin oluşturduğu dünya yüzündeki karşı-devrimci grubun bir uzantısı olarak gördüklerini açıkladılar. 3-5 sayı yayımlandıktan sonra bu dergi ortalıktan çekildi. Merak ettikleri için alanların dışında okuyucusu olmayan «Sürekli Devrim»e karşı herhangi bir başka yayın organından da ses gelmedi. Ama aslında bu, yukarıda değindiğimiz gibi, güçlenen Troçkizmin tohumunu yararak toprak üstüne çıkmasını temsil ediyordu. Ve o kendilerine «Troçkist» demeseler bile, şimdiye dek yarı-Troçkist bir hat izlemiş, ya da Troçkizmden şu ya da bu ölçüde esas olarak etkilenmiş küçük burjuva grupların ideolojik yönlendiricisi olduğundan, onun yer altından yer üstüne çıkışı önemli bir olayı temsil ediyordu.

Gerçekten de sorunu ülkemiz açısından ele alırsak, Troçkizm daima devrimci hareket içine, başını çeşitli küçük burjuva gruplar üzerinden uzatmıştır. Açıkça ortaya çıkmamıştır. Stalin düşmanı —aslında Marksizm-Leninizm düşmanı— H. Kıvılcımlı revizyonisti bile Troçkiyi açıkça savunmaya hiçbir dönem teşebbüs edememiştir. Elbette bu ülkemizde devrimcilerin Troçkizme karşı olan düşmanlıklarının derecesini yansıtıyordu. Ve iyi birşeydi. Ne var ki salt Troçki ismine karşı çıkmak; Troçkizme karşı çıkmak, onu ideolojik olarak başkaldırdığı her noktada mahkum edebilmek için yeterli değildir. Nitekim az önce belirttiğimiz gibi Troçki düşmanı olan sayısız devrimci, peşlerinden gittikleri küçük burjuva tekellerin, şeflerin troçkizmden etkilenmiş küçük burjuva devrimcisi çizgilerini savunmaktadırlar. Öyleyse uluslararası proletaryanın Türkiye’deki müfrezesi olan proletarya hareketi bu meseleyi açıklamak, Troçkizme duyulan düşmanlığı ideolojik-teorik temellerine oturttarak bilinçli bir hale getirmek göreviyle yükümlüdür.

«Sai proleter devrim» adına koyulduğu ve toprak devriminin önemini inkarı, Türkiye gibi ülkelerde uzun süreli halk savaşı yoluyla değil de, siyasi iktidarın şerhleriyle başlatılacak bir toplu ayaklanma ile ele geçirilmesini öneren maceracı çizginin önermesi, Lenin ve Stalin’in emperyalizm ve emperyalist savaşlarla ilgili tezlerinin inkar edilmesi, emperyalist savaşların artık olamayacağının savunulması, emperyalizmin üstten, ya da «Prusya yolu» ile teocallizmi taşıyıp ettiğinin ya da edeceğinin savunulması...

Tüm bunlar bugün oportünist basının sayfa aralarında yer alan ve ilk anda akla gelen, görünür tezlerdir. Ve troçkinin savunduğu tezlerin bir bölümünün «ülkemize uygulanışı»dır.

Küçük burjuva gruplar yukardaki tezleri bir siyasi varlık olarak ortaya çıktıklarından beri; hatta bir orta burjuva hat izleyen Şefik Hüsnü revizyonizminden beri savunmaktadırlar. Ancak bugün onların bir bölümü, zaten başından beri sahte bir şekilde savundukları (ve zaten başka türlü de mümkün değildi) Mao Zedung’un Marksist-Leninist mirasını açıkça reddederek Troçkist tezlerin içine «inkarcılık»dan aldıkları hızla daha da gömülmeye başladılar.

Mao Zedung Yoldaşın inkarı bu sürece hız katan bir başlangıçtır. Biz başından beri Mao Zedung’un Marksist-Leninist mirasının inkarına; AEP’nin bu konudaki görüşlerine katılmadık ve katılmamız da imkânsızdır. Biz bu konuda AEP’nin, Enver Hoca’nın Marksist-Leninist geçmişlerinde söylediklerini savunuyor ve doğru olanın bu olduğunu söylüyoruz.

Ülkemizde küçük burjuva gruplar, kendilerini hızla karşı-devrimin kampına götüreceği olan bir yola, Mao Zedung’un inkarına dört elle sarılarak girdiler. Kruşçev-Brejnev revizyonistlerinin 15-20 yıl önce «Maoizm» üzerine söylediklerini; sanki bunlar «yeni» birşeymiş gibi; sanki bunlar Mao Zedung önderliğindeki ÇKP tarafından yanlışlığı ispatlanmamış gibi yeniden piyasaya sürmeye çalışıyorlar.

Mao Zedung’un inkarı, onların Demok-

ratik Halk Devrimi konusunda toprak devrimini, köylülüğün devrimdeki rolünü ve halk savaşını tümüyle redederek açıkça Troçkist bir pozisyonda yer almalarını sağladı. Bundan sonraki durak Troçkizme daha çok yararlanmak ve onun olan asıl sağcı özünün sulandırılmasından öte bir şey olmıyan Kr-uşçev revizyonizminin safında «savaşmak» tır.

Troçkizm konusunu kısaca da olsa ele almamızı gerekli kılan son nokta ise ülkemizde 1972'lerden itibaren sınıf bilinçli proletaryanın sesi olarak ortaya çıkan İ. Kaypakaya yoldaşa ve onun görüşlerine karşı sık sık fırlatılan «Troçkizm», «Troçkistlik» çamurudur. Bu iddayı ilk kez formüle eden TİİKP revizyonizmiydi. Sağcı-Teslimiyetçi orta burjuva reformizmini haklı gösterebilmek için bu «tez»e sarılan TİİKP revizyonizmi, bugün TİİKP karşı—devrimciliği şeklinde siyasi yaşantısına devam ediyor. Şirretlik noktasına vardığı bu iddasının sadece bir aldatmaca olduğunu o, bugün belkemiğini emperyalizmin savunulması Troçkist tezinin oluşturduğu «üç dünyacı» modern revizyonizmi savunarak göstermiştir.

Bugünkü Troçkizmi kavramak için aşağıda Troçkizmin gelişmesine kısaca göz atacağız.

TROÇKİ VE BOLŞEVİKLER

Troçkizmin ne olduğunu kavramak için, bu akımın kurucusu Troçkinin hayatına, ve Rus devrimi sırasında bolşeviklerle arasındaki farklara göz atmak gerekir. Çünkü Troçkizm denen akım, Rus devrimi içinde şekillenmiştir. Bugünkü Troçkist akımların kaynaklandığı teorik temeller, Troçki tarafından Rus devrimi içinde ortaya konmuştur.

Leo Troçki (Leo Davidovic Bronstein) 1879 da Ukrayna'da doğdu. Daha öğrencilik yıllarında Marksist hareketle temasa geldi. 1902 de Çarlık tarafından mahkum edildiği sürgünden kaçtı. Londra'ya geldi. Burada Iskracılarla tanıştı. (Lenin-Vera Sasulic-Martov ve Potressov o sırada Londra'da idi. Iskracılardan yalnızca Plehanov ve Akselrod İsviçrede idi. O sıralarda henüz par-

ti iki guruba bölünmemişti.) Bu sıralar parti içinde çeşitli konularda iki ayrı görüşün berraklaşarak ortaya çıktığı dönemlerdi.

1903 de İkinci Parti Kongresi (önce Brüksel sonra Londrada) toplandı. Parti Kongresinde esas tartışma örgütlenme meselesinde çıktı. Lenin parti üyeliği için, partinin her hangi bir örgütünde fiilen çalışmanın şart koşulmasını isterken, Martov-Akselrod ve Sasulic'in başını çektiği bir gurup, parti üyesi olmak için, partinin bir örgütünde çalışmanın gereksiz olduğu görüşünü savunuyorlardı. Lenin partiyi işçi sınıfının öncü örgütü olarak görürken, Lenin'in karşısındaki gurup partiyi sınıfla bir tutuyordu.

Parti Kongresinde ikinci tartışma konusu Bund meselesi idi. Bundcular parti kongresinde 'yahudi ulusunun tek temsilcisi' olarak tanınmalarını ve partide özel haklara sahip olmalarını talep ediyorlardı. Parti Kongresinde yapılan seçimlerde, Lenin'in görüşleri (Bundcular Kongreyi terk ettikten sonra) çoğunluğu sağladı. Bu yüzden parti içindeki Leninci guruba bu tarihten itibaren Bolşevikler (Çoğunluk) Martov; Sasulic, Potressov gurubuna da Menşevikler (Azınlık) adı verildi.

Troçki Parti Kongresinde örgütlenme konusunda Menşeviklerle aynı safta yer tuttu.

Menşevikler II. Parti Kongresinden sonra bir süre seçilmiş MK'ni boykot ettiler. Sonra Plehanov'un Menşeviklerle birleşmesi üzerine, Menşevikler parti organı İskra'yı ele geçirdiler. Bu sıralar Troçki yine Menşeviklerle beraberdi.

Bundan sonraki dönemde Troçki 'Menşeviklerle' Bolşevikler arasında duran, «Hizipler üstü» «Hizipleri Birleştirci» «Merkezci» bir tavır alır. Kendisinin her hangi bir hizibe dahil olmadığını söyler. Ama bütün temel meselelerde Menşeviklerle ortak tavır takınır. (1)

Bu dönem içinde yalnızca devrimci durumun yükseldiği, 1905 devrimi dönemi bir istisnadır. Burada Troçki, Petersburg Sovyetlerinin Başkanı olarak, ayaklanmada ö-

nemli bir rol oynar ve eylem içinde Bolşeviklerle birleşir.

Devrimin yenilgisi, Petersburg Sovyetinin karşı devrim tarafından tasfiyesinden sonra ömür boyu sürgün cezasına çarptırılan Troçki, sürgünde «Sonuçlar ve Perspektifler» adlı eserini yazar. Bu eserde Troçkizmin teorik temelleri atılır. Bu yazıdaki temel düşünceler şunlardır:

İşçi sınıfının önderliğinde, işçi ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğünü hedef alan bir devrim aşaması yanlıştır. Böyle bir devrim «Proletaryanın kendi kendini burjuva demokrasisi ile sınırlandırmamasıdır.» Proletaryanın görevi sosyalist devrim yapmaktır. O halde derhal sosyalist devrim yapılmalıdır. (Bu konuda Troçki daha sonra Rusyada sosyalist devrim için üretici güçlerin yeterince gelişmediğini, proletaryanın bu yüzden üretici güçlerin geliştirmesi amacıyla liberal burjuvaziyi desteklemesi gerektiğini savunan Menşeviklerle birleşmiştir.)

Köylülüğün istekleri tutucudur. Köylülük genellikle tutucudur. Bu yüzden (Demokratik devrimde de) köylülük sağlam bir müttefik değildir.

Yalnızca Rusyada sosyalist devrimin başarıya ulaşması imkansızdır. «Avrupa Proletaryasının doğrudan, devlet aracılığıyla yapacağı destek olmaksızın, Rus işçi sınıfı iktidarı elde tutamaz, ve geçici iktidarını sürekli sosyalist diktatörlüğe dönüştüremez.» (s. 71)

1907-1912 yılları arası, Rusyada devrimci dalganın geri çekildiği, gericiliğin azdığı, devrimin yenilgi yıllarıdır. Bu yıllar arasında Troçki genellikle edebiyat eleştirisi ile uğraşır. Bu arada yazılarında kapalı olarak Bolşevik örgütlenme ilkelerine çatar. «Substitutionalismus» (Substitusyonalizm-Temsiliyetçilik)e karşı polemige girer. «19. yüzyıl başlarında Dekabristler henüz olmayan orta tabakaları temsil ettiler, sonra Narodnikler köylüler adına konuşmaya başladı, şimdi de Marksist aydınlar işçi sınıfının temsilcileri olduklarını iddia ediyorlar.» der.

1910'da parti içinde iki akım yeniden birleşmeye çabalar. Şekilde de birleşilir. A

ma Menşevikler birleşmenin şartlarından biri olan, «Tasfiyecileri atma» (Tasfiyeciler diye illegal parti örgütünün tasfiye edilmesini savunan guruba denir) şartını yerine getirmezler.

Troçki 1910-1912 Yılları Arasında «Birlik» adına «Merkez»ci tavrını sürdürür. Bu «Hizipler üstü» «merkezci» tavır kendini, her konuda bolşeviklere karşı çeşitli gruplarla ilkesiz birliklere girmek şeklinde gösterir. Bolşevikler 1912 de Pragda bir parti konferansı toplayarak yeni bir merkez komitesi seçer ve Menşeviklerle örgütsel ayrılığı gerçekleştirir. Bu parti Konferansından hemen sonra Troçki Bolşeviklere karşı Menşevikler, Tasfiyeciler (Menşevikler içinde illegal parti örgütünün dağıtılmasını savunanlar) Otsovistler (Bolşevikler tarafından yasal çalışmayı reddettikleri için partiden atılan «Sol»cular) ve Tanrı arayıcılarla birlikte; yalnızca Bolşeviklere karşı olma temelinde ve «Birlik» adına ilkesiz bir blok oluşturur. Bu bloğa «ağustos bloğu» adı verilir.

Daha sonra Plehanov ve Menşeviklerin bir bölümü ağustos bloğundan ayrılırlar. Bolşeviklerle ağustos bloğuna karşı geçici bir anlaşma içine girerler. Ağustos bloğu enternasyonal Marksist hareket içinde de Troçkinin umduğu desteği bulamayınca dağılır. Troçki 1912-1914 yılları arasında savaş konusundaki tartışmada, ikinci enternasyonal oportünistlerinin sosyal-şoven tezlerine karşı çıkar. Uluslararası Marksist hareket içinde savaş konusunda bolşeviklerle aynı saflarda yer tutar. Ama Rus devrimini ilgilendiren konularda «Merkezci» tavrını sürdürür ve Kautskynin görüşlerini kesin bir şekilde mahkum etmekten titizlikle kaçınır.

Lenin 1916 da Henriette Roland'a yazdığı mektupta bu dönemin Troçki'si için şöyle diyor:

«Troçki ile aramızdaki ayrılık nedir? Bu sizi ilgilendirmelidir. Kısaca söylemek gerekirse: O bir Kautskycidir. O enternasyonalde Kautskycilerle, Rusyada Çaydze Fraksiyonu (Sosyal Şovenistler cev.) ile birlik istiyor. Biz böyle bir birliğe kesinlikle karşıyız. Çaydze bir sürü boş lafla (Son konuşmasında Zimmerwald'tan yana olduğunu söylüyor) komitesi ve «Savaş komitesi»yle birlikte

çalışan kişilerle arasında olan birliği gizlemeye çalışıyor. (Örgüt komitesi Menşeviklerin yeniden örgütlenmek için kurdukları komitedir... Savaş komitesi ise Çarlık'ın kurduğu ve «Anavatan savunması» propogandası yapan bir komitedir. çev.) Troçki şimdi «örgüt komitesine» (Akselrod-Martov) karşı ama, Dumadaki Çaydze fraksiyonu ile birleşmeden yana. Biz buna kesinlikle karşıyız.» (Lenin tüm eserler cilt 4. Berlin, 1967-s. 186)

Troçki Şubat devriminden kısa süre önce Fransadan Amerikaya geçer. Bu sıralar hala Rus devrimi içindeki en sağcı unsurlarla işbirliği içindedir. Lenin 19 Şubatta İnes Armand'a yazdığı bir mektupta Troçki hakkında şunları söyler :

Arkadaşımız Kolontay'dan da bir mektup geldi. Kendisi Amerikadan Norveçe dönmüş. (Ama bu şimdilik aramızda kalacak)... N.İ. .. (Buharin-Çev.) ve Pawlow [Brükselde olan Litvanyalı, Pavel Vasilyevic] (Bersin-Çev.)

Kolontayın yazdığına göre, Novy Mir'i (sosyal demokratların bir gazetesi-çev.) ele geçirmişler. (Ben bu gazeteyi çok kötü buluyorum)... ama tam bu sırada Troçki gelmiş. Ve bu alçak Novy Mir'in sağ kanadıyla hemen sol Zimmerwaldcılara karşı birleşmiş!! İşte Buyrun!! Bu Troçkidir!! hep aynıdır: Bir sürü numarası vardır, bir sahtekardır, her yanda sol görünür, ama elinden geldiğince sağcılara yardım eder.» (Lenin Tüm Eserler. Cilt 4. s. 387)

Troçki Şubat devriminden sonra Mayıs 1917 de Petrograda geri döner. Bolşevikler Nisan toplantılarında enternasyonalist grup ve kişilerle yakınlaşma kararı aldıklarından, Troçkiye birleşme teklif ederler. Troçki bunu red eder. Kerenskinin bakan olmasından sonra, ve Bolşeviklerin kitlenin temeli genişleyince, Troçkistler 1917 Temmuzunda Bolşevik partiye katılırlar.(?) Troçki kısa süre sonra tutuklanır. Eylülde serbest bırakılır. Serbest bırakıldıktan sonra Bolşevik parti MK üyeliğine seçilir. 23 Eylülde de Petrograd Sovyeti Başbakanlığına seçilir.

Bu dönemde Parti içinde Ekim devrimi üzerine tartışma vardır: Sinowyew ve Kamenew ayaklanmanın macera olacağını söyleyerek ayaklanmayı red ediyorlardı. Onlar Rusyada devrimin Avrupadan doğrudan destek görmeden başarıya ulaşacağına inanmıyor ve Avrupa proletaryasının ise içinde bulunulan anda böyle bir desteği gerçekleştiremeyeceğini düşünüyorlardı.

Lenin ise durumun mükemmel olduğu, bu durumda silahlı genel ayaklanmayla iktidarın ele geçirileceği ve geçirilmesi gerektiği tezini savunuyordu.

Troçki de ayaklanmayı destekliyordu. Ama o bu ayaklanmayı Rusyadaki devrimin başarıya ulaşacağını umduğundan değil, böyle bir ayaklanmayla Avrupanın gelişmiş ülkelerinde devrim için şartların daha uygun hale geleceği düşüncesiyle destekliyordu.

Herhalde eylem konusunda var olan birlik, görüş ayrılıklarının üstünü kısa bir süre örttü. Ekim devriminin zaferinden kısa bir süre sonra bu ayrılıklar yine, daha keskin bir şekilde su yüzüne çıktı.

Ayrılıklar Alman Emperyalistleriyle yapılan Brest-Litovsk barış anlaşmasında kendini gösterdi.

Almanlarla anlaşma konusunda parti içinde esas olarak iki görüş vardı. Buharin ve Ossinski'nin başını çektiği bir grup, Alman emperyalizmiyle imzalanacak her türlü barış anlaşmasını teslimiyet olarak niteliyor ve her türlü uzlaşmayı red ediyordu. Bunların tavrı devrimin «saflığını» koruma adına, devrimin yenilgisine zemin hazırlamaktı. Çünkü Alman emperyalizminin ordularının, Rusya içinde ilerlemesini durduracak örgütlü silahlı güç yoktu. Ülkenin tümünde iktidar henüz ele geçirilmemişti. Savaşa devam etmek, barış imzalamamak Leninin deyimiyle «Yeni doğmuş bir çocuğu ölüme terk etmek» demektir. Lenin, bütün bu sebeplerden, Almanlarla en kısa zamanda barış anlaşması imzalanmasını istiyordu. Esas mesele «Rusyada gerçekleşen devrimi korumak ve geliştirmekti». Her geçen gün devrimin aleyhine işliyordu. Troçki bu durumda «Ne savaş-ne barış» şeklinde bir görüş savunmaya başladı. Ona göre Almanya'da devrimci durum yükseliyordu, bu yüzden Alman ordularını Rusyada bağlamak iyi olurdu. Fakat Alman orduları Rusyada ilerlerlerse, bu kez Rusyadaki devrim yenilgiye uğrayacaktı. Bunu engellemek için Almanları oyalamak gerekliydi. Lenin'in «çocukça» diye adlandırdığı bu planı Troçki barış görüşmelerinde uygulamaya kalktı. Ve barış görüşmelerini lağvet-

ti. Alman emperyalistleri bu fırsatı kaçırmadı, Rusya barış istemiyor gerekçesiyle saldırıya geçti. Alman saldırısı hemen hiç bir direnişle karşılaşmadı. Ve Alman emperyalistleri Rusya içinde ilerlemeye başladı. Bu durumda derhal barış görüşünü savunanlar, MK'nde fikirlerini kabul ettirdiler. Almanlarla şartları eskisinden çok daha ağır olan bir barış anlaşması imzalandı. Troçki Dış İşleri Komiserliğinden alındı.

1918'den Lenin'in ölümüne kadar olan dönemde (Ocak 1924) Troçki ile Lenin arasındaki görüş ayrılıkları devam eder. Bu dönemde en önemli ayrılık noktaları köylülere karşı tavır ve çalışma tarzı konusunda ortaya çıkar.

Troçki köylük bölgelerde «derhal kolektifleştirme», «Her türlü özel mülkiyete derhal el koyma», ülkenin sanayiini kaldırmak için köylülerden alınacak artık değer arttırılmasını savunuyordu. Köylülere karşı gerekirse şiddet kullanılmalıydı.

Böyle bir politika nüfusunun çoğunluğunu köylülerin oluşturduğu Rusyada, işçi sınıfını bir anda tecrit, eder devrimi yenilgiye götürürdü. Ama Troçki «saf proleter devrimi» teorileri içinde bu objektif durumu görmüyordu. 1924'de, parti köylük bölgelerde özel mülkiyete izin veren yeni ekonomik politika programını (NEP) kabul edince, parti yöneticilerini «ihanetle» suçlayacak kadar ileri gidiyordu.

Troçkinin bu dönem içinde geliştirdiği çalışma tarzı ise, her şeyi kararnamelerle çözmeye çalışan bürokratik bir çalışma tarzıydı. Lenin bu konuda Troçki için «O kendini beğenmiştir. Kararnamelerle yönetmeye ise de meraklıdır» der. (*)

Temel niteliklerinden biri bürokrat çalışma tarzı olan Troçkinin ilerki dönemde SBKP yöneticilerini «Bürokratizmden» ötürü suçlaması ilginçtir.

Lenin'in ölümünden sonraki gelişmesi içinde Troçki subjektif olarak da karşı devrimcilik yönünde bir gelişme gösterir.

Bu dönem SB'nde Sosyalizmin insasına dört elle sarıldığı bir dönemdir. Bu dönemde Troçki «Bir ülkede Sosyalizmin insası imkansızdır» tezini savunmaya başlar. Yeni Ekonomik Politikayı gericilikle, Parti Yönetimini burjuvalukla partiyi Ku-

lakların ve küçük burjuvazinin partisi olmakla suçlar. Kominternde politikası, Kominternin yönetiminin söylediğinin tam tersini söylemekle belirlenir. (*)

Troçki 1928 ocağında sürgün edilir.

1929 yazında, SBKP köylük bölgelerde kolektifleştirmeye girişir. 1922 de kolektifleştirmeyi savunan Troçki, parti 1929 da kolektifleştirme işine girişince de, bu kez, bunun devrime ihanet olduğunu, Rusyada kolektifleştirme için henüz maddi temel olmadığını, üretici güçlerin gelişmesinin ancak 10-15 yıl sonra böyle bir eyleme izin verebileceğini savunmaya başlar. Onun ilkesi, Marksist-Leninistlerin söylediği ve yaptıklarının tam tersini yapmaktır.

Parti kolektifleştirmeye başlayınca, Troçkistlerden önemli bir bölümü özeleştiriyerek partiye geri döner. Troçki 1929 ocağında SB hükümetinin izniyle yurtdışına çıkar. İstanbula gelir. Ondan sonraki bütün hayatı SB dışında, ve SB'ndeki iktidarı yıkmak için yapılan çalışmalarla geçer. SB'nde Troçkistler sabotajlara devam ederler. Tek amaçları SB'ndeki iktidarı devirmektir. Bunun için şiddet eylemlerine girişirler. 1933'de Troçki:

«Hakim Kliğin ortadan kaldırılması için normal parlamenter yol kalmamıştır. Yalnızca şiddet, bürokrasiyi, iktidarı proleter öncüye devretmeye zorlayabilir» der. (İsaac Deutscher-Troçki adlı kitaptan alıntı)

1 Aralık 1934 de SBKP MK üyesi Kirov Troçkistlerin bir komplosunda ölür. SB'nde Troçkist bir örgüt ortaya çıkarılır. Bu örgütün tüm parti yöneticilerini öldürmeyi, ve ülkede bir darbe yapmayı planladığı ortaya çıkar. Olayla ilgili olarak pek çok parti yöneticisi yargılanarak kurşuna dizilir. Troçki hakkında da gıyabında ölüm kararı alınır. Troçkistler 1938 de Komünist Enternasyonale karşı 4. Enternasyonali kurar.

1940 da Troçki, Meksikada öldürülür.

TROÇKİZM'İN ÖZELLİKLERİ

Felsefi açıdan Troçkizmi belirleyen en önemli unsur, objektif olgulara sırtını çeviren; gerçekleri kafasındaki şemaya uydurmaya çalışan iradeci subjektivizmdir. Troç-

ki'nin «saf proleter devrimi» teorileri savunması, köylülüğün önemini red etmesi, Brest Litovsk barış anlaşmasında takındığı tavır, 1922 de savunduğu «köylük bölgelerde sosyalist saldırı» görüşleri hep, gerçek duruma sırt çeviren, iradeci subjektivist görüşlerin ürünüdür.

Troçkizmi felsefi açıdan belirleyen bir başka unsur Eklektisizm (devşirmecilik)dir. Troçkizmin kendine özgü, kendi içinde tutarlı, sistemli bir dünya görüşü yoktur. O Marksist görüşlerle, çeşitli türden oportünist görüşlerin karman çorman bir devşirmesidir.

Mesela Troçki bir yandan «sürekli devrim» savunur, diğer yandan Bolşevik tipte örgütlenmeyi red eder. O bir yandan Kautskynin «üretici güçler» teorisini savunur, diğer yandan savaş konusunda II. Enternasyonal oportünistlerinden ayrılır, vs.

Troçkizmi belirleyen bir başka unsur ilkesizlik ve pragmatizm (faydacılık)tır. Troçki'nin en önemli özelliklerinden biri onun ilkesiz olması, bugün söylediğinin tersini yarın aynı bağnazlıkla savunabilmesidir. Mesela 1922'de «Köylük bölgelerde sosyalist saldırı» talep eden Troçki, 1929 da «üretici güçler henüz yeterince gelişmemiştir» gerekçesiyle «kollektifleştirmeye» karşı çıkıyordu. Onun ilkesizliği hedefine varmak için her şeyi mübah gören pragmatizm şeklinde de kendini gösteriyordu. Troçki hayatı boyunca çeşitli unsurlarla Bolşeviklere karşı olma temelinde, çeşitli ilkesiz birliklere girmiştir.

Troçkinin ilkesizliği kendini gerek ideolojik siyasi alanda, gerekse örgütsel alanda «Sentrizm» (Merkezcilik) şeklinde göstermiştir.

Troçki 1905 ve 1917 Ekiminden sonraki kısa dönem haricinde sürekli olarak Menşeviklerle-Bolşevikler arasındaki çatışmada «merkezci» bir tavır takınmış, güya «fraksiyonlar üzerinde» hareket ederek örgütün «birliğini» savunmuştur. Gerçekte ise yaptığı her dönemde «sol görünüp, sağcılarını desteklemek olmuştur.»

«Merkezcilik» diyor Stalin «siyasi bir kavramdır. Onun ideolojisi; ortak bir parti içinde proletaryanın menfaatlerinin, küçük burjuvazinin menfaat-

lerine feda etme ideolojisidir. Bu ideoloji Leninizme yabancıdır ve iğrençtir.» (Stalin Leninizmin sorunları Alm. s. 77)

Lenin ise şunları söylüyor:

«Onlar kendilerinin «fraksiyonlar üzerinde» olduklarını söylediler. Bunun tek sebebi vardır: Onlar düşüncelerini bu gün bu, yarın şu fraksiyona dayandırıyorlar. Troçki 1901-1903 arasında ateşli bir İskracıydı. Rjasanov onun 1903'de PK'ndeki rolünü «Lenin'in copu» olarak nitelemişti. 1903'de Troçki ateşli bir Menşevik oldu. Yani o iskracılardan, ekonomistlere transfer oldu. O zaman o «eski İskra ile, yeni İskra (menşevik) arasında dağlar kadar fark vardır» diye ilan etti. 1904-1905 de yavaş yavaş Menşeviklerden uzaklaşmaya başladı ve sallantılı bir tavır takındı. Bir yandan anlamsız «sol» sürekli devrim teorisini savunurken, bir yandan da ekonomist Martinovle birlikte çalışmaya devam etti. 1906-1907 de Bolşeviklere yaklaştı. 1907 ilkbaharında Rose Lüksemburgle dayanışma içinde olduğunu açıkladı.

Yenilgi ve dağılma döneminde uzun süren «fraksiyonlar üstü» kıvırtmalardan sonra, yine sağa kaydıldı. Ağustos 1912 de tasfiyecilerle bir blok kurdu. Şimdi yine onlardan uzaklaşıyor, ama bir yandan da onların zavallı düşüncelerini tekrarlamaktan geri durmuyor.

Bu gibi tipler dünün tarihi tiplerinin kalıntılarının örnekleridir. Dün, henüz Rusyada proleter kitle hareketi uyurken, bu gibi grupçuklara, kendilerini bir akım, gurup, hizip, kısaca bir güç olarak tanıtip, diğerleri ile birlikten söz edecek bir yer vardı.» (Lenin bütün eserler. Cilt 20. s. 348)

Troçkizmi ideolojik-siyasi açıdan belirleyen unsur Marksizm-Leninizme düşmanlıktır. Troçkizm tüm temel sorunlarda Marksizm-Leninizme karşı Revizyonizmle birleşir. Mesela Troçki, Kautsky'den «üretici güçler» teorisini aynen almıştır; Savaş konusunda da lafta sosyal şovenlerden ayrılmasına rağmen, gerçekte onlarla birlik propagandası yaparak, son tahlilde sosyal şovenlerle aynı çizgide birleşmiştir. Marksizm-Leninizm düşmanlığı, SB'nde girilen sabotaj hareketlerine kadar varmıştır.

Örgütsel alanda Troçkizmi belirleyen unsurlar, Bolşevik örgütlenmeyi red etme, parti içinde hizip özgürlüğünü savunma, her türlü oportünist unsurla aynı parti içinde bir arada barınma; ilkesiz birliktir.

TROÇKİZM'LE MARKSİZM-LENİNİZM'İ AYIRAN BAZI TEMEL MESELELER :

«Sürekli devrim» meselesi : Sürekli dev-

im «aşlında Mark ve Engels»in ortaya koyduğu bir düşüncedir. Onlar bu düşüncelerini şöyle ifade ediyorlardı:

«Bu sosyalizm, devrimin süreklilik açıklamasıdır. Sınıf diktatörlüğü; sınıflar arasındaki tüm farkların ortadan kaldırılması; bu farklılaşmaların kaynağını oluşturan tüm üretim ilişkilerinin kaldırılması; bu toplumsal ilişkilerden çıkan tüm düşüncelerin değiştirilmesi için gerekli bir geçiş aşamasıdır.» (Marks-Engels Eserler c. 7. s. 89)

Görüldüğü gibi devrimin sürekliliğinden Marks ve Engels'in anladıkları iki şey vardır:

1. Onlar devrimin sürekli olacağını belirterek, devrimi yalnızca siyasi iktidarın ele geçirildiği darbelerden ayırıyorlar.

2. Onlar devrimin sürekli olacağını belirterek, sosyalist devrimi, yalnızca feodalizmi tasfiye eden, ama sınıf farklılaşmalarını ve bunun kaynaklarını koruyan burjuva demokratik devriminden ayırıyorlar.

Bir başka yazıda Mark-Engels devrimin sürekliliği meselesine yine dokunurlar:

Demokrat küçük burjuvalar, devrimi mümkün olduğunca çabuk ve en fazla üstteki talepleri (daha az devlet harcaması; miras hakkının sınırlandırılması; feodal bürokrasinin sınırlandırılması; büyük toprak mülkiyetine vergi; demokratik devlet anayasası) gerçekleştirmek amacıyla bitirmeye çabalarlarken; bizim istediğimiz ve görevimiz devrimi sürekli kılmaktır. Öyleki; tüm mülk sahibi sınıflar iktidardan sürülsün; devlet iktidarı proletaryanın eline geçsin; işçilerin birlikleri yalnızca bir ülkede değil, tüm dünyada işçiler arasında rekabet ortadan kalkacak şekilde ilerlesin; ve en azından tayin edici üretici güçler proletaryanın elinde toplansın.»

Daha sonra Marks-Engels devrimi sürekli kılabilmek için proletaryanın kendi bağımsız örgütünü kurması ve devrime önderlik etmesi gerektiğini söylüyorlar. Bu konuda şöyle diyorlar:

«Mücadeleden sonra kandırılmak istemiyorsak, işçiler her şeyden önce Bund (Uluslararası işçi birliği-çev.) bağımsız, gizli ve açık bir örgüt yaratmalıdır. Bu örgüt içinde proletaryanın menfaatleri burjuva etkilerinden bağımsız olarak savunulmalıdır. İşçiler devrimci coşkunun hemen zaferden sonra bastırılmasını engellemeli, devrimci coşkuyu mümkün olduğunca uzun süre ayakta tutmalıdır. İşçiler silahlı ve örgütlü olmalıdır.» (Marks-Engels eserler. Alm. c. 7. s. 247)

Görüldüğü gibi Marks ve Engels devrimin sürekliliği düşüncesini işçi sınıfının ba-

ğımsız öncü örgütünden ayrı düşünmüyorlar.

Lenin, Marks ve Engels'in sürekli devrim teorisini alarak, Çarlık Rusyasının şartlarına uyguladı. Lenine göre Rusyada henüz demokratik devrim ödevleri tamamlanmamıştı, yani feodalizm henüz tasfiye edilmemişti. Eğer demokratik devrime proletarya önderlik edebilirse, toplum hiç ara vermeden sosyalizme doğru ilerletilebilirdi. Lenin şöyle diyordu:

«Biz gücümüze göre, sınıf bilinçli ve örgütlü proletaryanın gücüne göre, demokratik devrimden hemen sonra durmadan sosyalist devrime geçişe başlayacağız. Biz kesintisiz devrim taraflıyız. Biz yarı yolda durmak istemiyoruz.» (Lenin bütün eserler. C. 9. s. 232. Alm.)

Lenin sosyalizme geçebilmek için gerekli olan demokratik devrim aşamasında, köylülüğün devrimci potansiyeline güveniyor, proletaryanın temel görevinin bu gücü harekete geçirmek, bu güce önderlik etmek olduğunu söylüyordu. Lenine göre demokratik devrimde en önemli mesele işçi-köylü temel ittifakını gerçekleştirmekti. Köylüler demokratik devrimde temel müttefikti ve mutlaka kazanılması gerekiyordu. Aksi halde demokratik devrimin başarısı hayaldi. Demokratik devrim Çarlık idaresini yıkmaya ve işçi-köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğünü kurma hedefine yönelecekti.

Lenin şöyle diyordu :

«İşçi ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğünün dünyada her şeyde olduğu bir geçmiş ve geleceği vardır. Onun geçmişi istibdat, serflik, monarşi ve imtiyazlardır. Bu karşı devrime karşı mücadelede proletarya ve köylülüğün irade birliği mümkündür. Çünkü ortak menfaatleri vardır.

Onun geleceği ise özel mülkiyete karşı mücadeledir. Ücretli işçinin kapitaliste karşı mücadelesidir. Sosyalizm için mücadeledir. Burada ortak irade imkansızdır.» (Lenin B. E. Alm. c. 9, s. 74).

Marks-Engels tarafından ilk defa ortaya konan, Lenin tarafından geliştirilen sürekli devrim teorisi Troçkide de vardır. Ve hatta Troçkistler Leninin «kesintisiz» devrim teorisini Troçkiden aldığını, 1916'da Troçkiyle aynı düşünceye geldiğini söylerler. Ama gerçekte Troçkinin «sürekli devrimin» Marks-Engels'in sürekli devrimiy-

le ilgisi yoktur. Troçki «sürekli devrim» teorisinde bir tek devrim aşaması tanır: Sosyalist devrim. Bir tek devrim tanır: Proleter devrimi. O, sosyalist devrim dışındaki bütün devrim aşamalarını red eder. Sürekli devrimden proletaryanın her yerde, her zaman tek başına iktidarı ele geçirmesini anlar. Troçkinin sürekli devrimi, son tahlilde proletaryayı müttefiksiz bırakan, ve devrimi imkansız kılan bir teoridir. Devrimi sürekli kılabilmek için proletaryanın bütün devrimci sınıf ve tabakalara önderlik etmesi şarttır. Önderlik ise ancak proletaryanın devrimci düşüncesiyle silahlanmış, sağlam bir örgüt aracılığı ile gerçekleştirilir. Yukarıda Marks ve Engels'de devrimin sürekliliği düşüncesinin örgüt meselesi ile içiçe ele alındığını gördük. Troçkizm ise devrimin sürekliliğinden söz etmesine rağmen örgüt konusunda, Marks-Engels'den ayrı sonuçlara varır. O örgütü her türlü düşüncenin tartışıldığı, bir tartışma kulübü olarak görür.

Troçkizmin «sürekli devrim» anlayışı, her türlü ittifakı ve sosyalist devrim dışında her türlü devrim aşamasını red eden sekte, son tahlilde proletaryayı müttefiklerinden soyutlayıp, devrimi imkansız kıldığı için karşı-devrimci bir anlayıştır. İttifakları red etme, kendisini somut olarak, demokratik devrimde köylülüğün devrimci potansiyelini küçümseme; köylülüğü demokratik devrim aşamasında da bir bütün halinde «karşı devrimci» görmek şeklinde ortaya çıkar. Demokratik devrimde köylülükle ittifakı red eden Troçkizm sağ-sol yalpalamaları içinde, burjuvaziyle ittifak kurmaktan geri durmaz. Nitekim Troçki demokratik devrimin liberal burjuvazinin işi olduğunu söyleyen Menşeviklerle uzun süre bir arada durmuştur. Troçkizmin ittifak politikası kısaca: «Köylü düşmanlığı, her türlü ittifakın genel olarak red edilmesi; pratikte her zaman burjuvaziyle ittifak» şeklinde özetlenebilir.

DÜNYA DEVRİMİ - BİR ÜLKEDE DEVRİMİN BAŞARISI MESELESİ:

Troçkizm «sürekli devrim» teorisini, «dünya devrimi» teorisi ile tamamlar. Troçkizm tek tek ülkelerde, sosyalist devrimin

başarıya ulaşmasını, hele sosyalizmin inşasını imkansız görür. O, üretici güçlerin gelişmesinin geri bir düzeyde olduğu ülkelerde sosyalist devrimi imkansız görür. Bu düşüncesini Troçki şöyle dile getirir:

«Avrupa proletaryasının doğrudan devlet aracılığıyla yapacağı destek olmaksızın, Rus işçi sınıfı iktidarı elde tutamaz ve geçici iktidarını sürekli sosyalist diktatörlüğe dönüştüremez. Bundan bir an bile şüphe etmemeliyiz. Diğer yandan şu da kesindir ki, batıda olacak sosyalist devrim, bizim işçi sınıfının geçici iktidarını, sosyalist bir diktatörlüğe dönüştürmemize izin verecektir.» (Troçki, Sonuçlar ve Perspektifler. s. 64)

Troçkinin «sürekli devrim» teorisinde geliştirdiği «köylülüğe güvensizlik», dünya devrimi teorisinde, devrimi yalnızca gelişmiş ülkelerde bekleme, ve geri ülkelerde devrimi «gelişmiş ülkeler proletaryası»nın devrimine bağımlı kılma ile tamamlanıyor. Bu ise herhangi bir ülkede devrimi, o ülkenin iç etkenleriyle değil dış etkenlerle açıklayan, devrimin ihracı teorisidir. Bu teoriye göre, bugün yarı-sömürge ülkelerde ayaklanan halklar elini, kolunu kavuşturup, emperyalist ülkelerde devrimin olmasını, ve bu ülkeler proletaryasının «devlet aracılığıyla doğrudan» desteğini beklemelidir. Troçki Rus devrimini, Rusyada sosyalizmi gerçekleştireceğini beklediğinden değil, Avrupanın gelişmiş ülkelerinde devrimci durumun yükselmesine yarayacağından destekliyordu. Lenin Troçkin'in «dünya devrimi» görüşlerine karşı, bir ülkede de devrimin başarıya ulaşabileceği tezini savunuyordu.

O şöyle diyordu:

«Ekonomik ve siyasi gelişmede eşitsizlik kapitalizmin değişmez temel kanunudur. Bundan çıkan sonuç, sosyalizmin zaferinin önce bir kaç kapitalist ülkede ve hatta bir tek ülkede bile mümkün olduğudur.» (Lenin, bütün eserler. c. 1. s. 761)

Sosyal pratik, Rusya devrimi Leninin bu tezinin doğruluğunu gösterdi. Troçki ve Troçkistler «bir ülkede sosyalizmin inşası imkansızdır» tezlerini «ispatlamak» için, SB'ne karşı sabotajlara girişecek kadar alcaıldılar. Troçkizmin «dünya devrimi» teorisi, «sol» laflar altında, tek tek ülkelerde devrimleri sabote etme, karşı devrime hizmet etme teorisidir. Bu teorinin kaynaklan-

diği yer, emperyalizmin gelişmesi içinde her türlü rekabeti ortadan kaldırdığını söyleyen, kapitalizmin eşitsiz gelişme kanununu red eden, Kautskynin «Ultra Emperyalizm» teorisidir. Bu teori sonunda halkları pasifleştirmeye tek tek ülkelerde devrimi imkansız kılmaya, dolayısıyla da «dünya devrimi» imkansız kılmaya hizmet eder.

ÖRGÜT MESELESİ :

Marksist-Leninist parti konusunda Troçkizmin görüşleri Marksizm-Leninizm'le tam bir çelişme halindedir.

1. Troçkizm, partiyi mutlak gereklilik olarak görmez. Troçkiye göre «Sosyalist devrim» nadir olarak özel durumlarda «devrimci olmayan bir marksist (abç) partinin önderliğinde de zafere ulaşabilir.» (P. Frank; 4. Enternasyonal)

2. Troçkizm partiyi «hiziplerin varlığıyla bağdaşmayan bir irade birliği» olarak görmez. O, partide hizip özgürlüğünü savunur. İşçi sınıfının bölünmüşlüğüne, «normal durumun» korunması gerektiğini savunur. Troçkizm, hizipçiliği ve bölünmeyi ilke haline getirir.

3. Troçkizm «dünya devrimi» teorisinden yola çıktığı için, «dünya partisinin» gerekliliğini savunur. O özü enternasyonal olan proleter devrimin tek tek ülkelerde «milli» bir görünüm alacağını kavramaz.

BUGÜNKÜ TROÇKİZM

Troçkizm bugünün şartlarına uygun olarak varlığını sürdürmektedir. Bilhassa küçük burjuvazi Troçkist «saf devrim» teorilerinin çekiciliğine kapılmaktadır. Modern revizyonizmin ihaneti sonucu ve burjuvazinin bilinçli propagandasıyla, Troçkizm bugün yeniden canlanma içine girmiştir. Bugün dünyada Troçki'nin ortaya koyduğu şekliyle «saf» Troçkizmi, Troçkist 4. Enternasyonal ve ona bağlı örgütler savunmaktadır. 4. Enternasyonal içinde ise, yalnızca kendilerinin gerçek Troçkist olduğunu iddia eden ve diğerlerini ihanetle suçlayan tam 35 fraksiyon vardır. Esas olarak «saf» Troçkistler iki akıma ayrılmıştır. Bir bölümü var olan sendika ve sosyal demokrat

partiler içinde çalışıp, bunları ele geçirmek istemektedirler (entristler), diğer bölümü ise (sol! Troçkistler) entrizmi red etmekte, işçi sınıfı ve özellikle gençlik içinde çalışıp, ayrı örgütlenmeye gitmeyi önermektedir.

Bu «saf» Troçkistlerin dışında, Troçkizmden kaynaklanan düşünceleri savunan çok sayıda örgüt grup ve kişi vardır. Bunlar Troçkizm suçlamasını red etmektedirler. Ama Troçkizmden geniş çapta etkilendikleri açıktır. Dünya çapında «emperyalizm toptan çöküşe gidiyor, her yerde hemen sıcak savaşa girişmek gereklidir» şeklinde görüşleri savunan, «öncü savaş», «toko örgütlenmesi» görüşlerini savunan, Gastro-Guevara-Debray macerası çizgisi, bugün yaygın olan yarı-Troçkist akımdır.

Ülkemizde Hikmet Kıvılcımlı ana hatlarıyla Troçkist bir çizginin temsilcisiydi. Ama o açıkça Troçkist olduğunu söylemekten titizlikle kaçınıyordu. Troçkizmi revizyonist düşüncelerle sulandırılmıştı. Ülkemizde açık «saf» Troçkizmden çok, yukarıda yarı-Troçkist akım olarak nitelediğimiz akımlar yaygındır.

Mahir Çayan yarı-Troçkizmin ülkemizde teorik savunuculuğunu yapmış ve kesintisiz devrimde görüşlerini sistemli bir şekilde ortaya koymuştur. THKO'nun savunduğu görüşler esas olarak yarı-Troçkist görüşlerdi. Bugün ülkemizde Troçkizm kendisini, **köylülüğün devrimci rolünün inkarı**, **Türkiye'de feodal artıkların tayin edici öneminin inkarı**, **Burjuvazi ile ittifakı ittifaklar meselesinde öne alma**, **dünya devrimci hareketi konusunda merkezci bir tavır takınma**, **emperyalizmin ülkeyi geliştirdiği teorilerini savunma**, ve «foko» teorilerini savunmak şekillerinde gösteriyor.

Son dönemde uluslararası planda, AEP'nin özellikle 1978 Ekim'inde yaptığı «bilimsel konferans»tan bu yana geliştirdiği; ve dünya ML hareketi içinde yaygınlaştırmaya-hakim kılmaya çalıştığı çizgi de, Troçkizmden etkilenen bir çizgidir.

AEP'nin bugünkü çizgisi, emperyalizm ve emperyalizme karşı tavır konusunda eklektik bir görünüm içindedir. Bu eklektizm, ML geçmişin bedenini Troçkizm ve revizyonizmin içten kemirip su yüzüne çıkmasını

can kaynaklanıyor. AEP' gınluk propagan-
dasında çağımızın «emperyalizm ve prole-
ter devrimleri çağı» olduğu, «Leninizmin bu
çağın marksızımı» olduğu doğru tespiti-
ni tekrarılayıp durmaktadır. Ama o bu na-
karatların ardında, emperyalizmi bütün bir
sistem olarak proleter dünya devriminin ne-
demi olmaktan çıkartan, emperyalistler ara-
sında niteliksel ayrımlar yapan «uç dun-
ya»cı modern revizyonizmden etkilenmiş
görüşlerini yaymaya devam ediyor.

Enver Hoca «Emperyalizm ve Dev-
rim» adlı kitabında ABD ve SB için; «Onlar,
devrimin, sosyalizm ve tüm dünya halkla-
rının can düşmanlarıdır; en tehlikeli düş-
manlarıdır» (sf. 197) diyerek emperyalist
büyük güçler arasında, devrimin hedefi ol-
ma açısından, niteliksel bir ayırım yapmak-
tadır. O, «birinci dünya» anlayışından baş-
ka birşey olmayan «iki süper güç» kavra-
mını kullanmaya devam etmekte; bütün ki-
tap boyunca, «ABD emperyalizmi ve diğer
kapitalist devletler» ayırımını yaparak, Ba-
tı Alman, İngiliz, Fransız ve Japon emper-
yalizmlerinin, tehlikeli emperyalist güçler
olmadıkları anlayışını alttan alta körükle-
mektedir. Enver Hoca, bu büyük emperya-
list güçleri küçümseyici anlayışını destekle-
mek için de, Lenin'in kullandığı «emperya-
list büyük güçler» kavramını «süper güçler»
kavramı ile eşitlemekte; böylece yalnızca
ABD ve SB emperyalist büyük güç kapsa-
mına sokulmaktadır.

AEP'nin anti-ML çizgisini ML önerme-
lerin ardına saklama çabası, eklektizmi, o-
nu zor duruma sokmaktadır. Bu özellikle
Mao Zedung'un ve onun önderliğindeki
ÇKP'nin ve Çin Devriminin sözde «eleştiri-
si» yapılırken daha açık ortaya çıkmakta-
dır. Mesela Enver Hoca, «Emperyalizm ve
Devrim» kitabında Mao Zedung'a saldırır-
ken, Lenin ve Stalin'in görüşlerini de el al-
tından reddetmektedir.

Mesela Enver Hoca, bir yandan emper-
yalizm ve proleter devrimleri çağında, halk-
ların milli ve sosyal kurtuluşlarını proleter-
ya önderliği dışında hiç bir önderliğin za-
fere ulaştıramayacağını; anti-emperyalist
ve demokratik devrimi tamamlayamayaca-
ğını söylüyor; böylece görünürde Stalin'in

izinden yürüyor. Diğer yandan da, bir «kü-
çük burjuva köylü devrimcisi», «demokrat»
olarak tanımladığı Mao Zedung'un önderli-
ğindeki ÇKP'nin (tabiki ÇKP'yi de komü-
nist değil, burjuva nitelikte bir parti olarak
görüyor) Çin'de «emperyalizmi ve feodaliz-
mi tasiye etti»ğini söylüyor. AEP'ye göre
Çin Devrimi «küçük burjuvazinin önderli-
ğinde bir köylü devrimidir» ama yine de
Çin gibi muazzam bir ülkede emperyaliz-
min boyunduruğunu kırmış, feodalizmi tas-
fiye etmiştir. İş bununla da bitmiyor. AEP,
Mao Zedung'un ve ÇKP'nin ta baştan beri
bir «süper devlet» olma amacını güttükleri-
ni ve bugün bunun gerçekleşmekte oldu-
ğunu söylüyor. Yani AEP'ye göre, emperya-
lizm ve proleter devrimleri çağında, emper-
yalizmin sömürge, yarı-sömürge bağımlılığı
altında tuttuğu bir ülkede küçük ve orta
burjuvazi, proletarya dahil anti-emperya-
list ve anti-feodal sınıflara önderlik ede-
rek anti-emperyalist ve demokratik devrimi
başarıyla tamamlayabilir; bununla da kal-
mayıp, bir süper emperyalist güç olma yo-
lunda ilerleyebilir. Bu tez, Troçki'nin de da-
ha sonra katıldığı, «demokratik devrimi
burjuvazi yapmalıdır, yapabilir» menşevik
tezinin yeni bir kılıf altında ileri sürülme-
sinden başka bir şey değildir. Bu tez, Lenin
ve Stalin'in Emperyalizm ve Proleter dev-
rimleri çağını belirleyici özelliklerinden biri
olarak tanımladıkları, artık eski burjuva
demokratik devrimlerinin imkansız olduğu
tespitini açıkça başaşağı etmektedir.

AEP'nin emperyalizmin yeni-sömürgeci
eğilimleri üzerine görüşleri de Troçkist iz-
ler taşımaktadır. Enver Hoca, söz konusu ki-
tabında, emperyalist sisteme zincirlenmiş
olan yarı-sömürge ülkelerde «genel olarak
kapitalist burjuvazi iktidardadır» (sf. 184);
«üçüncü dünya'nın birçok ülkesinde ege-
men hükümetler, küçük siyasal farklılıklar
taşımalarına karşın, burjuva ve kapitalist-
tirler» (sf. 185) tesbitini yapıyor. AEP'in bu
tesbiti, günümüzün gerçekleriyle taban ta-
bana zıt olduğu gibi, Lenin ve Stalin'in, em-
peryalizmin yarı-sömürgelerde en önemli
dayanaklarından birinin feodal kalıntılar
olduğu tesbitini de reddediyor. Emperya-
lizm, kanlı pençeleri altına aldığı burjuva

demokratik devrimini yapmamış geri bir ülkede, feodal kalıntılara yaslanır; onları ayakta tutar; feodalizmin tasfiyesini var gücüyle önlemeye çalışır. Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki emperyalizmin yarı-sömürgesi durumunda olan ülkelerde feodal kalıntılar toplumun yapısında önemli bir yer tutar; bu ülkelerin ezici çoğunluğu yarı-sömürge, yarı-feodal bir yapıya sahiptir ve toprak ağası sınıfı, emperyalizme göbekten bağlı olan komprador burjuva sınıfı ile ortaklaşa iktidardadır. AEP, Troçkizm gibi, emperyalizmin yarı-sömürgelerindeki feodal kalıntıların tayin edici önemini göz ardı ediyor. Enver Hoca kitabının hiçbir yerinde, böyle ülkelerdeki «demokratik devrimin özünün toprak (tarım) devrimi olduğu»ndan; bunun «özünde bir köylü devrimi devrimi olduğu»ndan (Stalin) bahsetmiyor bile. Tam tersine, o, yarı-sömürgelerde genel olarak kapitalizmin hakim olduğunu, kapitalist burjuvazinin iktidarda olduğunu iddia ediyor.

Enver Hoca ve AEP'nin bu anlayışı, köylülüğe karşı tavır konusunda da doğal olarak Troçkist bir pozisyona yol açıyor. Bir yandan dil ucuyla yarı-sömürgelerde yoksul köylülüğün devrimci potansiyelinden söz ederken, Mao Zedung'u «eleştiri» adına, anti-emperyalist, anti-feodal devrimde köylülüğün tayin edici önemini yadsımaktadır. Stalin'in Yugoslav Semiç'e karşı milli mesele üzerine polemiginde ve Çin Devrimi ile ilgili olarak Troçkiye karşı polemiginde mükemmel bir tarzda ortaya koyduğu gibi, hem anti-emperyalist mücadelenin (milli meselenin) hem de anti-feodal mücadelenin (proletarya önderliğindeki demokratik devrimin) temel insan kaynağı köylülüktür; bu meseleler özünde birer köylü meselesidir. Bu yüzden de anti-emperyalist demokratik devrimin temel silahlı gücünü köylülük, özellikle yoksul ve aşağı-orta köylülük oluşturacaktır.

AEP, köylü sorununda Stalin'e karşı Troçki'nin durduğu mevzide durmaktadır.

Aynı şekilde AEP son dönemde, proleter dünya devrimi sürecinin emperyalist sistem içindeki iki akımı olan kapitalist ülkelerdeki sosyalist devrim akımı ile, emper-

yalizme bağımlı ülkelerdeki anti-emperyalist, demokratik devrimleri birbirinden koparma; kapitalist ülkelerdeki sosyalist devrim akımının esas olduğunu savunma anlayışlarını üstü kapalı bir şekilde yaymaktadır. Hatta AEP'nin bazı belgelerinde, uluslararası proletaryanın proleter dünya devriminin öncüsü olduğu tezi, kapitalist ülkeler proletaryasının önderliği şeklinde yorumlanmaktadır. Bu anlayış, bugün somut olarak emperyalizme esas darbenin yarı-sömürge ülkelerdeki mücadelelerce indirildiği gerçeğini tersyüz etmekte; dünyanın emperyalizm tarafından ezilen halklarına kapitalist ülkelerdeki devrimleri beklemeye vaazını sinsice vermektedir. AEP tarafından üstü örtülü bir tarzda öne sürülen bu görüşler, «kraldan daha kralcı» kesilen AEP çevresindeki sosyal-şoven partilerce, mesela İngiltere DKP/ML, Almanya KP/ML, İspanya KP/ML tarafından açık açık propaganda edilmektedir.

AEP'nin «proletaryanın önderliği» konusundaki anti-ML anlayışı, devrimci durum tesbitine de yansımaktadır. Enver Hoca, «Devrimci durum, kapitalist ve revizyonist ülkelerin çoğunu sarmıştır ya da sarma sürecindedir. Dolayısıyla bu durum, devrimi gündeme getirmiştir» (sf. 109-110) demektedir. Enver Hoca, «saf proleter devrimi» anlayışıyla iradeciliğin batağına batıyor ve emperyalist ve sosyal-emperyalist ülkelerde genel bir devrimci durum tesbiti yapıyor. Bu tesbit, Lenin'in devrimci durum tanımını reddetmektedir. Lenin'e göre, bir devrimci durumu tanımlayan üç objektif olgu vardır: a) yönetici sınıfların artık eskisi gibi yönetemez hale gelmeleri ve yeni yönetim biçimlerine yönelmeleri; b) alt sınıfların artık eskisi gibi yaşamayı kabul edemez hale gelmeleri; c) bunların neticesinde kitle hareketlerinin genel yükselmesi. Bugün kapitalist ülkelerde genel olarak böyle bir durum var mıdır? Hayır yoktur. Emperyalizmin genel bunalımı her gün biraz daha derinleşmekte ve kitleleri her gün biraz daha siyasal yaşamın içine çekmektedir; ama henüz genel olarak emperyalist ülkelerde devrimci durumun varlığından, bu kriz noktasından, bahsetmek sub-

jektivizmden başka bir şey değildir.

AEP'nin bugünkü çizgisinde göze batan en önemli özelliklerinden biri, işte bu keskin «sol» görünümlü aşırı subjektivizmdir. Bu subjektivizm kendini özellikle Mao Zedung «eleştirisi»nde aşırı bir inkarcılık şeklinde gösteriyor. AEP, Çin Devrimine ve Mao Zedung'a kara çalabilmek için her yola başvurmayı mubah sayıyor; tarihi çarpıtmaktan, kendi geçmişini reddetmekten, Lenin ve Stalin'in söylediklerini ters yüz etmekten ve hatta yanlış ve eksik alıntı yapmaktan zerrece çekinmiyor. Mesela «Emperyalizm ve Devrim»de Mao'nun Yeni Ekonomi Politika ile ilgili bir sözünü eleştirirken, Enver Hoca şöyle demektedir:

Ayrıca Lenin, NEP'i, uzun iç savaşın yıkıma uğrattığı Rusya'nın o zamanki somut koşullarının zorladığı geçici bir siyaset olarak görüyordu; yoksa sosyalist insanın genel olarak geçerli bir yasası olarak değil.» (sf. 308)

Enver Hoca burada Lenin'e söylemediği bir şeyi söyletmektedir. NEP Rusyada uygulandığı şekli ile açıktır ki, Rusyanın somut şartlarının damgasını taşır. Ama genel olarak NEP politikası yani proletaryanın siyasi iktidarı ele geçirdikten sonra kapitalizmi süreç içinde tasfiyesi politikası sosyalist inşanın genel kanunudur. Bunun şekli ve süresi her ülkede, ülkenin şartlarına göre değişir, ama NEP (yani kapitalizmin kontrol altına alınarak belli bir süre izin verilmesi) sosyalizmin inşasında hiç bir ülkede atlanamayacak bir aşamadır. Bu konuda Stalin şöyle diyor:

«NEP proletarya diktatörlüğünün uyguladığı bir siyasettir. Bu siyaset sosyalist ekonominin inşasına ve kapitalist unsurların aşılmasına, pazarın da kullanılması ile, pazarın aracılığı ile —pazarın tasfiye edilip, doğrudan ürün değiş tokuşu ile değil— aşılmasına yönelir. En azından gelişmiş kapitalist ülkeler, en azından en gelişmişleri - kapitalizmden sosyalizme geçişi NEP'siz beceremez mi? Görüşüme göre hayır. Her kapitalist ülke için proletarya diktatörlüğü şartlarında pazar ilişkilerinin kullanılmasına dayanan NEP kesinlikle kaçınılmazdır. (abç)

«Bizde bu teze karşı çıkan yoldaşlar vardır. Ama bu teze karşı çıkmak ne demektir?

«Bu önce, proletarya iktidarı ele geçirir geçirmez, elde % 100 hazır şehirle-köy; sanayi ile-küçük üretim arasındaki ilişkiyi sağlayan dağıtım ve ihtiyaç karşılama araçlarının varlığından; bunlara da-

yanarak derhal pazarsız —meta arzı olmadan— para ekonomisi olmadan doğrudan ürün değiş tokuşunun mümkün olduğundan yola çıkmak demektir. Yalnızca bu soruları sormak bile böyle bir anlayışın ne kadar anlamsız olduğunu göstermeye yeter.

«Bu ikincisi, proletarya iktidarı ele geçirir geçirmez orta ve küçük burjuvaziye derhal mülksüzleştirmeye girişeceğinden yola çıkmak anlamına gelir. Ki böyle bir durumda proletarya yapay olarak yaratılmış milyonlarca işsiz yükü ile karşı karşıya kalacaktır. Böyle bir siyasetin proletarya diktatörlüğü için ne kadar anlamsız olduğunu kavramak için böyle bir soru sormak yeterlidir. NEP'in bir iyiliği, onun proletarya diktatörlüğünü bu ve buna benzer zorluklardan kurtarmasıdır.» (Stalin; Eserler/Alm. c. 11; s. 128-129)

Görüldüğü gibi Enver Hoca ve AEP, ÇKP'yi eleştiri adına, bu noktada açıkça Leninizmden uzaklaşmaktadırlar.

Mesela AEP, Mao Zedung'un işçi sınıfının önderliğini savunmadığını iddia etmekte, ve buna kanıt için iki alıntı yapmaktadır. Alıntının birinde Mao Zedung, Çinde 1927'de köylü hareketinin öncülüğünü yoksul köylülerin yaptığını tesbit etmektedir. Yaptığı bir tesbittir. İçinde bulunulan durumun doğru bir tesbitidir. Alıntı yapılan yazıda Mao Zedung devrimin zaferi için işçi sınıfının öncülüğünü savunmaktadır.

İkinci alıntı «aydınların-öğrencilerin öncülüğü» ile ilgili bir alıntıdır. Mao Zedung burada da belli bir süre anti-emperyalist hareketin en önünde aydınların yürüdüğü somut tesbitini yapmaktadır.

Fakat Enver Hoca, bu alıntıları kasıtlı olarak eksik almakta, arayı kendisi kendi isteğine göre doldurmaktadır.

AEP'nin subjektifliğine bir başka örnek, onun bugün uluslararası ML hareket hakkında yaptığı tespitlerde görülmektedir. Bugün uluslararası ML hareketin içinde bulunduğu durumu AEP «Dünya ML hareketi hiç bir zaman bugünkü kadar güçlü olmadı» şeklinde değerlendirecek kadar subjektiftir. Yine AEP, mesela B. Almanyadaki durumu «AKP/ML sınıf mücadelesine önderlik ediyor» diye değerlendirecek kadar subjektiftir.

Bu iradeci subjektivizm kendini AEP'nin siyasetinde de göstermektedir. Mesela Enver Hoca şöyle diyor:

«Sosyalist Arnavutluk 'üçüncü dünya'nın ya

da 'ikinci dünya'nın devletleriyle olağan diplomatik ilişkiler sürdürmeye de karşı değildir. Bu tür ilişkilerin yalnızca iki süper devletle ve faşist devletlerle sürdürülmesine karşıdır» (abç) (sf. 219)

Böylece AEP, devletten devlete ilişkide olduğu her devleti demokratik devlet kapsamına sokmaktadır. Bunların arasında Türkiye gibi faşizmin çeşitli biçimlerinin hüküm sürdüğü bir dizi yarı-sömürge ülke vardır. AEP bu tezi ve siyasetiyle sadece gerçek durumu ters yüz etmekle kalmıyor, o aynı zamanda Lenin ve Stalin'in pratiklerine de saldırıyor. AEP bu keskin «sol»culuk pozlarıyla, Lenin'in Alman saldırganlarıyla imzaladığı Brest-Litovsk anlaşmasını; Stalin'in ikinci dünya savaşı öncesinde Faşist Hitler Almanyası ile imzaladığı saldırmazlık ve ticaret anlaşmalarını nasıl açıklayacaktır? AEP, Troçkist bir «sol»culuk ile 'faşist devletlerle ilişki kurulmaz' anlayışını ileri sürdüğü için, ilişkide bulunduğu burjuva devletlerini demokrat ve ilerici gösteriyor. Mesela Enver Hoca şöyle demektedir: «Arnavutluk Partisi ve halkı, bir burjuva devleti bile, eğer bu devleti yönetenler ilerici kişilerse ve halklarının emperyalist hegemonyadan kurtulması için savaşıyorlarsa, desteklemeye karşı değillerdir.» (sf. 219). Bu tezin, «üç dünya» teorisinden «büyük» farkı nerede?

AEP yeni oportünizminin tipik bir özelliği de özeleştiriden köşe bucak kaçmasıdır. AEP hemen her konuda görüşlerini 180 derece çark ettirmesine karşın, «bilmiyorduk», «Çin bizim için kapalı kutu idi» gibi sudan bahanelerin ötesinde hiçbir özeleştiriyapmamaktadır. O, «parti, parti her zaman haklıdır» sloganını atarak; parti yanılmaz düşüncesini uygulayarak ve enternasyonal alanda yayarak ML metoda ağır darbeler indirmekle; burjuva ilkesizliğini ilkeleştirmektedir.

-eklektisizm; iradeci subjektivizm; özeleştiriden kaçma ve ilkesizlik..... Bunlar AEP'nin Troçkizmden devraldığı belli başlı özelliklerdir.

AEP'nin bu özellikleri, onun kendi çevresinde topladığı borazancılarında daha açık, daha pervasız bir biçimde gözlerimizin önüne seriliyor.

Ülkemizde AEP'ne yaranmak konusunda yarış eden HK, DHY, DHB gibileri, AEP'nin bayrakçılığını yaptığı yeni oportünizmin batağına gırtlaklarına kadar gömülmemekte; AEP'nin ortaya koyduğu uluslararası anti-ML çizgiye kendi 'orjinal katkıları' yapmaktan geri durmamaktadırlar.

Bugün ülkemizde küçük burjuva devrimciliği, AEP'nin modern revizyonizm ve Troçkizm almaşığı çizgisinin uluslararası desteği ile daha da «süper sol» bir görünüm kazanmakta; üzerlerindeki Troçkist ideolojinin etkinliği artmaktadır. Onlar «işçi sınıfı devrimciliği» adına Türkiyede anti-feodal mücadelenin belirleyici karakterini; gündemdeki devrimin tarım devrimi olduğunu; bu devrimde yoksul ve aşağı orta-köylülüğün tayin edici rolünü, buna bağlı olarak uzun süreli Halk Savaşı stratejisini reddetmektedirler. Onlar maceracılık ve kitle kuyrukçuluğu hayranlığı içinde, genel bir toplu ayaklanma çağrısı yapmakta, yoksul halkımızın arasında kolaycı devrim hayalleri yaymakta, yarının yılgınlık tohumlarını ekmektedirler. Proletarya önderliğindeki devrimlerin ideolojik can düşmanı ve emperyalizmin ajanı Troçkizm, «süper sol» görünümlü küçük burjuva devrimciliği üzerinden başını daha güçlü bir şekilde kaldırmaktadır.

Ülkemizde DHD'nin önüne gerilen bu engel, ideolojik gıdasını Troçkizmden ve modern revizyonizmden temin etmekte, ve uluslararası ideolojik-siyasi-örgütsel desteğini de AEP'nin merkezinde bulunduğu yeni oportünist cephe bulmaktadır.

Fakat Marksizm-Leninizm, hem uluslararası planda hem de ülkemizde, ideolojik düşmanlarının üstesinden elbet gelecektir. Bu mücadelede, ister açık ister gizli olsun, Troçkizm de yeniden tepelenecektir.

E K L E R

(1) Buna açık bir örnek, Troçki'nin 1904 Rus-Japon savaşındaki tavrıdır. Bu savaşta, Troçki açıkça Menşeviklerin safında «navatan savunmasının» propogandasını yapar.

(2) Troçkistlerin partiye katılması, parti programını bütünüyle kabul ettiklerini belirtme temeline olur.

(*) Troçki'nin «bürokratik»liğe duyduğu eğilim önce 1919 yılında Kızıl Ordunun kurulması sırasında yaptığı hatalarda kendini gösterir. Kızıl ordunun kuruluşuna ilişkin meselelerde Troçki bürokratik bir eğilim gösterir; Kızıl ordunun düzenli ordu hale getirilmesi sırasında geniş çapta, eski çarlık ordusu subaylarına dayanmaya başlar. Bu ordu içinde ve parti içinde tepki doğurur. Bu tepki yanlış bir çizgi izleyen 'askeri muhalefetin' (1919. 8. Kongre) ortaya çıkmasında önemli bir rol oynar.

Troçkinin bürokratizminin en açık görüldüğü sorun sendikalar sorunudur. Mart 1921 de yapılan 10. PK'nde Troçki «vidaları sıkıştırma», «sendikaları sarsma» şiarları ile ortaya çıkar. Troçki, işçi sınıfı ile ilişkilerde ikna metodunun kullanılmasına karşı çıkar, sendikalara askeri metodların getirilmesini savunur. Troçki bu dönemde sendikalarda demokrasinin yaygınlaştırılmasına ve sendika organlarının seçimle gelmesi ilkelerine karşı çıkar.

(*) Bu dönem içinde, başında Stalin'in bulunduğu Leninist Bolşevikler; hem SBKP/B hem de Komintern içinde Troçkinin anti-Leninist görüşlerine karşı, şiddetli bir ideolojik mücadele verirler. Lenin'in ölümünden sonra yazdığı «Leninizmin esasları (ilkeleri)» adlı yazıda Stalin, Leninizmi tüm oportunist çarpıtmalara karşı sistemli bir şekilde korur, savunur. Özellikle «sürekli devrim» maskesi altında (SB'nde), bir ülkede sosyalizmin zafer kazanmasının imkansız olduğu tezini Stalin Lenin'e dayanarak çürütür.

Daha 1924 yılında Troçki'nin görüşlerinin «parti çizgisinden küçük burjuva bir sapma» teşkil ettiği tespit edilir. Buna rağmen, Troçki ve taraftarları hemen partiden atılmazlar. Bunların hatalarına karşı verilen ideolojik mücadele temelinde parti üyeleri eğitilir.

1925 aralığında yapılan 14. PK'nde «muhalefet»le esas mücadele, Lenin'in sağlığında yapılan 10. Kongrede alınan «hiziplerin yasaklanması» kararı üzerine yürür. Muhalefet hiziplerin serbest bırakılmasını talep eder. Ama parti kongresinde ağır bir yenilgiye uğrar.

1926'da yazdığı Leninizmin Sorunları adlı yazıda Stalin bir kez daha Leninizmin «köylülük sorununda», «Devrimin sürekliliği sorununda», «Proleter devrimi ve proletarya diktatörlüğü sorununda», «Proletarya diktatörlüğü sisteminde parti ve işçi sınıfı ilişkileri sorununda», «Bir ülkede devrimin zaferi sorununda» görüşlerini, her türlü oportunist çarpıtmaya; özellikle Troçki ve Zinovyev'in saldırılarına karşı korur.

Ekim 1926'da yazdığı «SBKP içindeki muhalefet bloğu üzerine» adlı yazıda Stalin, «muhalefetin» troçkist pozisyonlar savunduğunu ortaya koyar. Bu yazıda Stalin, Troçki'nin, SB'ndeki devrimin karakteri ve geleceği üzerine yanlış görüşler savunduğunu ispatlar. Troçki, SB'ndeki devrimi 'sosya-

list devrim' olarak görmemekte; SB'nde sosyalizmin inşasının imkansız olduğunu savunmaktadır.

Troçki ile birlikte muhalefet bu dönemde:

— SB'nde devrimin gücüne inanç duymamakta; bu yüzden de uluslararası planda merkezinde SB'nin bulunduğu bir cephe (işçi sınıfı birleşik cephesi) siyasetini red etmektedir.

— SB'nde köylülüğü bir bütün olarak düşman görmekte; yoksul köylülüğün işçi sınıfı öncülüğünde birleştirilmesi siyasetine karşı çıkmaktadır.

— Parti içinde bürokratizm tehlikesine karşı mücadele adına, partinin yozlaştığı iddiasını ileri sürmekte; genç üyeleri eski bolşeviklere karşı kıskırtmaktadır. Parti disiplinini sürekli çiğnemekte, parti içinde hiziplere özgürlük istemektedir.

Troçki ve muhalefet Komintern içinde de görüşlerini yaymakta; genel olarak köylülüğün (yoksul köylülüğün) devrimci potansiyelini küçümseyen anlayışları kendini en açık bir şekilde Çin Devrimi konusunda yürütülen tartışmalarda göstermektedir.

Troçki ve muhalefet Çin Devrimi konusunda önce bu devrimin 'burjuva demokratik nitelikte' olduğu, bu yüzden de toprak (tarım) devrimi ile tamamlanmasının yanlış olduğu görüşlerini savunurlar. Komintern'in tespit ettiği birleşik cephe siyasetine karşı çıkarlar. Daha sonra tarım devrimi dönemi başladığı sırada ise «derhal işçi sovyetleri» kurulmasını talep ederler. Komintern içinde bu görüşlere karşı şiddetli bir ideolojik mücadele yürütüldü.

1927'ye gelindiğinde, Troçkizm artık gerek SBKP içinde, gerekse enternasyonal komünist hareket içinde, Komintern forumu önünde, ideolojik olarak açıkça mahkum edilmiştir ve etkisi iyice azalmıştır.

Ekim 1927'de, yani 15. PK'nden iki ay önce SBKP MK, Troçkist muhalefetin tezlerini ve bu konudaki eleştirilerini bütün partiye dağıtır ve genel bir tartışma açar. Tartışmanın sonucunda Troçki-Zinovyev muhalefet bloğu 728 bin parti üyesinin yalnızca 4 binin oyunu alabilir. MK'nin çizgisi 724 bin üye tarafından onaylanır.

Tartışmanın gidişatı içinde, sonucun nereye varacağını gören «muhalifler» tartışma sonucunu beklemeden partiye karşı açık düşmanca mücadeleye girişirler. Ekim devriminin yıldönümünde Moskova'da SBKP'ye karşı bir gösteri düzenlemeye kalkarlar. Bunlar Parti önderliğinde düzenlenen 100 binlerce emekçinin katıldığı gösterilerle ezilir. Olaylar Troçki ve Zinovyev muhalefet bloğunun Sovyet aleyhtarı olduğunu belgeler. Troçki, bu karşı devrimci eylem üzerine Partiden atılır. Fakat Troçki ve onun hempaları, «bir ülkede sosyalizmin inşası imkansızdır» tezini ispat etmek (!) için, SB'nde sosyalizmin inşasını sabote eylemlerine devam ederler.

Arnavutluk Emek Partisi'nin Dış Siyaseti Açısından Türkiye

AEP'nin dış siyasetinde izlediği önemli bir «kural», ASHC'nin yalnızca demokratik devletlerle ilişki kurmasıdır. AEP, kendilerinin «iki süper güç» ve faşist devletlerle diplomatik ilişki kurmayacağını, bunun bir ilke olduğunu söylüyor. Buna göre, ASHC'nin ABD ve SSCB ile diplomatik ilişkileri yoktur; çünkü bu iki emperyalist devlet «devrimin, sosyalizmin ve tüm dünya halklarının can düşmanlarıdır; en tehlikeli düşmanlarıdır.» Buna karşılık ASHC'nin bütün diğer emperyalist devletlerle diplomatik ilişkisi vardır; çünkü AEP'ne göre, bunlar «süper devlet» değildir; demokratik kapitalist ülkelerdir(!). Yine AEP'nin dış siyasetine göre, ASHC'nin Şili, Uruguay, ÇHC vb. ülkelerle diplomatik ilişkisi yoktur; çünkü bunlar faşist devletlerdir ve bunlarla bir sosyalist devletin diplomatik ilişki kurması, o ülkenin halkına ihanet demektir. Buna karşılık ASHC, Brezilya, Venezuela, Türkiye, Etyopya, Vietnam vb. ülkelerle ilişki kuracaktır, çünkü bu ülkelerdeki devlet sistemi demokratiktir; halkı faşist ya da sosyal-faşist baskı altında tutmaktadır(!).

AEP'nin bu tezi, dünya halklarını, onları tahakküm zincirine vuran emperyalistler ve onların yerli uşakları hakkında kötü bir şekilde aldatmaktadır.

AEP, «Üç Dünya» modern revizyonizminin temel anlayışlarından biri olan «dünya halklarının baş düşmanı iki süper devlet anlayışını dış siyasetine işte böyle uyguluyor. O, proleter dünya devriminin bir bütün olarak ve aynı derecede düşmanı olan emperyalist sistemi, «devrimin, sosyalizmin basdüşmanları» ile «diğer kapitalist devletler» diye ikiye ayırıyor. Ve bunlardan birincileri ile diplomatik ilişki kurulmaması «ilke»sini getirirken, ikinci kategoriye kovduğu emperyalistleri dünya halklarının gözünde daha az tehlikeli gösteren bir tutum

takınarak, onlarla diplomatik ilişki kuruyor.

AEP, emperyalizmin siyasi, mali ve askeri boyunduruğu altında bulunan bir çok yarı-sömürge devletini de, «egemen» ve «burjuva demokratik» devletler olarak tanıtmakta; bu ülkelerin halklarını, kendilerini ezen ve en demokratik haklarını bile gaspeden, emperyalizmin uşağı sınıfların feodal-faşist diktatörlükleri hakkında aldatmaktadır. Çünkü AEP, yalnızca demokratik devletlerle ilişki kurmaktadır(!), o halde ilişkide bulunduğu bu tür devletler de demokratiktir(!)

AEP'nin dış siyasetinin bu ögesi de rastlantısal değildir. AEP'ne göre, emperyalizmin yarı-sömürgesi durumunda olan ülkelerin çoğunda kapitalizm («tek yanlı» da olsa) hakim hale gelmiştir ve buralarda burjuva demokrasisi hüküm sürmektedir. Bu tesbit, «Üç Dünya» modern revizyonizminin, emperyalizmin boyunduruğu altında olan ülkelerin, kendi yerli gericiliklerinin önderliğinde milli servetlerine sahip çıkabilecekleri ve kapitalist olmayan bir yoldan kalkınabilecekleri tezini içinde barındırmaktadır. Ayrıca AEP'nin bu tesbiti, emperyalizmin üstyapısal niteliğinin siyasi gericilik olduğu ve yarı-sömürgelerinde faşizmi beslediği gerçeğini de tersvüz etmektedir. Mesele Enver Hoca şöyle diyor:

«Devrimlerin önünü kesmek için Amerikan emperyalistleri ve yerel kapitalistler iki temel yönetime başvuruyorlar. Birinci yöntem ... askeri faşist rejimler kurmaktır. Brezilya'da, Şili'de, Uruguay'da, Bolivya'da ve diğer yerlerde yaptıkları budur. Diğer yöntem ise, Venezuela'da, Meksika'da ya da bugün Brezilya'da yaptıkları gibi pek çok temel özgürlüğün olmadığı ve belirgin kısıtlamalarla yürüten burjuva demokratik rejimler kurmaktır.» (abc) (Empervalizm ve Devrim; sf. 143)

AEP'nin birçok yarı-sömürge devletine bakış açısı budur. AEP'nin Türkiye hak-

aki değerlendirmesini ortaya koyan adaki belge, bu revizyonist anlayışı, kenomutumuza ilişkin olarak gözler önüne nektedir. AEP revizyonistlerine göre, ikiye, Mustafa Kemal önderliğinde anti-eryalist demokratik devrimin yapıldığı ülkedir; dolayısıyla Türkiye «egemen» ülkedir. Türkiye'de emperyalizme gnen bağlı komprador burjuvazinin ve ak ağalarının kanlı faşist diktatörlüğü m sürmemektedir!! Hayır, Türkiye'de uva demokrasisi vardır ve Türk devleti alist Arnavutluk'a dostane bir tavır ta-

kınmaktadır!! TC ile ASHC arasındaki dostane ilişki, «Arnavutluk ve Türk halklarının, genelinde de Balkan halklarının emellerine ve çıkarlarına cevap vermektedir»!!

Tiran Haber Ajansı'ndan çevirip yayınladığımız bu belge, AEP revizyonizminin borazancılığını yapan HK, DHY, DHB ve benzeri küçük-burjuva siyasetlerin körükörüne peşin den giden ve her geçen gün biraz daha modern revizyonizmin ve troçkizmin batağına doğru çekilen devrimcilerin gözünü amalıdır.

66

TÜRK HALKI İÇİN TARİHİ BİR OLAY!

Tiran, 29 Ekim/ata/ «Zeri i Populit» gazetesi, Türkiye Cumhuriyetinin ilanının yıldönümü münasebetiyle bir makale yayınladı. Makalede, bu zaferin, Türk halkının ulusal bağımsızlık ve vatan topraklarının bütünlüğü uğruna İtilaf emperyalist güçlerinin silahlı müdahalesine karşı verdiği mücadele sayesinde elde edildiği yazılmaktadır. Bu müdahaleye ve emperyalist güçlerin köleleştirici emellerine karşı koyan Türk halkı, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde, emperyalist talancıları kovdu.

Arnavutluk halkı, diye devam ediyor makale, Türk halkına karşı derin bir dostluk hissi beslemiştir ve beslemektedir. O, ASHC ile TC arasındaki ilişkilerin ve dostluğun, iki egemen ülke arasındaki ilişkileri Arnavutluk ve Türk halkının ortak yararına olarak ayarlayan ilkeler temelinde güçlenmesinden ve gelişmesinden yana olmuştur ve yanadır. Enver Hoca Yoldaş, «Türk Cumhuriyeti ile Arnavutluk arasında iyi ilişkiler mevcuttur. Ticari ve kültürel ilişkiler düzenli olarak sürdürülüyor. Halklarımızın her zaman dost kalmaları ve aralarında iki komşuluk ilişkileri ile yaşamalarının önünde hiç bir engel yoktur» diye vurguluyor. Halkımız, lkemizin Türkiye ile olan ilişkilerinin dostane olmasını ve iyi yönde gelişmesini memnuniyetle izliyor. Bu, ilişkilerin özellikle ticari, kültürel ve diğer ortak çıkar alanlarında daha da geliştirilmesinin imkan dahilinde olduğunu gösteriyor. Değişik ticari, bilimsel ve diğer alanlardaki delegasyonlar uzun süredir karşılıklı ziyaretlerde bulunmakta ve dostane ilişkileri güçlendirmektedirler. Arnavut yurtseverlerinin mezarlarının Türk halkı tarafından saygıyla muhafaza edilmesi, Arnavutluk sanat heyetine Türkiye'de gösterilen sıcak ilgi, Arnavutluğa karşı Türk resmi çevrelerince takınılan iyiliksever ve dostane tavır ile Türk basınının olumlu tavrı, Arnavutluk halkı ile Türk halkı arasındaki karşılıklı dostane duyguların birer ifadesidir. Bütün bunlar, her iki halkımızın ve genelinde de Balkan halklarının emellerine ve çıkarlarına cevap vermektedir.

Balkan halkları kendi tecrübelerinden, emperyalist güçlerin geçmişte yaptıkları müdahale ve oyunları silip atamazlar; dolayısıyla onlar, kendi çıkarlarının emperyalistlerin ve sosyal emperyalistlerin Balkanları bir barut fıçısına döndürmelerine izin vermemek olduğunu görmekteyiz. ASHC, Balkanlarda her zaman bir barış ve denge unsuru olmuştur ve olmaya devam edecektir. Bizim ülkemiz, sınır devletlerle ve tüm Balkan halklarıyla iyi komşuluk ilişkilerini sürdürmeye ve geliştirmeye her zaman çalışacak; süper güçlerin gerginlik yaratma ve kargaşa ve çatışma çıkartma girişimlerine kararlılıkla karşı koyacaktır.

Ulusal gün vesilesiyle, diye sona erdiriyor «Zeri i Populit», Arnavutluk halkı Türk halkının mutluluğu ve refahı için en iyi dileklerini ve içten selamlarını iletir.

”

Kemalist Hareket Ve Kurtuluş Savaşının Değerlendirilmesi (4)

Milli ticaret burjuvazisinin, küçük atel-ye sahiplerinin, küçük ve orta büyüklükte-ki toprak ağalarının vs... şu veya bu kadarını peşinde sürükleyen ve aralarında çe- tin bir iktidar mücadelesi sürdüren çeşitli emperyalist ülkelere bağlı komprador grup- lar birbirleriyle hem mücadele hem de bir-lik içindeydiler. Efendilerine bağlı olarak devlet iktidarını, ülke zenginliklerini ve paylaşmada birbirleriyle mücadele, impa- ratorluk halklarına ve imparatorluk pa- zarlarının kopmasına veya imparatorluğun parçalanma tehlikesine vs. karşı ise birlik içinde idiler, kompradorlar iki esas kampa ayrılmışlardı. Birinci kamp başını İngiltere- nin çektiği (Fransa ve Rusya'nın da yer al-dığı) itilaf emperyalistleri yanlısıydı! ki bu kampın öncülüğünü siyaset sahnesinde Hürriyet ve İtilaf partisi yapıyordu, İkinci kamp ise başını Almanya'nın çektiği (Avus- turya-Macaristan ve İtalya'nın yer aldığı) ittifak emperyalistleriydi ki bunun da ön- cülüğünü İttihat ve Terakki partisi yapıyor- du.

1912'nin başlarında bu iki komprador kamp arasındaki mücadele iyice keskinleş- ti. İmparatorluğun içte ve dışta durumu- nun giderek daha çok kötüleşmesi ve bu iki kamp arasındaki mücadelenin de çetin bir karakter kazanmasıyla birlikte, İttihat ve Terakki içindeki Alman'lara eğilimli milli ticaret burjuvazisinin üst kanadı adım adım kendilerini Alman emperyalizminin kuca- ğına atmaya devam ediyor, tam anlamıyla işbirlikçileşiyor, İttihat ve Terakkinin yö- netimine hakim olan kompradorların etkin- lik ve güçlerinin iyice artmasına yol açıyor- du. İttihat ve Terakki içindeki İngiliz sem- patizanı milli ticaret burjuvazisinin en üst kanadının ise bir bölümü, partiyi terk ede- rek İngilizci kampın saflarına katılırken.

bir bölümü Almanlara dümen kırıyor, bir bölümü ise milli netiliğini korumaya devam ediyordu.

1912'nin başlarında İngiliz işbirlikçileri ittihatçı meclisin yapısını değiştirmek için meclisi sultana dağıttırarak yeni seçimlere gitmeyi sağladılar. İttihatçılar İngilizcilerin bu taktiğine pek ciddi bir engel çıkarmadı- lar. Çünkü onlar taşradaki milli ticaret bur- juvazisinin büyük bir kesimine sahip ol- dukları gibi, hükümette de avantajlı du- rumdaydılar, seçimi yeniden kazanacakla- rını biliyorlardı. Nitekim şubatın yapılan «sopalı seçim»i ezici bir çoğunlukla ittihat- cı kompradorlar kazandı. Ve kabine bunla- rın eline geçti. Fakat bunu takip eden ay- larda İngiliz ve Fransız işbirlikçilerinin yo- ğun faaliyeti ve ağır baskısıyla ittihatçı kompradorlar, devlet iktidarında adım a- dım geriliyerek önemli mevkilerin bir çoğu- nu elden çıkardılar. 21 Temmuzda, Gazi Ah- met Muhtar Paşanın sadrazam olmasıyla kabine bu sefer de İngilizci kompradorların eline geçti. 24 Temmuzda ise Hürriyet ve İt- tilafla sıkı ilişkiler içinde olan İngilizci su- bayların kurduğu «Hâlıkâr Zabitan guru- bu» adlı askeri örgüt 48 saat içinde İttihat- çı meclisin dağıtılmasını istedi. Ağustosta ise İngilizcilerin baskısıyla sultan meclisi fes etti ve hükümet ittihatçılara karşı saldı- rıya geçti. Bu durum karşısında İttihatçılar yeniden Selaniğe çekildiler. Artık Balkan savaşının patlıyacağı günler gelip çatmıştı. Balkan savaşı sırasında imparatorluk için- deki iktidar mücadelesine geçmeden önce, savaş öncesi ve savaş sırasında dünyada ve Balkanlardaki siyasi duruma genel hatla- rıyla bir göz atalım.

1912'lerde Dünya, iki büyük emperya- list kampın karşılıklı mücadelesine, pazar- lıklarına ve dünya çapında bir paylaşım sa-

vaşına hazırlanmalarına tanık oluyordu. Bir yanda, biraz önce de belirttiğimiz gibi İngiliz, Fransız ve bunların sermayesine bağlı Rus; diğer yanda ise Alman, Avusturya-Macaristan ve İtalyan (Kartelleri, işveren sendikaları ve tröstleri) yer alıyordu. Dünya, üçlü itilaf (İngiltere, Fransa, Rusya) ve üçlü ittifak (Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya) diye adlandırılan iki emperyalist koalisyonun karşılıklı olarak, hummalı bir savaş hazırlığı içinde olduklarına tanık oluyordu. Birinciler, yani itilaf emperyalistleri uzun bir dönemde, kan, ateş ve talanla ele geçirdikleri sömürgeleri koruyabilmek ve Osmanlı imparatorluğunu yağmalayabilmek için savaşa hazırlanıyordu. İkinciler ise birincilerin elinde bulundurduğu söz konusu sömürgeleri kapmak ve Osmanlı imparatorluğunu kendi sömürgeleri haline getirmek, bir çok yarı-sömürge ülkeyi sömürgeleştirmek istiyordu. Her iki emperyalist koalisyon da savaş hazırlığının gereği olarak önemli ham madde kaynaklarını ve askeri-stratejik mevkileri ele geçirmenin, genişletmenin veya elde tutmanın karşılıklı mücadelesi içinde idiler.

Bu iki emperyalist koalisyonun çatıştığı en önemli bölgelerden birisi de Balkanlardı. Avrupa ile Asya arasında hayati öneme sahip bir köprü durumunda olan Balkanlar, Avrupanın boğrunde ve Akdenize açılan bir kapı olmasından dolayı Avrupanın ele geçirilmesinde önemli bir mevkiydi. Ayrıca bu bölge emperyalistler için hem yakın hemde ucuz bir hammadde ve iş gücü kaynağı, asker deposuydu. Bundan dolayıdır ki Balkanlar, emperyalist devletlerin birbirlerine ve Balkan halklarına karşı akıl almaz entrikalar çevirdiği; hile, rüşvet, baskı, santaj, tehdit vb. metotlarla çıkar çatışmalarını sürdürdüğü bir bölge olmaya devam ediyordu. En gerici güçleri destekleyen ve Balkanlarda federal bir cumhuriyetin kurulup gelişmesini engelleyen emperyalistlerin bu çıkar çatışmaları bu bölgeyi bir barut fıçısı haline getirmişti.

Balkanlara en çok burnunu sokan emperyalist devletlerin başında (1912'de) Çarlık Rusyası geliyordu. Bir zamanlar «Büyük Bulgaristan» planıyla Balkanlara hakim ol-

mak isteyen Çar ve şurakası, Türkiye'yi yağmalamak, Karadenizi bir Rus golü haline getirmek, Akdenize ve dolayısıyla çeşitli dünya pazarlarına açılmasının kılıdı durumunda olan boğazlara hakim olmak için Balkanlara mutlaka hakim olmanın gereğine inniyordu. 1912'nin son ayları Çar için avantajlı bir dönem sayılırdı. Bu dönemde ittifak emperyalistleri (Almanya Avusturya-Macaristan, İtalya) pek iştahlı olmalarına rağmen bir dünya savaşını göze alacak durumda değillerdi. Toparlanmaya, güçlenmeye ihtiyaçları vardı. İtalya daha yeni çıktığı Trablus savaşında 800 milyon frank harcamıştı. Almanya, İngilizci kompradorların devletin önemli kumanda merkezlerinde olduğu bir dönemde Balkan savaşının çıkmasını ve Osmanlılar aleyhine gelişmesini istiyordu. Bulgaristan ve Romanya'yı kazanmak için bunları açıktan desteklemek zorundaydı. Ayrıca hem Osmanlı hem de Bulgar ve Romen ordusunu savaş malzemeleriyle besleyen Ruhr havzasının silah krallarının daha çok satış için böyle bir savaşa ihtiyaçları vardı. Avusturya, Bosna-Hersek'i ilhak etmişti ve işlediği bu suçtan sonra «Balkan Slavlarıyla akraba olan milyonlarca nüfusunu göz önünde bulundurmamak ve Balkanlarda çıkacak bir savaştan kaçınmak zorundaydı. Ayrıca üçlü ittifak üyelerinin Balkanlardaki çıkarları çatışıyordu ve bundan dolayı üçlü itilafın önünde boğuşarak zayıf düşmek istemiyorlardı. Bu durumu ve İngiltere ile Fransanın Balkanlara doğrudan müdahale ederek bir Avrupa savaşını göze alamıyacağını hesap eden Çar, Balkanlarda, Balkan halklarını Avusturya'ya karşı kışkırtmakla işe başladı. Balkan halklarının koruyucusu pozunda ortaya çıkan, gerçekte ise Balkanlarda kendisine bağlı yarı-sömürgeler oluşturmak amacıyla «böl yönet» taktiğini uygulayan; Şovenizmi, milli düşmanları, dinsel ayrılıkları körükleyen Çarlık Rusyası, Balkanlarda savaşı kışkırtmaya hız verdi.

10 Ekim 1912'de beş emperyalist devlet (Almanya, Avusturya-Macaristan, İngiltere, Fransa ve Rusya) Osmanlı imparatorluğuna bir nota vererek Balkanlarda islahat yapılmasını istediler. Bunu izleyen haftalar

inde, kendi aralarında ittifaka giden Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ ve Yunanistan, yani dördlü ittifak, Balkanlardaki Osmanlı feodal komprador hakimiyetine karşı savaş ilan etti. İttifak devletlerinin ve özellikle de Çarlık Rusyasının koruyucu şemsiyesi altındaki Balkan ülkeleri, kısa zamanda büyük başarılar elde ettiler. Balkan milletlerine çok uzun bir dönem boyunca zulüm eden, acı çektiren ve Stalinin deyişiyle «Dünyanın en zorba eritme siyaseti uygulayıcıları olan Türk»lerin (Türkiye üzerine; sf. 75) süngü, kurşun, urgan ve dinamita dayanan Balkanlardaki milli boğunduruğunu kırdılar. İttifak emperyalistlerinin ve özellikle de Çarlığın açıktan açığa karşıya alttan altan kışkırttığı ve desteklediği Balkan savaşı, «Burjuvazinin ve hanedan sınıflarınının klavuzluk» ettiği bu savaş, sonuçta Çarın ve diğer emperyalistlerin istemediği bir şeye, «Burjuva-Demokratik devime ait görevlerin kısmen çözümüne yol açtı» (adı geçen eser, sf. 77, Dimitrof). Emperyalistlerin Balkan ülkelerinin zorla dağıttıkları hanedanlarla ittifak kuran, ve ... Başından itibaren kaderlerini Balkanların yabancı fetihcileri ile birleştiren (age. sf. 76, Dimitrof) Balkan burjuvazisi bu savaşta güçlendi ve iktidara ortak oldu. Balkan savaşlarından sonra fetihciler, soyguncular ve ezenler değişti. Osmanlı hakimiyetinin yerini Çarlık Rusyasının ve diğer ittifak emperyalistlerinin şemsiyesi altındaki «Bağımsız», «milli» devletlerin hakimiyeti aldı. Dimitrof'un belirttiği gibi «Balkanlar, parçalanmış, zayıf ve serbest gelişme yeteneğinden yoksun olarak kaldı. Feodal sınıfların ilişkileri Balkan ülkelerinin çoğunda bu güne kadar (1925-PARTİZAN) büyük ölçüde korunmuş. Milli mesele çözülmeden kaldı ve daha çapraşık biçimler aldı.» (age. sf. 71) dolayısıyla milli baskı da tamamen kalkmadı.

Hiç şüphesiz ki Balkanlar için en doğru çözüm yolu bilinçli Balkan proletaryasının önerdiği çözümdü. Bu, Balkanlarda üretici güçlerin gelişmesini büyük ölçüde engelleyen mutlakiyetin, feodalizmin, Osmanlı tahakkümünün ve emperyalizmin yıkılması, bunun yerine «Federatif Balkan cumhuriyeti»nin kurulmasıydı.

bu ilk hedefi gerçekleştiremedi. Gerek Balkan proletaryasının, bilinçsiz, tecrübesiz ve teşkilatsız oluşu, gerekse asırlardır Osmanlı zulmü ve talanıyla yerli feodallerin hesapsız soygunu altında perişan edilen Balkan köylülerinin bilinçsiz ve teşkilatsızlığından dolayı «Federatif balkan cumhuriyeti» kurulmadı. Bunun yerine Balkan krallıklarının birliği kuruldu.

Dünyadaki ve Balkanlardaki durumu bu şekilde koyduktan sonra gelelim Balkan savaşı ve sonraki dönemde Osmanlı imparatorluğu içindeki iktidar mücadelesine.

Balkan savaşının arifesinde, beş emperyalist devletin ve üç balkan hükümetinin notası karşısında, Almancı kompradorların partisi İttihat ve Terakki, İngilizci kompradorların (Gazi Ahmet Muhtar Paşa) Kabinetini mitinglerle köşeye sıkıştırmaya başladılar. Yığınların milliyetçi duygularını kışkırtan İttihatçı kompradorlar, hükümetin «Küstah Balkan ülkelerine gerekli karşılığı vermesini» ve hadlerini bildirmesini isteyerek puan toplamaya çalıştılar. Aynı günlerde İngilizci kompradorların partisi Hürriyet ve İttifak'da toplantı ve mitingler düzenledi. Balkan savaşı arifesindeki bu mitingler, Alman ve İngiliz emperyalizmine bağlı iki komprador kliğin karşılıklı gövde gösterisi şeklinde geçti.

Savaşın başlamasından kısa bir zaman sonra, Balkan ülkeleri, Balkanlardaki Osmanlı tahakkümünü yıkararak Doğu Trakya'da ilerlemeye başladılar. 23 Ekimde Kırklareli'nde bozguna uğrayan Osmanlı ordusu Lüleburgaz'da yeni bir savunma hattı kurdu. Balkanlardaki ve Kırklareli'ndeki bu ağır yenilgiler, iki büyük komprador kanat (İngiliz-Fransız ve Alman) arasındaki ilişkileri iyice keskinleştirdi. Hatta İngilizci kompradorlar arasında da şiddetli anlaşmazlıklara yol açtı. İngilizci kompradorlara bağlı ordu içindeki Hâlâskâr Zabitan Çetesi İttihatçıların ve şovenizmden etkilenmiş yığınların öfkesini sömürmek, geçici olarak soluk almak, yıkılış sarsıntılarında kurtulmak için tehditle Gazi Ahmet Muhtar Paşa'yı istifa ettirdiler. Yenilgilerin suçunu Muhtar Paşa'nın sırtına yıkararak yerine halk

arasında adı «İngiliz Kamil»e çıkan gedikli İngiliz uşağı Kamil Paşa'yı geçirdiler. Kamil Paşa sadece iki bakanı değiştirilen eski kabinenin başında, durumu düzeltmek için işe koyuldu. Fakat sadrazam olduğu gün (29 Ekim) Osmanlı ordusu Lüleburgaz'da da ağır bir yenilgiye uğradı ve Çatalca'ya çekilmeye başladı.

Balkan ülkelerinin İstanbul'u tehditi karşısında İngilizlere ve diğer emperyalistlere Bulgarları durdurmaları için yalvarmaya başlayan İngiliz Kurdu Kamil Paşa ile İçişleri Bakanı Reşit Bey, bu arada İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni kapatmak, ileri gelenlerini tutuklamak için faaliyete geçtiler. Balkan yenilgisi karşısında şaşkına dönen İngilizci kabine çok güç durumdaydı. Savaş İngilizci kompradorların kendi aralarındaki çelişkileri de keskinleştirmişti. Bir vandan sadrazam Kamil Paşa ile İçişleri Bakanı Reşit Bey'in basını çektiği kanat vardı (ki bunlar İttihat ve Terakki'nin derhal kapatılması, ileri gelenlerinin tutuklanmasını istiyorlardı.). Diğer yanda ise başında Harbiye Bakanı Nazım Paşa'nın bulunduğu saflarında Hürriyet ve İtilaf partisiyle Dışişleri Bakanı Nuradonkyan gibilerinin ver aldığı kamp vardı. Bu kamp Nazım Paşayı sadrazam yapmama ve kabinenin çoğunluğunu ele geçirmeye saravın kilit noktalarına verleşme çalışıyordu. Birinci kamp mevcut sorunları İngiltereye tam yaslanmak, ona tamamen teslim olarak desteğini sağlamak yoluyla çözme taraftarıydılar. İkinciler ise, kendileri de esas olarak İngilizci olmakla birlikte, İngiltere'nin imparatorluğun mevcut iktisadi, siyasi, askeri ve toprak sorunlarını tek başına çözme kudretinin virmeyeceği için diğer emperyalistlerle işleri tamamen konarmaması belli tavizler karşılığı onlarla da anlaşma sağlanması ve böylece tamamen karşına alınmalarının önlenmesi ile onlardan da kredi, siyasi destek vs. vardımı sağlanması taraftarıydılar. Birincilerin mirasçuları daha sonra dünya savaşı sonrasında Türkiye'nin navlasılması ve kurtuluş savaşı sırasında milli havin olun çıktılar. İkinciler ise mandacıları isgal şartlarının vumusatılmasını v savundular. Kamil Paşa'nın kampı bun-

ları İttihatçılarla gizli ilişkilere geçmekle suçluyordu. Almancı kompradorların partisi İttihat ve Terakki ise hasımlarının bu zayıf durumundan yararlanarak hükümeti bir an evvel devirmenin faaliyetini sürdürüyordu. Kısa bir zaman sonra hükümet İttihat ve Terakki'nin tüm taşra merkezlerini bastı ve kapattı. İleri gelen parti üyelerinin evlerini aradı. Bunların mektup ve yazılarını, varsa «ihtilal planlarını» müsadere etti. Devlet bürolarıyla Alman şirket ve bankalarında çalışan orta ve yüksek dereceli İttihatçı bürokratları izlemeye, göz hapsine almaya başladı. Hükümet bu baskı ve susturma siyasetini haklı çıkarmak için «siyasi tartışmaların savaş nedeniyle sona ermesi» bakımından Hürriyet ve İtilaf da dahil «siyasi kuruluşların kapatıldığı»nı açıklıyordu. Tabii, Hürriyet ve İtilaf'ın kapatıldığı bir gösterişten ibaretti. Gazi Muhtar Ahmet Paşa zamanından beri tutuklanmakta olan ve takibata uğrayan İttihatçılar, durumlarını kurtarmak, insiyatifi ele geçirmek için bir darbe hazırlığı icine girdiler.

16 Aralık 1912'de, üçlü itilafı üçlü ittifak üyelerinin denetimi ve «yol göstericiliği» altında Londra'da Osmanlı hükümeti ile dört Balkan hükümeti (Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ) arasında bir konferans düzenlendi. Konferans esas olarak Edirne'nin hangi tarafta kalacağına (Osmanlılarda mı, Bulgarlarda mı?) konusunda çıkan anlaşmazlık nedeniyle sonuç almada dağıldı. Bunun üzerine emperyalist devletler bir nota vererek Osmanlı Hükümetini yeni bir savaş tehlikesine sebeb olmakla suçladılar. Yeni bir savaş çıktığı takdirde, kendilerinin artık vardımıcı olamayacaklarını, Edirne'nin Bulgarlara verilmesini sinsi bir tehditle hatırlattılar. İngilizci Kamil Paşa çok güç bir durumda vdi. Efendisi İngiliz emperyalizmi alttan alta Yunanistan'ı destekliyor, adaların Yunanlara verilmesini acıkça savunarak usaklarını Almancı kompradorların karşısında güç duruma sokuyordu. Gerci bir vandan Edirne'nin Bulgarlara verilmesini isterken bir vandan da bu sebrin tarafsız bir askeri bölge içinde kalmasını istediğini usaklarının bulaklarına fısıldıyordu. Fakat bununla is-

çıkmazdı. Altı emperyalist ülkenin notası karşısında «çaresiz» kalan ve boyun eğmekten başka bir şey düşünmeyen İngilizci kabine, boyun eğmenin ve teslim olmanın kurallarını görüşmek ve karara bağlamak için en son Babıali'de toplandı. İngilizci kompradorlar en güç, en zayıf, en şaşkın ve umutsuz anlarını yaşıyorlardı. Efendilerinden yüz bulamayan, Edirne'nin vb. yerlerin elden çıkarması sonucunda halkın büyük kinini üzerine çeken, İstanbul'u istila eden onbinlerce aç ve hastalıklı muhacirin acılı iniltileriyle vs. sarsılan hükümet zor ayakta durabiliyordu. İşte öteden beri fırsat kolayan İttihatçı kompradorlar tam bu sırada harekete geçtiler. Alman tekellerinin militan haydutu Enver ile akıl hocası Talat küçük bir çete ile 23 Ocak 1913'de Babıali'yi bastılar. Kabinenin sadrazamdan sonra en önemli bakanı olan Harbiye Bakanı ve Balkan Orduları başkomutan vekili Nazım Paşa'yı öldürdüler. Silah zoruyla Kamil Paşa'nın istifa etmesini sağladılar. Kısa bir zamanda padişaha Mahmut Şevket Paşa'nın sadrazam olarak tayinini sağlayıp kabineyi kurdular. İktidarın en önemli kumanda merkezleri yeniden Almancı kompradorların eline geçmişti. İttihat ve Terakki hükümeti altı emperyalist devletin Kamil Pasa hükümetine verdiği notayı cevaplandırdı. İttihatçı kompradorlar, emperyalistlere. Edirne'nin tamamını Bulgarlara veremeyeceklerini, böyle bir durumda halkın «heycanı» karşısında duramayacaklarını, ancak Edirne'nin «Meriç'in sağ kıyasına düşen kısmını» verebileceklerini; Ege adaları konusunda ise adaların «Mukadderatının tayini» isini emperyalistlerin «taktirlerine» bıraktıklarını bildirdiler. İttihatçı kompradorların efendileri Alman emperyalistleri ve müttefiki Avusturya, Bulgarları kazanmak. Rusya'nın ve dolayısıyla itilaf emperyalistlerinin saflarına itmemek için Edirne'nin Bulgarlara verilmesini istiyorlardı. Onlar İttihatçı kompradorların böyle davrandıkları için kendilerinden koparak itilaf emperyalistlerine vanasmayacaklarını çok iyi biliyorlardı. Kaldı ki Balkan ülkeleri en başta destekleyen ve koruyan itilaf emperyalistleri idi. İttihatçı kompradorla-

rın Almanlardan kopmaları halinde günahsız bir efendi bulmaları da mümkün değildi. O dönemde çıkarları gereği uşaklarına sık sık «haksızlık» veya «ihanet» etmeyen emperyalist efendi bulmak da bir hayli zordu.

İttihatçı hükümetin Edirne'nin tamamını Bulgarlara veremeyeceğini bildirmesi üzerine altı emperyalist ülke ittihatçıları zorla razı etmek için Bulgarlara, Çatalca hatlarına saldırmaları için göz kırptılar. Fakat bir haftadan fazla süren savaşta iki taraf da doğru dürüst bir başarı elde edemedi. Emperyalist devletler en sonunda (31 mart 1913'de) hükümet içinde bir kanadın muhalefetine rağmen isteklerini İttihatçı hükümete kabul ettirdiler. Edirne'nin Bulgarlara, Girit'in Yunanlılara, Ege adaları hakkındaki son kararın da emperyalistlere bırakılması şeklindeki anlaşma 31 mayıs 1913'de Londra'da imzalandı. Gerek genç İttihatçı subayların sevk ve idaresindeki Osmanlı ordusu gerekse Talat'ın kurduğu, halktan para toplayan, yarı-askeri bir kuruluş olan «Müdafaa-i Milliye Cemiyeti» Edirne'yi kurtaramamıştı.

Babıali baskınıyla devrilen itilafçı kompradorlar, tıpkı ittihatçılar gibi iktidarı bir karşı darbeyle ele geçirmek için sinsiçe faaliyet yürütmeye ve puslu havayı kollamaya başladılar. İtilafçı kompradorlar, Edirne'nin Londra anlaşmasıyla Bulgarlara verilmesinin, hazinenin tamtakır ve ordunun moralinin alabildiğine bozuk olmasının ve ayrıca uluslararası tecrit olmuşluğun yarattığı olumsuz psikolojik etkiden ve şaşkınlıktan yararlanarak harekete geçtiler. İttihatçı kompradorlar zaten böyle bir karşı hareketi pusuda bekliyor, bunun etkisini azaltmak için ordu içindeki itilafçı subaylarla eski hükümet artığı bürokratları tutukluyor, bazende yurt dışına sürüyordu, fakat bu tedbirler itilafçıların kökünü kazımaya yetmedi. İtilafçı kompradorlar, 11 Haziran 1913'de İttihatçı sadrazam ve Harbiye Bakanı Mahmut Şevket Paşayı bir suikastle temizlediler. Fakat itilafçıların bundan sonraki planı, yani ittihatçı elebaşlardan Talat ve Cemal'in temizlenmesi ve daha sonrada «Halk»ı ayaklandırarak iktidarın ele

geçirilmesi uygulanamadı. Talat, İstanbul muhafızı Cemal ve Enver bu başarısız darbe girişiminden sonra itilafçı kompradorların özellikle siyaset sahnesindeki temsilci ve taraftarlarına karşı harekete geçtiler. İlk planda, aralarında damat Salih Paşa'nın da bulunduğu 12 kişiyi idam ettiler. Aralarında prens Sabahattin, eski İçişleri Bakanı Reşit'in de bulunduğu bazı itilafçı elebaşları giyaben (yokluğunda) idama mahkûm ettiler. İtilafçı aydınları, bu arada Mustafa Suphi'nin de içinde bulunduğu bazı demokrat ve yurtsever unsurları da tutuklayarak Sinop ve benzeri yerlere sürdüler.

Burada bir noktayı belirtmekte yarar var. Bir kısım komprador paşaları diğerlerine (özellikle en yiyici, en uşak olanlarına) karşı savunan ve devlete toz kondurmayan revizyonist H. Kıvılcımlı, bir çok meselede olduğu gibi M. Şevket Paşa'nın öldürülmesi meselesinde de tarihi gerçekleri çarpıtmaktadır. O, komprador paşanın emperyalist şirketlere karşı «doğru ve bağımsız davranışı yüzünden» kurşunlandığını (T. K. gelişmesi, sf. 104) söyleyecek kadar gülünç duruma düşmektedir.

Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinden sonra yerine Sayit Halil Paşa getirildi. İzzet Paşa Harbiye, Talat ise İçişleri Bakanlığına tayin edildi. İttihatçılar hakiyetlerini iyice pekiştirdiler.

Babiali Baskınından sonra devletin kumanda merkezlerini ele geçiren ve duruma büyük ölçüde hakim olan Almancı kompradorlar, Osmanlı imparatorluğun kendi aralarında nüfus bölgelerine bölmek için çetin pazarlıklara girişen emperyalist ülkeler arasındaki çelişkilerden yararlanarak içinde buldukları (hat safaya varan) mali sıkıntıyı hafifletmenin veya gidermenin «Komprador usulü» yollarına baş vurular. İmparatorluğu bölünmekten kurtarmak için büyük devletlerden bazılarını ağır imtiyazlarla, kölelik anlaşmalarıyla kayırmaya, kendilerine yardımcı olmaya teşvik ettiler. Balkan meselesinden sonra elini Ermeni meselesine atan ve kendi hegemonyası altında bağımsız bir Ermenistan kurulması için harekete geçen ve Kafkaslara yığınak yapan Rus emperyalistlerine karşı

Almancı kompradorlar İngiliz emperyalistlerinin yardım ve desteğini sağlamak için Ermeni meselesinin gündemde olduğu bölgelerde onlara büyük imtiyazlar sundular. Söz konusu bölgelerin başına bir genel müfettiş getirmeyi ve bu bölgelerde İngiliz görevlilerince temsil edilmiş bir idari mekânizma yaratmayı teklif ettiler. İngilizler bu teklifi, diğer emperyalist devletlere danışacaklarını, «verilecek görevleri hiç bir fark gözetmeden onlarla bölüşeceklerini bildirdiler. Bundan ayrı olarak Mayıs ayında Bağdat sorunuyla ilgili yaptıkları anlaşmada İngiliz tekelleri, petrol kaynaklarına, demir yollarına vs. ilişkin yağlı tavizlerle memnun edildiler. Tabii İngiliz emperyalistlerinin bu gibi yağlı nimetlere konması diğer emperyalist ülkelerin hırsını ve iştahını kabarttı. Fransız emperyalistleri ittihatçı kompradorlardan «Kuzey ve doğu Anadolu ile Suriyede yapılacak altı yeni demir yolu hattının teminatlı imtiyazını ve Karadenizdeki İnebolu, Ereğli, Trabzon, Samsun limanlarıyla Suriye ve Filistindeki Trablusgarp, Hayfa ve Yafa limanlarının imtiyazını istediler.» (S. Yerasimos, age., II; sf. 1096) İttihatçı kompradorlar, Fransa'nın bu isteklerine cevap vermeden Fransaya Osmanlı devletine derhal bir mali yardımda bulunması için yalvardılar. Buna karşılık Fransız tekelleri yeni şartlar ileri sürdüler. Çeşitli ilişki ve tartışmalardan sonra şartları kabul edip krediyi aldılar. Aynı dönemde emperyalist devletlerin büyük elçileri «Ermenistandaki reformları tartışmak» için İstanbul'da toplandılar? Rus emperyalistleri altı «Birleşik Ermeni» vilayeti için bir Rus valinin görevlendirilmesini teklif ettiler.

Çeşitli anlaşmalarla emperyalist ülkeler Osmanlı imparatorluğunu yağmalamaya ve nüfus bölgeleri halinde paylaşmaya devam ederken iktidarı tamamen ele geçiren Almancı komprador durumunu adım adım pekiştiriyordu. Emperyalistler arası çelişkiden ve Balkan ülkelerinin birbirlerine düşmesinden yararlanan Enver-Talat ve şürekası, Emperyalistlerin, Londra anlaşmasının ilkelerine «kesin olarak» saygı gösterilmesini bildiren notalarına rağmen ha-

rakete geçerek Edirne ve Batı Trakya'yı geri aldılar. Tabii onlar bu harekete başladıkları sırada, emperyalistleri yumuşatmak, onların muhtemel bir müdahalesini önlemek için «Trakyanın geleceğini (Edirne'yi aldıktan sonra-PARTİZAN) büyük devletlerin tayinine» bırakacaklarını bildirdiler. Edirne'nin geri alınması olayı, İttihat ve Terakki'ye büyük bir prestij kazandı. Almancı komprador klik artık kendisini imparatorluğun kadiri mutlak hakimi olarak görüyordu.

1913'ün son aylarında imparatorluk içinde Alman hakimiyetinin pekişmesi yolunda birtakım önemli adımlar daha atıldı. Aralık ayında bir grup seçkin «Silah tarciliğinde de usta» Alman subaylarının başında general Liman von Sanders İstanbul'a geldi. Krupp'un silah siparişleriyle de ilgilenen Sanders «Paşa», İstanbul'daki I. ordu komutanlığına getirildi. Böylece imparatorluğun en hassas noktası olan Boğazlar ve İstanbul doğrudan Alman askeri denetimi altına girmiş oldu. Bu arada Alman emperyalizminin akıl hocasıyla, Batı Trakya Bulgaristan'a verilmek suretiyle Alman veya «üçlü ittifak» yanlısı iki ülke (Osmanlı İmp. ve Bulgaristan) arası da bir ittifak antlaşması imzalandı. Bu Alman emperyalizminin birinci dünya savaşına hazırlanması planının bir parçasıydı. 4 Ocak 1914'de ise Alman emperyalizminin sadık uşağı Enver, Ahmet İzzet Paşa'nın bir kenara itilmesiyle devletin en önemli askeri kumanda merkezi olan Harbiye Bakanlığına getirildi. Ve ilk iş olarak ordu içinde, İttihat ve Terakkiye muhalif (içlerinde paşaların da bulunduğu) büyük, küçük rütbeden 1500'e yakın subayı tasfiye etti. Bunu orduyu gençleştirmek, dinamikleştirmek adı altında yaptı. İttihatçı kompradorlar bu arada, saray ve hanedan içindeki durumlarını da iyice sağlamlaştırdılar.

İttihatçı kompradorlar, gerek yetkiyi ve devlet imkanlarını az da olsa kendileriyle paylaşmak isteyen Türk milli ticaret burjuvazisinin en zengin kanadının Alman emperyalizmine eğilimli ve İttihat ve Terakki içinde önemli bir yeri olan kanadının gerekse Ermeni, Rum, Arap ve Yahudi gibi

azınlık milliyetlere mensup ticaret burjuvazisi ve toprak ağalarının baskısından dolayı (1913-1914 kışında) seçimlere gitmek zorunda kaldılar. İttihatçı kompradorlar, İtilafçı muhalefeti Babıali baskınından bu yana zaten adım adım ezmişlerdi. Seçimle ortaya çıkacak meclisin, bir İngiliz elçisinin dediği gibi kendi ellerinde «İtaatkar bir makina» olacağını düşünüyorlardı. Kaldı ki ittihatçı kompradorlar kendilerini yığınların gözünde, «Abdulhamit İstibdatının düşmanları», «1908'in mirasçıları», «Demokrasi yanlıları» olarak gösteriyorlardı. Seçim ve meclis, onların uyguladığı (baskı, hile, terör ve vurgunculuğa dayanan) gerici diktatörlüğü şu veya bu ölçüde maskeleyemeye yarıyacaktı.

Almancı kompradorların, itilafçı kompradorları sindirip iktidarı kesin hakim olmaları, birinci emperyalist savaşın arifesine kadar itilafçı emperyalistlerin ittihatçı kompradorlarla ilişkilerini esasta pek etkilemedi. Almancı kompradorlar yine eskisi gibi itilaf emperyalistlerine avuç açmaya, ikili anlaşmalarla onlara imtiyazlar sunmaya devam ettiler. 1914'ün 9 Martında İngilizlerle Adenle ilgili anlaşmayı imzaladılar. 10 gün sonra bir İngiliz-Alman grubuna petrol imtiyazı verdiler. Bir kaç gün sonra da Maliye Bakanı Cavit, Fransız emperyalistlerinden, (top, mermi, torpido alımı şartıyla) son istikraz sözleşmesini imzaladı. Yine Alman emperyalizminin Osmanlı İmparatorluğunu kesin hegemonyası altına alması da, onların itilaf emperyalistleriyle nüfuz alanları üzerinde çeşitli pazarlıklara, anlaşmalara girmelerini engellemedi. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu hala bir yarı-sömürge idi ve itilaf emperyalistlerinin imparatorluk içinde büyük ekonomik güçleri, sermayeleri ve yatırımları vardı. Bu iki emperyalist koalisyon üyelerinin imparatorluk üzerindeki hegemonya veya paylaşım mücadeleleri devam ediyordu. Mesela 1914'ün 15 Şubatında Almanya ile Fransa aralarında bir anlaşmaya vardılar. Buna göre Kuzey Anadolu Fransız nüfuz bölgesi olarak kabul edilecek, bu bölgenin demir yolları, Bağdat demir yolu şebekesine bağlanacaktır. Buna ek olarak Zonguldak Li-

man inşaatı da gerçekleştirilecektir. Bağdat demir yolunun geçtiği bölgeler ise Alman nüfuz bölgesi sayılacaktır. Suriye bir Fransız nüfuz bölgesi olacaktır. (S. Yerasimos, age, sf. 1102). Yine 15 Haziranda İngiltere ile Almanya arasında Bağdat demir yolu ile ilgili anlaşma imzalandı vs..

1908 DEVRİMİNDEN 1914'E KADARKİ GELİŞMELERİ KISACA ÖZETLERSEK.

1908 Devrimine Milli Türk ticaret burjuvazisinin en zengin kesiminin siyasi örgütü olan İttihat ve Terakki cemiyeti önderlik etti. Cemiyetin yönetiminde bir kısım Türk ve azınlık kompradorlarıyla toprak ağaları da temsil ediliyordu. Bunlar devrimi iğdiş etmeye ve milli ticaret burjuvazisinin teslimiyete zorluyor, hareketin, yığınların desteğini alarak emperyalizme güçlü darbeler indirmesini engellemeye çalışıyorlardı. Abdülhamit istibdadının yıkılması esas olarak Alman emperyalizminin durumunu sarstı. Devrimden hemen sonra iktidarı Milli Türk Ticaret burjuvazisinin en zengin kesimiyle geriliyen Alman kompradorların yerini dolduran İngiliz ve Fransız yanlısı kompradorlar (ki bunların büyük çoğunluğu azınlık milliyetlere mensuptu) ve toprak ağaları paylaştılar. Tahtını kurtarmayı başaran sultan Abdülhamit Alman işbirlikçiliğinden İngiliz-Fransız işbirlikçiliğine çark etti. Tabii Alman kompradorlar da iktidarda belirli paylara sahiptiler.

Devrimi takip eden aylar içinde çeşitli emperyalist ülkelerin, özellikle İngiliz ve Alman emperyalizminin Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki çıkar çatışmalarına bağlı olarak komprador klikler, özellikle İngiliz ve Alman uşakları çatışmalarını sürdürdüler. İngiliz kompradorlar 31 Mart (1909) gerici isyanını, İttihat ve Terakki cemiyetinin başındaki Almanlara eğilimli milli ticaret burjuvazisiyle Alman kompradorların gücünü kırma yönünde kullandılar. Fakat itihatçılar isyanı bastırdılar, İngiliz kompradorlar isyanın bastırılmasından sonra önemli mevziler kayıp ettiler. 31 Mart isyanından sonra milli ticaret burjuvazisinin Almanlara eğilimli olan kanadının önemli

bir kesiminin Almanlarla işbirliğine gitmesi ve cemiyet içindeki Alman kompradorlarla birleşmesi sonucunda İttihat ve Terakki önderliği Alman kompradorların eline geçti. Bunu takip eden yıllar içinde iki komprador kamp arasındaki (esas olarak İngilizci ve Almanci) iktidar mücadelesi kah birinin kah diğersinin üstünlüğü ele geçirmesi, birinin diğersini geriletmesi şeklinde sürüp gitti.

Balkan yenilgisinin İngilizci kabineyi güç duruma düşürmesini fırsat bilen Alman kompradorlar derhal harekete geçerek, Babıali baskınıyla İngilizci kabineyi devirdiler. Bunu takip eden aylar içinde İngiliz ve Fransız işbirlikçilerini sindirerek devlet iktidarını tamamen ele geçirdiler. Alman emperyalizmi böylece Osmanlı imparatorluğunu pençesine daha sağlam bir şekilde almış oldu.

EMPERYALİST SAVAŞ YILLARINDA TÜRK KOMPRADOR BURJUVAZİSİ İYİCE PALAZLANDI; TÜRK MİLLİ TİCARET BURJUVAZİSİNİN ÜST KANADININ BİR KESİMİ İSE KOMPRADORLAŞTI.

Dünyanın tüm pazarları ve zenginlikleri 19. yüzyılın sonunda kapitalist devletler arasında paylaşılmış bulunuyordu. Emperyalizm döneminde, kapitalizmin eşit olmayan ve sıçramalı bir şekilde gelişmesi dünyanın yeniden paylaşılmasını gündeme getirdi. Geçmişte zayıf olan kapitalist devletler güçlenmiş, birinci sırada olan kapitalist devletlere yetişmiş veya onları geride bırakmış, gözlerini bunların pazarlarına, hammadde ve nüfuz bölgelerine dikmişti. Dünyayı yeniden paylaşmaya hazırlanan emperyalist devletlerden bir çoğu daha önce de belirttiğimiz gibi üçlü ittifak ve üçlü ittifak olmak üzere iki esaslı kampa ayrılmıştı. Birincilerin başını Lenin'in deyimiyle «Bir alay sömürgeyi ellerinde tutan», «ihtiyar tıkabasa doymuş» İngiliz ve Fransız emperyalistleri çekiyordu. Bunlar savaşa esas olarak ellerindekini korumak, tali olarak ta yeni sömürgeler elde etmek için hazırlanıyorlardı. Bunlardan biraz daha aç gözlü olan Çarlık Rusyası bunların safın-

daydı. İkincilerin başını, yeni hayat saha- larına yayılmanın ve buraları ele geçirme- nin isteğiyle yanıp tutuşan, Lenin'in deyi- miyle «sömürgeleri elinden alınmış», «yağ- ma sofrasına sonradan oturan», alabildiği- ne iştahlı, hırslı «genç ve güçlü» Almanya çekiyordu. Avusturya-Macaristan bu kampa yer alıyordu. Bulgaristan'la Osmanlı İm- paratorluğu fedai olarak bu kampa katıl- dılar. Daha önce bu kampta bulunan İtalya ise 1914'de savaşın patlamasıyla birlikte çe- kilip itilaf devletleri arasına katıldı. Savaş tüm emperyalist devletleri ilgilendirdiği i- çin Japonya'yla ABD de sonradan katıldı- lar.

Osmanlı İmparatorluğunda gelişmeler şöyle oldu.

Enver, Talat ve Sahit Halim Paşalar, Ağustos 1914'de Alman emperyalizminin sa- fında savaşa katılmak için efendileriyle gizli bir anlaşma imzaladılar. Fransız ban- kerleriyle içli-dışlı olan itilaf emperyalist- lerinin safında yer almayı arzulayan fakat bunu açıkça savunmayan Maliye Bakanı Cavit ve bazı bakanlar bu tip bir anlaşma- ya taraftar değillerdi. Anlaşmadan sonra İttihatçı kompradorlar Berlin genel kur- mayının emriyle seferberlik ilan ettiler. Sa- vaş salması çıkararak halkı soymaya giriş- tiler. Anadolu'nun dört milyonluk yetişkin nüfusunun bir buçuk milyonu, Alman te- kellerinin ve yünkerlerinin yağma ve istila emelleri için silah altına alındı. Alman em- peryalizminin Çarlık Rusyasına savaş ilan etmesinden bir kaç ay sonra (28 Ekim 1914), Alman amirali Soşon'un Karadenizde Rus donanmasına ve kıyılarına saldırmasıyla Osmanlı İmparatorluğu savaşa katılmış ol- du. Alman tekellerinin ve dolayısıyla genel kurmayının kuklası Enver ve Talat'ın İm- paratorluğu emri vakiyle savaşa sokması, sadrazam Sait Halim Paşayla (bu daha son- ra istifasını geri aldı) Maliye Bakanı Cavit ve üç bakanın istifasına yol açtı. Savaşın ilanıyla birlikte devletin ana kumanda mer- kezleri ve dolayısıyla sevk ve idaresi üç ki- sinin elinde (Enver, Talat ve Cemal) ton- lanmış oldu. Burada hemen sunu belirtelim ki savaş ilanından önce itttihatçı kompra- dorlar, itilaf emperyalistlerinin Osmanlı

İmparatorluğunu tarafsızlaştırma veya en azından savaşa geç katılmasını sağlama gi- rişimleri sırasında onlarla pazarlığa otur- maktan hiç kaçınmadılar. Hatta Ege adala- rının ve Trakya'nın önemli bir kısmını ken- dilerine verilmesi halinde tutumlarını de- ğiştireceklerini bildirdiler. Ancak İtilaf em- peryalistleri bu teklifi ağır buldular. Nasıl ki, emperyalistler bazen kendi uşakları a- leyhine kapalı kapılar ardında pazarlıklara girişiyorlarsa, uşaklar da emperyalist güç- ler arasındaki güç dengesine, efendilerinin zayıf noktalarına bakarak eline geçen güç- lü pazarlık imkanlarını bazan efendileri a- leyhine, kendi lehlerine kullanabiliyorlardı. O dönemde Ruslar da Bulgarları İttifak'tan koparmak için onlarla pazarlığa oturuyor, onlara Türk topraklarından ganimet vaad ediyorlardı.

Savaşın patlayacağını hesap eden Türk komprador burjuvazisiyle, Türk milli tica- ret burjuvazisi ve toprak ağaları büyük bir hırsla büyümenin, zenginleşmenin yolları- na koyuldular. İlk önce, 1914'ün sonbaha- rında, yağmadan daha fazla pay almada pazarlık güçlerini zayıflatan, ellerini kolla- rını bağlayan ve daha hızlı bir şekilde büyü- melerini engelleyen kapitülasyonları kal- dırdılar. Birbirine savaş ilan eden emper- yalistlerin içinde buldukları kritik du- rumdan yararlanarak İtilaf emperyalistleri aleyhine bir dizi tedbirler aldılar. Zaten ka- pitülasyonların kaldırılması (Almanya'nın karşı çıkmasına rağmen) esas olarak İtilaf emperyalistlerine yönelikti.

Almancı Türk kompradorları ve milli Türk ticaret burjuvazisinin en üst kesimi, emperyalist savaş döneminde «milli iktisat», «Türkiye Türklerindir» gibi şiarlarla o za- mana kadar ithalat ve ihracatta, iç ticarete, bankacılıkta, hammadde kaynaklarında kö- şebaşlarını ellerinde tutan azınlık milliyetle- rinden komprador ve orta burjuvaların elin- den bütün bunları, en yağlı imtiyazları ve ülke zenginliklerini alma mücadelesine ka- tıldılar. İtilaf emperyalistlerinin ve uşakla- rının eski imtiyazlarına son vererek vergi- de eşitliği sağladılar, para basma imtiyazı- nı İngiliz-Fransız kuruluşu olan Osmanlı Bankası'ndan aldılar. Gümrükte İtilaf em-

peryalistleri aleyhine düzenlemeler yaptılar. İmtiyazlı yabancı kampanyalarda çok sayıda Türk personel kullanılmasını, yazışmaların ve defterlerin Türkçe tutulmasını mecburi kıldılar.

Almancı Türk kompradorları, efendilerinin kışkırtması ve desteği ile Rum ve Ermeni milliyetler üzerinde ağır bir baskı uyguladılar. Bu milliyetlerden olan kompradorların büyük çoğunluğunun itilafçı olması, Türk kompradorlarının ve milli ticaret burjuvazisinin, «ticareti Rum ve Ermenilerden kurtarma» şampiyonu kesilmesinin esas nedeniydi. Ermeni ve Rumların sürülmesi, kırma uğraması savaş yıllarında esas olarak bu sebebe dayanıyordu. Ve bu politika Alman emperyalizminin politikasından bağımsız değildir. Türk kompradorlarının ve milli ticaret burjuvazisinin üst kesiminin nasıl zenginleştiklerini şimdi sırayla ele alalım.

BİRİNCİ OLARAK, savaşın yarattığı yokluktan ve taşıma imkanlarının devlet tekelinde olmasından yararlanarak işe alımı ve satımında halkı ilğine kadar sömürdüler. Mesela, İttihat ve Terakki'nin en ileri gelen elebaşlarından ve İstanbul Başkanı olan Kara Kemal sözde sivil halkın işesi ile görevlendirilmişti. İstanbul'un on semtinde büyük kooperatifler açan Kara Kemal Alman ve Avusturya tekellerinden aldığı tüketim eşyalarını, savaşın yarattığı yokluktan yararlanarak fahiş fiatlardan halka satıyordu. Devlet imkanlarına dayanan ve ticareti Rum ve Ermenilerden kurtarmanın şampiyonluğunu yapan Kara Kemal İstanbul Belediyesini avucunun içine almış büyük bir sömürü ve vurgunculuk ağı kurmuştu. Tüccarlara zahire, Kara Kemal kanalından veriliyordu. Bundan dolayı tüccar, Kara Kemal'in gıda tekelinden almak veya ona satmak zorundaydı. Daha önemlisi Alman ve Avusturya emperyalistleri dev bir satın alma şirketi kurmuştu. Anadolu'nun zenginliği, kanı-iliği, bu şirketin eli altındaki vagonlarla Almanya'ya, Avusturya'ya taşınıyordu. Talat Paşa'nın hatıralarında belirttiğine göre bu şirket «... Memlekette tek alıcı durumuna gelmişti ve her malı istediği fiata satın alıyor ve

memleket piyasasına hakim oluyordu.» (İnkılap Hareketleri - III, A.B. Kuran, sf. 642) Bu emperyalist şirkete bağlı olarak ülkenin çeşitli yerlerinde, işe alanında «milli şirketler», «esnaf cemiyetleri», vs... kuruluyordu. İttihat ve Terakki partisinin merkez ve şubeleri ticaret ve vurgun yuvaları haline gelmişti.

Emperyalistlerin, kompradorların ve milli ticaret burjuvazisinin üst kesiminin işe meselesinde halkı ne derece soyduklarını anlamak için 1914 Temmuzunu ile 1918 Eylülü arasındaki fiat değişikliklerine bakalım:

«Şeker 3 kuruştan 250'ye, Zeytinyağı 8 kuruştan 180'e, Peynir 12 kuruştan 280'e, Pirinç 3 kuruştan 90'a fırlamıştı. Buğdayın çuval fiyatı 0,99 lira iken azami 51 liraya erişmiştir.» (Türkiye Düzeni, D. Avcioğlu, sf. 266, c. 1)

Halkın alınterini, kanını ve Anadolu'nun zenginliklerini haraç-mezat satan kompradorların işecilikten sonra el attıkları diğer bir vurgun alanı da vagon ticareti idi. Başta Enver Paşa olmak üzere vagon ticaretini bir avuç Paşa tekelinde tutuyordu. Vagon alımında sıraya giren tüccarların sıra listesini bunlar düzenliyordu. Alman finans kapitalinden aldıkları taşıt malzemelerini ve vagonları bunlar satıyordu. İlk başta düzensiz bir şekilde süren vagon alımı daha sonra hak olarak yalnız demiryolu idaresine tanındı ve bir avuç doymak bilmez kompradorun iyice palazlanmasına yaradı. «Askeri demiryolları idaresi»nin başında Enver Paşa ve Topal İsmail Hakkı Paşa bulunuyordu. Bu ünlü vurguncu Paşa'nın çevresindeki tüccarlar kısa zamanda yüklerini tuttular. Talat Paşaya göre: «İ. Hakkı Paşa, bir yandan aşırı gayretkeşliği sayesinde halkı eziyor, öte yandan ise koruduğu kimseleri ihsanlara gark ediyordu. Demiryolları idaresi on milyon liradan fazla kâr sağladığı halde, fuzuli zarar bundan çok daha yüksektir.» (D. Avcioğlu, age., sf. 272) Ayrıca Cemal Paşa, görevli olarak gittiği Suriye ve benzeri yerlerde ipek ticaretinden aldığı komisyon ve vurgunlarla yükünü tutmaya çalışıyordu. Tabii tüm bu vurgunlardan elde edilen milyonlar sanayiye yönelmiyor, daha büyük ticaret ve spe-

külasyonda kullanılıyordu. Alman yazarı Steinhaus bu durumu ve kompradorlaşmayı şöyle anlatıyordu:

«Toprak sahibi, memur ve subay gibi savaş zenginleri endüstri alanlarına yönelmiyorlar, ticaret ve spekülasyon işleriyle uğraşiyor ve böylece azınlıkların meydana getirdikleri komprador burjuvazinin yerini alıyorlardı. Bu kişiler gümrük duvarları, sanayi teşvik kanunu gibi ulusal ekonominin ana gereklerine bağlı değillerdi; daha çok serbest ticaretle ilgileniyorlar ve bu yarı-sömürge durumdan yararlanarak para kazanıyorlardı.» (K. Steinhaus, Atatürk Devrimi Sosyolojisi, sf. 76). Türk kompradorları, Türk milli ticaret burjuvazisinin en üst kanadı ve toprak ağaları:

İKİNCİ OLARAK, Ermeni ve Rum ticaret burjuvazisinin mallarına zorla el koyarak onların ticari imkanlarına, atelye, toprak ve tarım aletlerine, hatta paralarına tepeden konarak kısa zamanda büyüdüler. Savaşın önce ve savaş sırasında, Ermenileri vahşiyane metodlarla Kürtlere kırdırarak, görülmemiş zenginlik kapıları açan «kan banyoları» düzenleyerek palazlandılar. Talat Paşa, «Ermeniler, Türklerin zararına kendilerini zenginleştirmişlerdir» (D. Avcıoğlu, M.K. Tarihi, 1136) derken kırımın en önemli sebeplerinden birisini açıklamış oluyordu. Alman emperyalistleri bu kırımları hem kışkırttı hem de alttan alta destekledi. Bunun sebebini anlamak için Gibbons'un «Ermenistan» adlı kitabındaki şu alıntıya göz atmak yeterlidir:

«Ermeniler, Almanya'nın emperyalist emellerine karşı temel taşıdır. Büyük kısmı Fransız ve Amerikan okullarında yetişmişlerdir. Fransızca ve İngilizce bilmektedirler. Batı Avrupa, Amerika ve özellikle İngiltere ile ticari ilişkileri olduğundan Ermeniler doğaldır ki gezici Alman ticaret ajanlarına engel olmaktadır. Aynı biçimde Ermeniler Anadolu içinde Avrupa kolonlarının yerleşmesinde başarılı biçimde karşı koyabilecek tek tarım unsurunu teşkil etmektedir. Böylece bütün Anadolu'nun Almanlaştırılması tasarılarına Ermeniler bilmeden yolu kapamaktadırlar.» (D. Avcıoğlu, M.K. tarihi, III, sf. 1082)

Doğan Avcıoğlu gibi burjuva milliyetçi yazarların örtbas etmeye çalıştıkları bu kırımlarda, İttihat ve Terakki kodamanları, bürokrat burjuvalar, toprak ağaları, Kürt aşiret reisleri büyük servetler edindiler. Yıllardır Türk milli boyunduruğu altında acı çeken Ermeni milletin kan ve ateşle

yok edildiği bölgelerde ticaret büyük ölçüde Türk ve Kürt ticaret burjuvazisinin, feodal burjuvanın eline geçti. Keza aynı şekilde (Ermenilere uygulanan boyutlarda olmamasıyla birlikte) Ege ve Karadeniz bölgelerinde bir kısım Rum ticaret burjuvazisine ve halkına da şiddet ve müsadere metodları uygulandı. İttihatçı kompradorlarla milli Türk ticaret burjuvazisinin en üst kesimi, özellikle gözlerini İzmir Hinterlandına dikmişlerdi. Burada yoğunlaşan banka, ticaret ve endüstrinin beşte dördü azınlıkların elindeydi. Suni gübre ve tarım makineleri, diğer mamul maddelerde birçoğunun ithalatını ellerinde tutan Rumlar, şarap, ipek ve zeytincilikle uğraşiyor; bunları işleyen atelyelerin, idrolik zeytin yağı preslerinin vs. sahibi oluyorlardı. Bundan dolayı buralarda da (Yunanistan'a ve adalara) büyük kitle sürgünleri yapıldı. Yağlı müsaderelelere girildi. İtilaf emperyalistlerine bağlı bazı fabrikalara el konuldu. Mesela, o zamanki şartlara göre çok ileri bir teknolojiye sahip Rankin ve İssigonis'in iki fabrikasına el konuldu. 400 işçinin çalıştırıldığı bu fabrikalarda, «iki silindirli, içten patlamalı motorlar, kondensatörlü 3 imbisatlı buhar makineleri, elektrik jeneratörleri, demir veya saç defolar, zeytinyağı, un ve kereste fabrikaları için otomatik makineler, komole fabrika takımları» «üretiliyordu.» «Rankin ve İssigonis, ayrıca, biçer-bağlar onarımı üzerinde uzmanlaşan birer atelyeye sahiptiler. Fabrikalarında çivi, tel ve dikenli tel yapımından başka, İzmirdeki bütün basım evlerinin talebini karşılayacak kadar hurufat da dökülüyordu» (O. Kurmus, age, sf. 157). Bu fabrikalardan başka, İngiliz uyruklu R. Brothers'e ait üçüncü büyük bir fabrikaya el konuldu. Ayrıca İzmir'de büyük bir yağ fabrikasına, yünlü dokuma fabrikasına vs. el konuldu. Savaşın arifesinde ve savaş yıllarında itilafçı kompradorların bir kısmı, ellerindeki imkanlarını kaybetmemek için Alman emperyalizmine ittihatçı kompradorların saflarına katılmak zorunda kaldılar. Bir kısmı ise itilafçı olarak kaldı. Bunların bir kısmına dokunulmadı. Türk kompradorları, Türk milli ticaret burjuvazisinin en üst kanadı ve toprak

ÜÇÜNCÜ OLARAK, ağır vergilerle, keyfi el koymalarla, angaryalarla çeşitli milliyetlerden işçi ve köylülerin kanını iligini sömürdüler. Ucuz ve «itaatli» buldukları için savaş yıllarında fabrikalarda geniş ölçüde kadın ve çocuk emeğini sömürdüler. Memurların maaşlarını kestiler, geç ödeditler. Kısa zamanda zenginleşmek hırsı ile kavruılan hakim sınıflar grevlere karşı Abdulhamit istibdadına taş çıkartacak metodlarla saldırdılar. Henüz daha savaş arifesinde, tüneller açan, köprüler kuran ama ücretini alamayan işçilerin Fırat köprüsü üzerindeki grevinin nasıl bastırıldığını bir Fransız konsolosu şöyle anlatıyordu. «Hat-tın bir lokma bir hırka pahasına emekleri sömürülen Kürt işçileri greve girdiler ve gösteride bulunmak için köprü'nün ortasına yığıldılar. Verilen cevap bir lokomotifi olanca hızıyla üstlerine sürmek oldu. Ezilen birçok Kürt işçisinin kanlı görüntüsü bu halkın zihninden kolay kolay silinmeyecektir.» (S. Yerasimos, age., sf. 1106). Kompradorlar çıkardıkları «tarım kanunu» ile kadınların ve askerlikten muaf köylülerin tarımında zorunlu çalıştırılmasını uygulamaya giriştiler. Buna göre her köylü günde sekiz saat çalışmak, bir çift öküz de 35 dönüm ekmek zorundaydı. Toprak ağaları ve bunların her 500 dönüm için alıkoydukları üç kişi askerlikten muaftı. Bu, savaş cepheleri için başlatılan köylerin toprak ağalarına terkedilmesinden başka bir şey değildi. Kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlar onlara köle gibi çalışmak zorundaydılar. Çeşitli milliyetlerden halk, Alman emperyalizminin ve uşaklarının emri altında, «işçi taburları» halinde, yollarda, inşaatlarda, tünellerde bir tas karavanaya çalıştırılıyordu.

Tüm bu vurgunlar, müsadereler, ticari imkanlara el koymalar, ağır sömürü baskılar sonucunda ticaret büyük ölçüde Türk komprador ve milli burjuvazinin eline geçti. «Bir Macar memur, Türklerin savaştan önce ticaret ve sanaie katılma oranını yüzde on'un altında tahmin etmiş, savaş sonrasında ise 'savaş milyonerlerinin büyük bir yüzdesini Türklerin meydana getirdiğini, önceleri boş oturan bir çok kimsenin hükümet himayesi altında ticarete atılıp zengin

olduklarını' söylemiştir.» (K. Steinhaus, age., sf. 75). Savaş yıllarında Türk kompradorları iyice büyüdü, milli ticaret burjuvazisinin en zengin veya en imtiyazlı kanadının bir kesiminin kompradorlaşmasıyla da Türk kompradorlarının sayıları arttı.

Şimdi gelelim savaş yılları içindeki siyasi ve askeri duruma:

Savaşın ilk yıllarında Alman emperyalizmi hasımlarını ezmeye başladı ve giderek Rusya'da Polonya'da büyük topraklar ele geçirmeye başladı. Manş denizinden Kafkaslara, Baltıktan Bağdat'a kadar alanları dolaylı ya da dolaysız denetim altına almaya başladı. Hindistan, Mısır ve Kafkasya gibi İngiliz ve Rus sömürgelerini veya nüfuz bölgelerini kapmak, ta Asya'nın kalbine kadar yerleşmek için Osmanlı imparatorluğunun ve Sultanın İslam dünyasındaki «manevi» nüfuzundan yararlandı. Osmanlı ordusunu buralardaki İngiliz ve Rus hakimiyetine karşı bir koçbaşı gibi kullandı. İşbirlikçi Paşaların ve subayların iştahını kabartmak, saldırganlığını arttırmak için ırkçılık ve turancılık ideolojisini körükledi. Alman genel kurmayı Alman tekellerinin «Vilhem Kayzer bıyıklı» şövalyesi Enver Paşa'yı Kafkasya'ya, Cemal Paşa'yı ve Mustafa Kemal'i Mısır'a Hicaz'a, kısacası Orta-doğuya saldırttı. Bu seferlerde yüzbinlerce Anadolu köylüsü ve işçisi con verdi. Avrupa'daki Alman cephelerine, Galiciya'ya ve Romenlere karşı kullanılması için onbinlerce asker gönderildi.

1916'da bazı cephelerdeki başarılarla rağmen savaş Alman emperyalizminin aleyhine doğru geliyordu. İlk yılın Rusya'ya ve Avrupa'ya yapılan yıldırım seferleri görünüşteki başarılarına rağmen Almanya'ya çok pahalıya mal olmuştu. Alman ordusu kuvvetlerini çok geniş alanlara yaymış, istila yürüyüşünden çetin siper savaşına geçmek zorunda kalmıştı. İngiliz emperyalizminin Hindistan'da, Mısır'da, Avusturalya'da, Afrika vs... den donatıp mevzilere soktuğu yüzbinler ve yeni keşfettiği tanklar Alman ordusunun cüretini ve moralini kırmıştı. 26 Nisan'da (1916) İtalya'nın İtilaf emperyalistlerinin safında savaşa katılması ve Krala meydan okuyan Venizolos'un

Selanik limanını İtilafçılara açması, Almanlarla müttefiklerinin özellikle Balkanlarda durumu kritiklemişti. Tabii sadece Almanya değil, Müttefikleri de güç durumdaydı.

Seksen bin Anadolu köylüsünün Sarıkamış'ta hayatına mal olan Enver'in birinci Kafkas macerası (Aralık 1914 - Ocak 1915) fiyasko ile sonuçlandı. Aynı günlerde «Türklerin İngilizlerle barış yapıp savaştan çekilmelerinden kuşku duyduğu için, Türklerle İngilizlerin arasını iyice açmak için girişildiğini anılarında açıklayan» Alman generali Von Kress'in emri ile 4. Ordu Komutanı Cemal Paşa Mısır seferini başlattı. Fakat bu da fiyasko ile sonuçlandı. Bunu 15 Şubat 1915'de İngiliz-Fransız emperyalizminin saldırısı ile başlayan ve 700 bin Osmanlı ordusunun sekiz buçuk ay savunduğu Çanakkale savaşları izledi. Emperyalistlerin boğazları geçememesi ile sonuçlanan bu savaşlar, İmparatorluğun askeri ve maddi kaynaklarını büyük ölçüde eritti. Savaşın getirdiği açlık, yokluk ve hastalık Anadolu'yu pençesine aldı. Dağları mesken tutan onbinlerce asker kaçağı mal ve can güvenliğini ciddi ölçüde tehdit ediyordu. Devlet imkanından yararlanmayan Anadolu ticaret burjuvazisi bu durumdan şikayetçi idi. İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerinden Hüsrev Sami müfettişliğini yaptığı ve istifa ettiği Trabzon ilinin durumunu (1916'da) şöyle anlatıyordu:

«Trabzon vilayetinin hali acınacak bir halde ve pek elemliydi! Vilayette asayiş adına hiçbirsey yoktu. İdaresizlik, her türlü huzur ve güveni bozmuş bir haldedir. Yolsuzlukların derecesine ölçü yoktur. Memurların çoğu görevlerini bir yana bırakmış, ticarete atılmış, adeta birer tacir mevkiine geçmişler, kişisel kazançlarıyla meşguldürler.

«Trabzon dağları eşkiya ile asker kaçağı ile doludur!» (M.R. Esatlı, İttihat ve Terakki, sf. 336, abç)

Savaşın aleyhte gelişmesi ve yarattığı bu kötü durum, İttihat ve Terakki içinde yer alan Türk komprador burjuvazisi, toprak ağaları ve Türk milli ticaret burjuvazisi arasındaki öteden beri var olan ama pek açığa vurulmayan kamplaşmayı belirginleştirmeye başladı. Bu sınıflar iki büyük kampa ayrılmış durumdaydılar. **Birinci kampa** sadrazam Talat, harbiye bakanı Enver, sa-

vaş milyoneri ve İstanbul İttihat ve Terakki başkanı Kara Kemal, Bahattin Şakir ve doktor Nazım temsil ediyordu. İktidar esas olarak bu kanadın elindeydi. Alman emperyalizmine en sadık, onların bir dediğini iki etmeyen bu kanat, Doyçe Bank bankerleriyle, Krupp'çu generallerle içli dışlıydılar. Kaderlerini tam bir kumarbaz tutumuyla tamamen Alman emperyalizmine bağlamışlardı. Onunla kaybedecek veya onunla kazanacaklardı! Bunlar, en uşak ve en maceracı gruptu. Savaş araç ve gereçleriyle vagon ticaretinde, iase üzerinde yapılan vurgunlarda vs. aslan payını bunlar alıyordu. Bunlara bağlı valiler buldukları illerin en azılı, en vurguncu ve en Almancı bir avuç sömürücüsüne dayanarak halkı ve rakiplerini baskı altına almışlardı. Talat'la Enver Paşa'nın başını çektiği bu kamp savaşı sürdürmekten yanaydılar ve tekli barışa yanaşmıyorlardı. Halk yığınlarında gittikçe savaşa karşı yükselen nefret dalgasından öcü gibi korkuyorlardı. Bunlar tekli barış teklifleri gündeme gelecek diye İttihat ve Terakki içinde toplantı yapılmasına bile karşıydılar. Meclisin hiçbir fonksiyonu kalmamıştı. Osmanlı İmparatorluğunu bir emrivaki ile savaşa sokanlar da bunlardı. Milli burjuvazi ile toprak ağalarının bir kanadı bu komprador kanadının yanında yer alıyordu. İkinci komprador kanadı, İttihat ve Terakki'nin önde gelenlerinden ve savaş öncesinde (1913) genel sekreteri olan Fethi Okyar, «Anafartalar kahramanı» Mustafa Kemal ve Bahriye Kurmay Başkanı Rauf Orbay temsil ediyordu. Birinci kampa muhalefet eden ve dolayısıyla bunların safında yer alan Cemal Paşa, Sapançalı Hakkı gibi kompradorlar ve savaş vurguncuları da ilk başta birinci kampta iken savaşın aleyhte gelişmesiyle birlikte ikinciye çark etmişlerdi. Bu ikinci kampta Yakup Cemil, Hüsrev Sami gibi milli burjuvazinin bir kesimini temsil eden unsurlar da yer alıyordu. Bu kampı oluşturanlar, birinci kampın ağır baskısından, Alman emperyalizminin İmparatorluktaki askeri varlığından dolayı örgütlü, derli toplu bir muhalefet yürütemiyordu. Hatta bir araya gelip konuşmak bile sınırlıydı. Bunlar

savaşın nimetlerinden yeterince yararlanamamışlardı. Bu ikinci kampın başını çeken kompradorlar daha savaşın ikinci yılında Almanya'nın yenileceğini söylemeye başlamışlardı. Enver'in peş peşe yenilgilerle sonuçlanan maceracı seferleri bunları uyarıya yetmişti. Çanakkale savaşlarından sonra Mustafa Kemal şöyle diyordu:

«Yolumuz Çanakkale zaferine rağmen tehlikedir. Bir uçuruma doğru sürükleniyoruz. Bu harbin bizim ve müttefiklerimiz tarafından kazanılacağına katiyen ihtimal vermiyorum.» (İttihat ve Terakki İçinde Dönenler, İnkılap Kitabevi, sf. 289)

İkinci kampın ileri gelenleri emperyalist savaşa gözü kara bir tutumla hemen katılmaya karşıydılar. Bunlar, Bulgar kralı Ferdinand'ın düşündüğü gibi savaşa daha elverişli bir anda katılmayı istiyorlardı. Fakat iş işten geçmişti. Şimdi yapılması gereken halkın ve milli ticaret burjuvazisinin bir kesiminin savaşa karşı gittikçe derinleşen nefretini baskı aracı olarak kullanıp hükümeti İtilaf emperyalistleriyle, (İmparatorluğun parçalanmaması garantisini almak şartı ile) tekli bir barışa zorlamak, gerekirse istifa ettirip yerine geçmek ve tekli barışa gitmek gereğine inanıyorlardı. Fakat birinci kamp 1916'da hala güçlü idi. Bundan dolayı «zararın neresinden dönülse kârdır» anlayışı ile hareket eden ikinci kamptakiler düşündüklerini kararlı bir şekilde uygulama cesaretini gösteremiyorlardı.

İtilaf devletlerinin el altında yaptıkları barış tekliflerinin bu ikinci kampın muhalefetinin belirginleşmesinde büyük payı vardı. İngiliz emperyalizminin uşağı Prens Sabahattin ve taraftarları İttihat ve Terakkiyi ayrı bir barışa razı etmek ve böylece Almanya'ya güçlü bir darbe indirmek, Çanakkale savaşlarıyla açılmayan boğazları açtırarak İtilaf emperyalistlerinin son derece güç durumda olan Rusya'ya yardım etmesini sağlamak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Sabahattin'in en yakın arkadaşı Satfet Lütfü bu iş için Türkiye'de özel bir faaliyet gösteriyordu. Sabahattin'le gizlice yazışlıyordu. Satfet Lütfü hatta ayrı barış teklifini Talat Paşa'ya da açtı. Talat Paşa savaş taraftarı olmasına rağmen İtilaf emperyalistlerinin barış şartlarını öğren-

mek amacıyla bir grup görevlendirerek İsviçre'ye göndermeyi düşündü; fakat bu sıralarda Yakup Cemil'in kendi başına düzenlediği bir hükümet darbesi girişimi açığa çıkarıldı. Hükümet Yakup Cemil ve yakın yardımcılarını, savaş vurguncusu Sabancalı Hakkı'yı tutukladı. Bu arada, ayrı bir barış için açıktan aracılık yapan Satfet Lütfü de (bu darbe girişiminde parmağı olduğu iddiasıyla) tutuklandı. Yakup Cemil verdiği ifadelerde, darbeden sonra kabineyi kimlerden kuracağına dair üç liste hazırladığını söylüyordu. Birinci listede Cemal Paşa sadrazam, başkomutan vekili ve harbiye Nazırı; Fethi Okyar, dışişleri bakanı, Rauf Orbay bahriye, Hüsrev Sami ise ticaret ve ziraat ve orman, maaddin bakanı olarak gösteriyordu. İkinci listede bazı değişiklikler yapılıyor, üçüncü listede Fethi Okyar sadrazam ve dışişleri bakanı olarak tesbit ediliyordu. «Mustafa Kemal'in daha sonraları naklettiğine göre, Yakup Cemil, memleketi kurtaracak adamın ancak Mustafa Kemal olduğu iddiasındadır.» (Ş. S. Aydemir, Tek Adam, cilt iki, sf. 292). Yarılama sonucunda Babıali baskınının meşhur fedaisi ve Nazım Paşa'nın katili Yakup Cemil Eylül 1916'da kurşuna dizildi. Hüsrev Sami, Sapançalı Hakkı (ki bunun ticari işleri için Romanya'ya gittiğinde orada itilaf devletlerinin temsilcileriyle görüşmeler yaptığı tesbit edilmişti) gibi unsurlar da çeşitli yerlere sürüldü. Bu baskı ve şiddet ikinci kampın ayağını denk almasına, sesini kismasına yol açtı.

İtilaf emperyalistlerinin dünya ve Osmanlı İmparatorluğunun paylaşım pazarlıkları savaş yıllarında daha da yoğunlaştı. Çetin pazarlıklar sonucunda aralarında yaptıkları gizli anlaşmalarla kendilerine düşen ganimetleri önceden belirlediler. İngiliz, Fransız ve Rus emperyalistleri 1915'in ikinci yarısı ile 1916'nın ilk yarısında, Osmanlı İmparatorluğunu aralarında şu şekilde paylaşmaya karar verdiler: «... Rusya Türkiye'nin doğusunda geniş bölgelerle İstanbul ve boğazları elde ediyor; 9 Mayıs 1916'da imzalanan Sykes-Picot anlaşmasıyla Fransa bütün Suriye'ye, Musul iline, Klıkya, Adana'yla Orta Anadolu'nun Sivas'a kadar uzanan parçasına el koyuyor; İngiliz

tere Musul ve Fransaya ayrılan alanlar dışındaki topraklarla birlikte bütün Irak'ı, Hicaz, Necit ve İran sınırında Kızıl Deniz'den Akabe'ye kadar olan bölgeleri ve Filistin'in güneyine düşen sınır bölgelerini alıyordu. Filistin, uluslararası bir bölge olacaktı.» (L. Evans, Türkiyenin Paylaşılması, sf. 108). Tabii üçlü İtilaf emperyalistleri savaş başladıktan sonra kendilerine katılan diğer müttefiklerine de yapılan anlaşmalarında veya Osmanlı İmparatorluğundan ganimetler sundular. Savaşa katıldıktan sonra İtalya'ya Antalya ve Konya havalisini, Yunanistan'a İzmir ve havalisini verdiler. Fakat 17 nisan 1917'de İngiltere, Fransa ve İtalya arasında yapılan bir anlaşma ile İtalya «... Savaştan sonra İzmir de dahil olmak üzere Batı Anadolu'nun kontrolünü ele geçirmeyi ümit ediyordu» (A. Toynbee, Türkiye, sf. 89). İtalya bu noktada İngiliz emperyalistleri ve bunların uşağı Venizelos'la çelişkide idi. Şerif Hüseyin'e ise büyük bir Arap hükümeti kurması iznini verdiler. Tabii bunlar İtilaf emperyalistlerinin ve yandaşlarının sadece Osmanlı İmparatorluğunu paylaşmaya ilişkin plan ve kararlarıydı. Onların dünyayı paylaşma pazarlıkları ve kararları üzerinde ayrıca durmayı burada gereksiz görüyoruz.

Savaş yıkıcı etkisini her geçen gün daha çok gösteriyordu. Yenilgiler, geri çekilmeler birbirlerini takip ediyordu. Üçlü itilaf emperyalistlerinin ve yandaşlarının 1916'nın sonlarından özellikle de 1917 Nisan başlarında ABD'nin savaşa katılmasından itibaren, savaşı kazanacakları artık kesinlik kazanmaya başlamıştı. Osmanlı İmparatorluğu'nun Güneydoğu, İran ve Kafkas cepheleri birbirlerini izleyen ağır yenilgilerle dumura uğramıştı. [Bu arada istifa eden veya ettirilen Sait Halim'in (Şubat 1917) yerine Talat Paşa sadrazam olmuştu]. İtilaf emperyalistlerinin işgal ettikleri yerlerden içerlere, Anadolu'ya göç eden göçmenlerle asker kaçakları can ve mal güvenliğini, açlık, hastalık ve sefaleti olumsuz yönde etkiliyordu. 1917'nin sonbaharında Anadolu dağlarında, çeteler halinde 300 bin asker kaçağı dolaşıyordu.

İtilaf emperyalistleriyle ayrı bir barış

yaparak durumu kurtarmaktan yana olan fakat Alman emperyalizminin Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki muazzam askeri denetim ve baskıdan dolayı bunun son derece güç olduğunu hatta İttihat ve Terakki iste se bile elinde olmadığını düşünen ikinci ordu komutanı Mustafa Kemal Paşa, 20 Eylül 1917'de Talat ve Enver Paşalara Halep'ten bir rapor gönderdi. O raporunda, savaşın mülki ve idari mekanizmayı felç ettiğini memurların rüşvet aldıklarını, vurgunculuk ve yolsuzluk yaptıklarını yazıyor ve şunlara değiniyordu:

«İşe işleri, ticaret ve iktisadiyet müthiş bir surette düşmeye başlamıştır. Paraya karşı ne memurda ne de halkta emniyet kalmıştır.» (S. Selek; Anadolu İhtilali, sf. 14)

Savaşın devam etmesi halinde «... her taraftan çürüyen ulu saltanat binasının bir gün içeriden birden bire ve hep birden çökme olasılığına» işaret eden Mustafa Kemal, bir yandan bataklıktan çıkmak için Almanlarla birlikte hareket etmenin zorunluğuna değinirken diğer yandan da Almanların (ve dolayısıyla üstü örtülü bir şekilde Enver ve Talat Paşa'nın) askeri maceracı çizgilerine, hesapsız asker ve teçhizat harcamalarına karşı çıkıyor, İmparatorluğu sömürgeleştirme tehlikesine dikkati çekiyordu. Orta-doğuda Cemal Paşa ile yakın ilişkiler içinde olan Mustafa Kemal, Ali Fuat Cebesoy ve İsmet (İnönü) ile aynı cephelerde birlikte idi. Daha sonra (Kasım 1917'de) Velihaht Vahdettin ile birlikte (fahri yaveri olarak) Almanya'ya gitti. Orada yaptığı gözlemler sonucunda Almanya'nın savaşı kaybedeceğine daha çok inanmaya başladı.

Savaşın tüm cephelerde devam ettiği bir sırada, 24 Ekim 1917'de, Rusya proletaryasının öncü müfrezesi Bolşevik Partisi, öteden beri hazırladığı ayaklanmayı başlattı. 25 Ekimde (Şubat devrimiyle Çarlık iktidarını ele geçiren) Kerenski'nin burjuva gerici hükümetini devirerek devlet iktidarını Sovyetlerin eline geçtiğini ilan etti. Rusya ve dolayısıyla dünya proletaryasının, halkların kaderlerinde muazzam bir değişiklik yapma bu büyük zaferi, siperlerde ve siper gerilerinde acı çeken, dev bankerlerin, Krupp, Vickers ve Creusot gibi dev

silah tekellerinin vs. çıkarları için birbirlerine kırdırılan milyonlarca emekçinin umut kaynağı oldu. 25 Ekim'de toplanan Sovyetlerin İkinci Bütün-Rusya Kongresi barış kararı aldı. Kongre, barış görüşmelerinin yapılabilmesi için savaştan ülkelere çağrıda bulundu. Ayrıca emperyalist ülkelerin işçilerinin, yani kendi sınıf kardeşlerinin, «barış davasını ve aynı zamanda çalışan ve sömürülen kitlelerin her türlü kölelik ve sömürüden kurtulması davasını başarılı bir sonuca ulaştırmak» için yardıma çağırıyordu. Sovyet hükümetinin yaptığı barış çağrısını İngiltere ve Fransa reddetti. Bunun üzerine Sovyetler Almanya ve Avusturya ile Brest-Litovsk mütarekesini imzalayarak savaştan çekildi. Bu durumun Almanya'yı güçlendireceğini, savaştan ülkelerdeki barış isteğini körükleyeceğini, siperlerde dövüşen emekçilerin silahlarını kendi subaylarına çevireceğini ve bunlardan daha önemlisi Bolşevik ihtilalinin Batının işçilerine ve askerlerine kötü bir örnek olacağını hesap eden ve bundan dolayı büyük endişeye kapılan İtilaf emperyalistleri, Bolşevizmi yok etmek için müdahaleye giriştiler. Diğerleri gibi Bolşevizmin azılı düşmanı olan Almanya, İngiliz-Fransız-Japon-Amerikan bloku ile savaş halinde olduğu için, bunların müdahalesinde rol almadı. Fakat bu duruma rağmen «Alman emperyalistleri, Sovyet Rusya'yı tecrit etmek, zayıflatmak ve yok etmek için ellerinden geleni yaptılar» (Bolşevik Parti Tarihi; sf. 279)

SAVAŞA DEVAM ETMEKTEN YANA OLAN ALMANCI KOMPRADORLAR, SAVAŞIN İTİLAFLI EMPERYALİSTLERİNİN EZİCİ ZAFERİ İLE SONA ERMEK ÜZERE OLDUĞU GÜNLERDE, DAHA AZ ZARARLI BİR BARIŞ YAPMAK İÇİN YERLERİNİ SAVAŞ YILLARI İÇİNDE TEKLİ BARIŞTAN YANA OLAN VE ALMAN İŞBİRLİKÇİLERİNDEN İNGİLİZ-FRANSIZ İŞBİRLİKÇİLİĞİNE ÇARK ETMEK İSTEYEN KOMPRADORLARA BIRAKTILAR.

Savaş artık büyük bir hızla sonuca yaklaşıyordu. 1918'in 15 - 18 Eylülünde İtilaf emperyalistleri Dobruca savaşı ile Bulgar Cephesini yıktılar. Aynı günlerde Os-

manlı ordusu Filistin'de İngilizlerin karşısında bozguna uğrayarak Kuzey'e doğru çekilmeye başladı. Artık Almanya'nın ve müttefiklerinin stratejik kaynakları tükenmiş, İtilaf emperyalistlerinin bütün cephe-lerdeki «muzafferane» ilerleyişlerini durdurabilecek güçleri kalmamıştı. Eylül ayında Talat Paşa Almanya'ya gitti. Almanya, barış teklifinde bulunmak için elverişli bir zamanın seçilmesini ve müttefiklerinden hiç kimsenin tekli barış yapmaması gerektiğini söylüyordu. Avusturya-Macaristan ise derhal barış teklifinde bulunmasını söylüyordu. Bu iki emperyalist devletin anlaşmaması üzerine Avusturya-Macaristan 14 Eylül'de ABD'de barış teklifinde bulundu. Talat Paşa Almanya'nın görüşünü destekledi. Ancak olaylar çok hızlı geliyordu. Talat Paşa'nın İstanbul'a gelmesinden bir gün sonra (29 Eylül'de) Bulgarlar mütareke imzalayarak savastan çekildiler. İngilizler ise Orta-doğu'da büyük ilerleyiş kaydettiler.

Talat Paşa kabineyi toplayarak bir durum değerlendirmesi yaptı. Tartışmalarda Enver Paşa, Halil Menteş ve Doktor Nazım, barış şartları belli olmadan, hükümetin kimlere teslim edileceği bilinmeden kabine-nin istifa etmemesini ve savaşa devam edildiği takdirde iyi bir barışın mümkün olacağını savunuyorlardı. Zaten bir kısmı istifa etmek üzere kabinenin diğer üyeleri ise çekilmek ve barış imzalamak istiyorlardı. Bu tartışmaların devam ettiği sırada Almanya'nın da harbe devam edemeyeceği haberlerinin gelmesi üzerine Talat Paşa ikincilerden yana ağırlığını koydu ve böylece kabine 8 Ekim'de istifa etti. Aynı günlerde barış görüşmeleri için ABD emperyalistlerine bas vuruldu.

Hükümetin istifasından önceki günlerde, Halep'te bulunan Mustafa Kemal, Anadolu'nun İtilaf emperyalistlerince parçalanmasını ve sömürgeleştirilmesini engelleyecek bir hükümetin kurulması için, (Nisan ayında ölen Sultan Reşat'ın yerine geçen İngiliz uşağı) Vahdettin'e sunulmasını istediği bir telgraf çekti. Bu hükümet, itilaf emperyalistlerinin yıldırımlarını üzerine çekmeyen, ama onların her isteğine boyun eğmeyen, yarı-sömürge yarı-feodal ya-

ayı tavisler vererek muhafaza etmeyi amaçlayan «işgörebilir» kişilerden oluşmalıydı. M. Kemal, bu hükümette Harbiye Bakanı ve tüm orduların başkomutanı olarak yer almak, yani Enver Paşa'nın yerine geçmek istiyordu. Hükümette kimlerin yer alması gerektiğini bildirdiği telgrafı şöyle idi :

«Talat Paşa Kabinesinin felçli bir halde, Tevfik Paşa (İngiliz Uşağı-PARTİZAN) hazretlerinin belli bir kabine kurmasında güçlüklerle karşı karşıya bulunmakta olduğunu haber alıyorum. Ordular muharebe kudretinden yoksun ve zaten mevcut kuvvetler savunmadan aciz bir hale getirilmiştir. Düşman, hergün daha uygun ve ezici şartlar kazanmaktadır. Oybirliği ile olmadığı takdirde, tek başına mutlaka barışı kararlaştırıp gerekir ve bunun için kaybedilecek bir an dahi kalmamıştır. Aksi takdirde, memleketin tamamen elden çıkması ve Devletimizin telafisi kabul olmayan tehlikelere maruz kalması uzak ihtimal değildir. Muhterem Padişahımıza olan sadakat ve bağlılığım ve vatanımız selametini sağlamak itibarıyla arz ederim ki, Tevfik Paşa hazretleri gerçekte güçlüklerle karşılaşmışlar ise, Başbakanlığın derhal İzzet Paşa hazretlerine verilmesi ve Paşa'nın esas olarak Fethi (Okyar), Tahsin (Özer), Rauf (Orbay), Canpolat, Azmi, Şeyhülislam Hayri ve benden oluşan bir kabine kurması zorunludur. Söz konusu kişilerin vücuduna getireceği kabine vaziyete hakim olabileceği kanısında ve inancındayım. Tevfik Paşa Hazretleri, size isimlerini yazdığım kişilere başvurduğu takdirde, kolayca gerçekleştirilebilir zannedirim. Uygun ise bu kişilerin Padişah Efendimize arzını rica ederim. Padişahın Fahri yaveri, M. Kemal» (A. Bedevi Kuran, İnkılap Hareketleri, c. 3, sf. 705)

M. Kemal bu durumu çok sonraları şöyle anlattı :

«... Padişaha bu müracaatımdan, kabine için tavsiye ettiğim zatlara ayrıca malumat verdim.

«Çok geçmedi. Talat Paşa kabinesi istifa etti, İzzet Paşa'nın başkanlığında yeni kabine kuruldu. Bu kuruluşun benim telgrafımla ilgili olup olmadığı hakkında birşey söyleyemem. Ancak tavsiye ettiğim arkadaşların önemlileri kabineye dahildiler. Yeni kabinenin kuruluşundan sonra Sadrazam Paşa'dan aldığım telgraf, hatırımda kaldığına göre şu cümle ile bitiyordu :

«Barıştan sonra bize katılmanız tanrıdan umulur.» (C. Bayar, C. 1, age., sf. 20)

Enver, Talat ve Kara Kemal gibilerinin temsil ettiği en Alman uşağı komprador kanat yerini, savaştan önce savaşa en uygun anda katılmayı (ki bunların içinde savaşa itilaf emperyalistlerinin safında katılmayı

arzu eden ama bu arzularını açığa vuramayanlar da vardı,) savunan, savaş yıllarında ise tekli bir barışla bataklıktan kurtulmaya çalışan ve şimdi (1918'de) Osman-İmparatorluğunu parçalanmaktan, sömürgeleştirilmekten kurtarmaya çalışan komprador kanada bırakmak zorunda kalmıştı. Bunda M. Kemal ve çevresinin önemli bir rol oynadığı açıktı.

14 Ekim'de kurulan İzzet Paşa kabinesinde M. Kemal'in önerdiği kişilerden şunlar yer alıyordu: Fethi Okyar (İçişleri), Rauf Orbay (Bahriye), Hayri (Adliye). Yani bu durumda istifa eden kabinenin Talat ve Cemal Paşalarının yerini Fethi ile Rauf doldurmuştu. Başbakan İzzet Paşa aynı zamanda Harbiye Bakanlığını da üzerine almıştı. Yeni hükümet, 19 Ekim'de mecliste okuduğu bildiri ile, ABD Başkanı Wilson'un «... toprak bütünlüğü ve milli hakimiyet, siyasi ilişkiler, iktisadi anlaşmazlıklar gibi meselelerin ... doğrudan doğruya ilgili bulunan millet tarafından serbestçe kabul olunacak şekilde hal ve sonuca bağlanması ilkesine tamamen taraftar» olduğunu, yine Wilson'un ilkelerine göre «Türkiye'nin hakimiyeti altında bulunan diğer milliyetlere de serbest bir gelişme imkanı»nın verileceğini, Çanakkale boğazının «milletler arası teminat altında bütün milletlerin gemilerine ve ticaretine açık bulundurulacağını» bildirdi. Bu tavizleri vermek sömürgeleşmekten kurtulmak ve yarı sömürge yapıyı muhafaza etmek demektir. Ülkenin itilaf emperyalistleri tarafından siyasi olarak ilhakını önlemek çabasıydı. Ama itilaf emperyalistleri ele geçirdikleri «değerli» fırsatı kaçırmayacaklardı. Onlar İmparatorluğu siyasi olarak adım adım ilhak etmenin yoğun faaliyeti içindeydiler. Çünkü Lenin'in dediği gibi; «siyasi ilhak, ekonomik ilhakı daha kolay, daha ucuz (memurları satın almak, tavizler ele geçirmek, yarar sağlayacak kanunlar çıkarmak, vs. daha kolaydır) daha elverişli, daha az zahmetli kılmaktadır.» (Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm, sf. 49, Koral Yay.)

İMPARATORLUĞUN PARÇALANMASI VE İŞGAL EDİLMESİ TEHLİKESİNE KARŞI BÜYÜK BİR DUYARLILIK GÖSTEREN TÜRK KOMPRADORLARI VE TOPRAK AĞALARI, PARÇALANMA VE İŞGAL BELASINI ATLATMAK, DEVLET EĞEMENLİĞİNİ KORUMAK İÇİN MONDROS MÜTAREKESİNİN İŞGALE KAPI AÇAN AĞIR HÜKÜMLERİNE, VERİLEN EMPERYALİST ŞEREF SÖZLERİNİN TESELLİSİ İLE BOYUN EĞMEK ZORUNDA KALDILAR.

Bir yandan itilaf emperyalistleriyle anlaşmaya oturmanın yolları araştırılırken diğer yandan da, anlaşmaya girecek delegelerin tesbitinde iki ana komprador kanat arasında bir mücadele cereyan ediyordu. Birinci kanadın başını Vahdettin ve Damat Ferit Paşa çekiyordu. Savaş yıllarında sindirilen, şimdi ise yuvalarından çıkan azınlık kompradorlarından, bir kısım hanedan mensuplarından, büyük toprak ağalarının, şeyhlerin ve zengin din adamlarının bir kesiminden oluşan bu kanat dört dörtlük İngiliz işbirlikçisi idi. Bu kanadın içinde Tevfik Paşa gibi görmüş geçirmiş, akıllı, tecrübeli, işinde usta kompradorlar yer aldığı gibi, Damat Ferit gibi aç gözlü, gayretkeş, dalkavukluğa ve çizme yalamaya düşkün, kraldan çok kralcı kompradorlar da yer alıyordu. Bu birinci kanat, Vahdettin'in önerisiyle gidecek delege grubunun başında Damat Ferit Paşa'nın bulunmasını istiyordu. İkinci kampın başını ise İzzet Paşa, Fethi Okyar, o sıralarda İstanbulda bulunmayan M. Kemal ve Rauf Orbay çekiyordu. Bunlar, bir kısım eski Türk kompradorlarıyla sayas vilları içinde kompradorlaşan tüccarların bir kısmını temsil ediyorlardı. Almancılıktan İngiliz işbirlikçiliğine sovrnan bu komprador grubu, mecliste temsil edilen Türk milli ticaret burjuvazisinin bir kesimi destekliyordu. Ayrıca Talat ve Enver'in temsil ettiği süngüsü düşmüş Türk kompradorlarıyla Ermeni ve Rum şarimativle vükünü tutan (bir kısım Türk ve Kürt) toprak ağaları, Sevhler, din adamları da bunları destekliyordu. Bu ikinci kanat, anlaşmaya gidecek delege grubunun başında Rauf Orbay'ın bulunmasını istiyorlardı. Sonunda bunların dediği oldu.

İzzet Paşa hükümeti, İtilaf emperyalistlerinin temsilcisi İngiliz Amirali Galthorpe ile anlaşmaya oturacak delegelere, Boğazların açılması, ordunun terhis edilmesi gibi meselelere razı olunmasını ancak memleketin herhangi bir yerinin işgal edilmesi isteginin, «Milli namusu rencide edecek her nevi taleplerin red edilmesi» talimatını verdi.

Görüşmelere 27 Ekimde başlandı. İtilaf emperyalistlerini İngiliz Amirali Galthorpe, Türk kompradorlarını ise Rauf Orbay temsil ediyordu. Pazarlıklar, itilaf emperyalistlerinin tespit ettikleri şartlar üzerinde yürütülmeye başlandı. Bu kurtla kuzunun pazarlığını andırıyordu. İngiliz amirali pazarlıkları uzatmadan itilaf emperyalistlerinin ağır şartlarının en kısa zamanda kabul edilmesini istiyordu. Bunun için Türk komprador delegelerine baskı yapıyor; onları, pazarlıkların uzaması halinde diğer müttetiklerinde pazarlık masasına oturacağını ve bunun Osmanlılar için daha kötü sonuçlar vereceğini söylüyerek tehdit ediyor, hatta işi ultimatom vererek görüşmelerden çekilme tehdidinde kadar vardırıyorlardı. Türk kompradorları ise direniyorlardı. Ama direnme ve pazarlık güçleri zayıftı. Çünkü, uygun şartlarla sığınmak istedikleri yeni efendilerine karşı suç işlemişlerdi. Eski efendileri Alman emperyalistlerinin yanında, esas olarak onların çıkarları için sığınmak istedikleri yeni efendilerine silah çekmişlerdi. Çanakkale'de, Galiçya'da, Ortadoğu'da, İran ve Kafkaslar'da onlara kurşun sıkışmışlardı. Kardeşleri İngilizci ve Fransızci kompradorların (Vahdettin, Tevfik Paşa ve şürekası) «yardımları» durumu kurtarmaya yetmiyordu. Ayrıca İngiliz emperyalistleri delegelerin başında Damat Ferit gibi zilli bir uşağın bulunmamasına da içerlemişlerdi.

Türk komprador delegeleri esas olarak işgal meselesinde duyarlılık gösteriyor ve direniyorlardı. Mesela Boğazların açılmasına taraftar oluyor fakat buralardaki istihkamların işgaline karşı çıkıyorlardı. Onlar özellikle Yunanların böyle bir işgale katılmasına daha çok direniyorlardı. Çünkü bir Yunan işgali, ticaretin Rum komp-

radorların tamamen eline geçmesi, işgal edilen yerlerdeki pazarın ebediyen elden çıkması demektir. Ama bazı mevkiilerin İngiliz ve Fransızlarca geçici olarak işgal edilmesi bunlar için daha ehveni şerdi. Bu da kompradorlar için bir darbeydi ancak burada, işgale rağmen aracılığı, kompradorluğu (yağmadan aldıkları payları büyük oran da düşse de) şu veya bu şekilde sürdürme imkânları vardı. İngiliz Amiralî Boğazlardaki istihkamların işgaline Yunanların katılmayacağını sözlü olarak kabul etmesi üzerine kompradorlar Boğazlardaki mevkiilerin İngiliz ve Fransız emperyalistlerince işgaline boyun eğmek zorunda kaldılar. Pazarlıklar sırasında Türk komprador delegeleri İstanbul'un işgal edilmeyeceğine dair bir hükmün antlaşma metnine geçirilmesini istediler. İngiliz Amiralî bu isteği reddetti. Ama sözlü olarak herhangi ciddi bir karışıklığın çıkmaması halinde İstanbul'un işgal edilmeyeceğini belirtti. Kompradorlar sonunda, itilaf emperyalistlerinin şartlarını (amiralin aba altında sopa göstermesinin de verdiği telâsla) esasa ilişkin olmayan küçük değişikliklerle kabul etmek zorunda kaldılar. Zaten pazarlık güçleri yoktu. Biricik istekleri bu mütarekenin az bir zararla imzalanması ve kendilerine geleceğin karanlık günlerinden kurtulmaları için zaman kazandırması ve güc toplanmaya fırsat vermesiydi.

Kesinleşen antlaşma metnine göre Boğazlar itilaf emperyalistlerine açılacak, Çanakkale ve Karadeniz istihkamları bu güçler tarafından işgal edilecekti. «Sınırların savunması ve iç güvenliğin devam etmesi için gerekli görülecek askeri kuvvetlerden başkasının derhal terhisî» sağlanacaktı. Harp gemileri teslim olacak ve Osmanlı limanlarında tutuklu bulundurulacaktı. İtilaf emperyalistleri «güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıktığında herhangi bir askeri sevk ve idare noktasını işgal hakkını haiz olacaklardı.» Toros tünelleri işgal edilecekti. Demiryolları telsiz telgraf (hükümet haberleşmeleri güya haric) itilaf emperyalistlerince kontrol edilecekti vs.

Bu, işgale açık kapı bırakan, onun ön

şartlarını hazırlayan, kompradorların istemeden imzaladığı ağır bir antlaşmaydı. Antlaşmanın imzalanmasından sonra Başbakan İzzet Paşa, İngiliz Amiraline çektiği telgrafta artık bir daha bozulmamak üzere İngiliz emperyalizmiyle işbirliği temennisini şöyle dile getiriyordu: «Gelecekte, iki memleket arasındaki dostane münasebetleri ve ahengi bir daha hiç bir hadisenin bozmamasını Cenab-ı Hakka niyaz ederim.» (C. Bayar, age. C. 1, sf. 83)

IV — KOMPRADOR BURJUVAZİNİN KURTULUŞ SAVAŞINDA OYNADIĞI ROL

30 Ekimde imzalanan Dondoros Mütarekesiyle Osmanlı İmparatorluğu itilaf emperyalistlerine teslim oldu. Artık emperyalist savaş yılları dönemi bitmişti. Bu dönem, Türkiye'nin hayati bölgelerinin askeri-stratejik noktalarının İtilaf emperyalistlerince işgali ve kurtuluş savaşının başlaması izleyecektir. Biz bu ana başlık altında, ara başlıklarla kurtuluş savaşının arifesindeki gelişmeleri ve esas olarak komprador burjuvazinin kurtuluş savaşında oynadığı rolü ele alacağız.

İTTİHAT VE TERAKKİ'NİN ALMAN EMPERYALİZMİNDEN İNGİLİZ EMPERYALİZMİNE ÇARK EDEN KOMPRADORLARININ KURDUĞU İZZET PAŞA KABİNESİ, İTİLAFA EMPERYALİSTLERİ VE ESKİ UŞAKLARININ BASKISIYLA İSTİFA ETTİ. İSTANBULA ÇAĞRILAN MUSTAFA KEMAL TARAFTARLARIYLA BİRLİKTE DÜŞEN KABİNEYİ YENİDEN KURMANIN, İNSİYATİFİ ELE GEÇİRMENİN ÇABASI İÇİNE GİRDİ.

İtilaf emperyalistleri Türkiye'nin en önemli hammadde kaynaklarını ve pazarlarını işgal etmek için faaliyetlerini yoğunlaştırdılar. Kuzu sürüsünü gören aç kurtların sabırsızlığıyla kara ordularını ve donanmalarını önceden belirledikleri hedefler doğrultusunda harekete geçirdiler. Bu mütarekeden hemen sonra baskı ve tehditlerini dayanılmaz hale getiren İtilaf emperyalistleri, mütareke şartlarını istedikleri şe-

kilde, Türk sivil ve askeri erkanına hiç sormadan küstahca uygulamaya giriştiler. Onlar mütarekenin işlerine gelen maddelerine uyuyor, gelmeyenlerini ise çiğneyip geçiyorlardı. Türk kompradorlar (özellikle İttihatçı olanlar) bu durumdan yakınıyor, acizane tepkilerini şu veya bu şekilde açığa vuruyorlardı. Alman Generali Liman Paşa'dan Yıldırım Orduları gurup kumandanlığını devralan ve Mondros mütarekesini «Türk devletini koruyacak ve selametine kefil olacak mana ve mahiyette bulmayan» Mustafa Kemal hiç olmasa İtilaf emperyalistlerinin mütarekeye uymalarını istiyor ve bu konudaki tepkisini 5 Kasım'da İzzet Paşa'ya şöyle bildiriyor:

«Pek ciddi ve samimi olarak arz ederim ki mütareke şartları arasında bütün yanlış anlamaları gidererek tedbirler almadıkça, orduları terhis edecek ve İngilizlerin her dediğine boyun eğecek olursak İngiliz ihtiraslarının önüne geçmeye imkan kalmayacaktır.» (Celal Bayar, age., Cilt 3, sf. 229) (abç)

Ermeni çetelerini harekete geçiren ve İskenderun'u işgal ederek Yıldırım Orduları grubuna bağlı yedi orduyu teslim almak isteyen İngiliz emperyalistleri Adana'ya bir heyet göndererek Mustafa Kemal'den 7. ordunun teslimini istediler. Aynı günlerde Yıldırım Ordular Grubu lağvedildi. Ve Mustafa Kemal Başbakan İzzet Paşa tarafından İstanbul'a çağrıldı.

Öte yandan karşılarında daha uşak, her direktiflerine boyun eğen, itaatkar ve «geçmiş temiz» bir hükümet görmek isteyen İtilaf emperyalistleri eski uşakları aracılığıyla İzzet Paşa kabinesini düşürmek için faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardı. Efendilerinden büyük cesaret alan İtilafçı basın, İzzet Paşa kabinesine karşı geniş bir yıpratma kampanyası açmıştı. Aynı günlerde, Hikmet Kıvılcımlı'nın «en harama uçkur çözmez; yakın dostunu aç görünce devlet parasıyla kayırmak olmamak için cep saatini veren en idealist Paşası» diye överek göklere çıkardığı 'Alman uşağı Talat'la iki kafadarı Enver ve Cemal'in bir Alman denizaltısıyla kaçışları bu saldırı kampanyasını daha da hızlandırdı. Rum, Ermeni ve Hanedan çevresinde kümelenen

bir kısım Türk komprador, toprak ağası ve şeyhin temsilcisi durumunda olan Sultan Vahidettin Ayan meclisi başkanı Ahmet Rıza aracılığıyla Başbakan İzzet Paşa'dan kabinedeki ittihatçıların temizlenmesini istedi. Bu aslında hükümeti toptan düşürmenin bir manevrasıydı. Nitekim İtilaf emperyalistleri ve eski uşaklarının baskı ve tehdidiyle kabine 8 Kasım'da istifa etmek zorunda kaldı. Bunun yerine Vahidettin ve taraftarları 11 Kasım 1918'de Tefik Paşa kabinesini kurdular.

İtilaf donanmasının İstanbul'a girdiği günlerde Mustafa Kemal İstanbul'a geldi. Amacı, işgali önliyecek tavizler vererek, İngiliz-Fransız emperyalizmine bağlı bir şekilde yarı-sömürge, yarı-feodal yapıyı muhafaza edecek, kendisinin de içinde harbiye bakanı olarak bulunduğu bir direnme hükümetinin kurulmasıydı. Bu amaçla, arkadaşları Fethi Okyar, Rauf Orbay'la birlikte çalışmalara başladı. İttihat ve Terakkinin eski kodamanlarından hali hazırdaki Meclis Başkanı Halil Mentesh'le, İsmail Canpolat ve en büyük savaş vurguncusu Kara Kemal'le sıkı ilişkiler kurdu. İzzet Paşa'ya istifa etmekle hata ettiğini, Tefik Paşa hükümetinin mecliste güvensizlik oyuyla düşürülmesi gerektiğini bildirdi. Ve derhal İttihatçı Meclisin mebuslarını meclis salonunda toplayarak Teşfik Paşa kabinesine güvensizlik oyu vermesini istedi. Mebuslar Kemal'e söz verdiler. Ancak azınlık kompradorları ve hanedan mensupları mebusları alttan alta tehdit ettiler. Tefik Paşa'ya güvensizlik oyu verilmesi halinde Meclisi kapatacaklarını ve kendilerini tutuklayacaklarını bildirdiler. Aynı günlerde İtilaf donanmasının namlularını altında, tek tek ad okunarak yapılan açık oylamada Tefik Paşa kabinesi güven oyu aldı.

Güven oyundan sonra Mustafa Kemal bu sefer de Vahdettin'le görüşerek kendisinin Harbiye Bakanı olarak bulunacağı bir hükümetin kurulmasına yardımcı olmasını önerdi. Fakat Vahdettin İtilaf emperyalistlerine güçlükler çıkaracak, onların her isteğine boyun eğmeyecek bir hükümetin kurulmasına kesin karşıydı. Böyle bir tutumun saltanatı tehlikeye sokacağını düşünür-

yordu. Bundan dolayı Fahri yaverinin önerisine kulak asmadı.

Mustafa Kemal bu tip görüşmeleri sürdürürken Fethi Okyar da yakın arkadaşlarıyla birlikte, başkanı olduğu Osmanlı Hürriyetperver Halk Partisinin gücüne dayanarak çıkardığı Mımbır Gazetesinin (bu gazeteye Mustafa Kemal'le Kara Kemal'in önemli maddi yardımları olmuştur) aracılığıyla Vahdettin ve taraftarlarının saldırılarını karşılamaya, gücünü korumaya çalışıyordu.

Tevfik Paşa kabinesinin kurulmasından hemen sonra, sırtlarını İtilaf emperyalistlerine dayayan azınlık kompradorlarla Hanedan çevresinde kümelenen bir kısım Türk kompradorları, İttihatçı Türk kompradorları, İttihatçı Türk kompradorlarına, milli ticaret burjuvazisine ve halka karşı baskı ve saldırılarını artırdılar.

YARI-SÖMÜRGE YAPIYI MUHAFAZA ETMEK, DEVLET VARLIĞINI KORUMAK İÇİN İNGİLİZ EMPERYALİSTLERİNE İŞBİRLİĞİ TEKLİF EDEN VE RED CEVABI ALAN MUSTAFA KEMAL ONLARIN UŞAK LARIYLA UZLAŞMA ÇABALARINI SONUNA KADAR SÜRDÜRDÜ.

İtilaf emperyalistlerinin donanmalarıyla İstanbul'u tutsak aldığı, kilit noktaları doğrudan veya sadık uşakları aracılığıyla ele geçirdiği şartlarda, Mustafa Kemal, Tevfik Paşa hükümetinin kurulmasını engellememesi, ardından Vahdettin'le görüşmesinden hiç bir sonuç alamaması üzerine İngiliz emperyalistleriyle doğrudan ilişki kurmaya çalıştı. O, önce 17 Kasım'da Mımbır Gazetesine yaptığı açıklamada kendisine «Huzur ve sükun içinde çalışma zamanı kazandıracak ilişkilere ve dostluklara» taraftar olduğunu, memleketin huzur ve sessizlik içinde ilerlemesi için de özgürlük ve bağımsızlığın korunması gerektiğini şöyle belirtti :

«Memleketimi ve milletimi pek iyi tanıdığım ve muhtaç olduğu terakkiye (ilerlemeye) erişmek için huzur ve sükun ile, fakat her halde hürriyet ve bağımsızlığı masun olarak (koruyarak), çok çalışmak gereğine kani olduğum cihetle (sebeple) bu kanaatimi temin edecek, yani bize huzur ve sükun içinde çalışma zamanı bahşedecek ilişkilere iktiren

(yaklaşma) edecek dostluklara cidden taraftarım.» (Stefanos Yerasimos, Age., cilt. 3, sf. 1194)

Mustafa Kemal ertesi günlerde, işgal kuvvetlerinin general ve subaylarının buluşma yeri olan Pera Palas'ta İngiliz gazetecisi Daily Mail'in muhabiri M. Ward Price'i görüşmeye davet etti. «Gazeteci, işgal orduları genel karargahındaki Entelijans Servis (İngiltere Gizli İstihbarat Servisi) temsilcisine danıştıktan sonra bu davete 'icabet etti'. Bu görüşmede Mustafa Kemal Paşa İngilizlere bir Fransız işgali tehlikesini haber vererek Osmanlı diplomasisinin eski oyununu tekrar etti. 'Eğer dedi' İngilizler Anadolu konusunda sorumluluğu yüklenmek istiyorlarsa, kendi emirlerinde çalışacak tecrübeli Türk idarecilerle işbirliğine girmek ihtiyacında olacaklardır. Ward Price bunu bir rapor halinde genel karargaha bildirdiğinde hayli sertçe ve beklenmedik bir cevap alır: 'kısa zamanda, işsiz güçsüz kalıp da kendine meşgale arayan bir çok Türk generali olacaktır'» (age., 1195, tek tırnak içindekileri Yerasimos Lord Kinross'tan aktarmıştır.)

Mustafa Kemal Paşa buna rağmen İngiliz emperyalistleriyle ilişkilerini sürdürerek onları işbirliğine zorlamaya devam etti. Pera Palas Oteli müdürü Mösyö Martin aracılığıyla bir İngiliz rahibi ve ajanı olan Mister Frew ile birkaç defa görüştü. Fakat bu görüşmelerde M. Kemal'in İngilizler'e neler söylediğini bilemiyoruz.

Mustafa Kemal emperyalistler arasındaki çelişkilerden yararlanarak kuracağı veya içinde yer alacağı bir hükümetle, dağıtılan ordunun kalıntılarını toplamayı, önemli tavizler vererek işgali önlemeyi umuyordu. Bunun için O, İstanbul'dayken İtalyan emperyalistlerinin yüksek komiseri Kont Sforza (daha sonra İtalyan dışişleri bakanı oldu) ile de görüştü. O dönemde Osmanlı imparatorluğunun daha doğrusu Türkiye'nin paylaşılması konusunda emperyalistler arasında önemli çelişkiler vardı. Türkiye üzerinde birinci derecede söz ve denetim sorumluluğuna sahip olan, ticari üstünlüğünü korumak ve geliştirmek isteyen İngiliz emperyalizmi ile Türkiye mandasını alabilme umuduyla hareket eden Fransız

emperyalizmi arasında çelişkiler vardı. Ayrıca İtalyan emperyalistleri Türkiye ganimetinin paylaşılmasında bu iki devin gadrine, «haksızlığına» uğruyordu. İzmir ve çevresine el koymak istiyor, fakat bu iki emperyalist devlet tarafından müsaade edilmiyordu. İngiliz emperyalistleri Egenin zenginliklerini Yunanistan aracılığıyla kendileri yağmalamak istiyordu. İtalya'nın İzmir üzerindeki emellerinden dolayıdır ki Kont Sforza kendisiyle görüşmeye gelen Mustafa Kemal ve Fethi Okyar'a «İzmirde mitingler yapın, mıntıkanın sahibi olduğunuzu canlı bir şekilde belirtin. Bu suretle, Yunan teşebbüslerini çürütün» (A. Bedevi Kuran,... İnkilap Hareketleri, Cilt 3, sf. 707) şeklinde tavsiyede bulunuyordu.

Mustafa Kemal ve arkadaşlarının bırakım kurtuluş savaşı yıllarını daha savaş başlamadan önce emperyalistlerle yarı-sömürge, yarı-feodal yapı üzerinde uzlaşmaya, işbirliğine can attıkları gerçeğini bir çok burjuva-milliyetçi yazar, birçok oportünist ve revizyonist kalemsör görmemezlikten geliyor. Bunlardan bir çoğu bırakım kurtuluş savaşı öncesini, daha kurtuluş savaşı yıllarında Kemalistlerin yarı-sömürge, yarı-feodal yapı üzerinde emperyalistlerle ve özellikle de İngilizlerle uzlaşmak i-

çin yanıp tutuştuklarını belirten İbrahim KAYPAKKAYA'ya ateş püskürüyorlar. Ama tarihi gerçekler onu en parlak şekilde doğruluyor.

Mustafa Kemal ve taraftarları, Vahdettin ve çevresiyle ilişkilerini sıklaştırarak bunların içindeki uzlaşmaya yatkın unsurlarla bir hükümet kurmayı tasarlıyorlardı. Mustafa Kemal Vahdettin ile ikinci görüşmesini 29 Kasım'da yaptı. Ve bu görüşmeden de bir sonuç alamadı. Üçüncü görüşmesini 20 Aralıkta yaptı, ama yine bir sonuç alamadı. 21 Aralıkta ise Vahdettin, İttihatçı kompradorların ve İttihatçı milli ticaret burjuvazisiyle toprak ağalarının temsilcilerinin çoğunlukta olduğu İttihatçı meclisi (dört ay sonra yeniden seçime gitmek şartıyla) kapattı. Ve ileri gelen İttihatçıları tutuklamaya girişti. Bu arada Fethi Okyar da tutuklandı. Fakat sonradan serbest bırakıldı. Bundan sonraki aylar içinde Mustafa Kemal en yakın arkadaşları İsmet (İnönü), Ali Fuat Cebesoy, Jandarma genel komutanı Refet Bele, Fethi Okyar, Rauf Orbay, Tefik Rüştü vs. ile sık sık görüşmeye başladı. Hatta hükümetin bir darbe ile ele geçirilmesi ihtimali üzerinde de durdu. Fakat hükümet ve hanedan çevreleriyle ilişkilerini sürdürmeye devam etti.

Türkiye Proletaryasının Doğuşu Gelişmesi Ve Mücadelesi (VI)

Eylülün son günlerinde İstanbul belediyesi birinci daire temizlik işçileri işi bırakarak ücretlerinin arttırılması isteğiyle Babialiye baş vurdular.

Eylül ayının sonlarında İstanbul Bon Marche ve Av lion mağzaları işçileri ücretlerinin arttırılması ve pazar gününün hafta tatili olarak kabulünü istediler. İsteklerinin reddi halinde greve gideceklerini bildirdiler. Aynı günlerde Lion mağazası işçileri de greve gittiler.

Türkiye proleteriyasının 1908 ağustos ve eylül grevleri, emperyalist şirketlere ve kompradorlara ağır ekonomik darbeler indirdi. Demiryolları, Tramvay Şirketleri, rejî işyerleri, liman ve diğer, gaz, su elektrik şirketleri, maden ocakları gibi zenginlikler emperyalistlerin elinde olduğu için bu grevler, zorunlu olarak anti-emperyalist bir nitelik taşımaktaydı. 1908'de Milli Türk ticaret burjuvazisinin partisi olan İttihat ve Terakki (bu partinin içinde Almanci kompradorların önemli bir etkinliği vardı), ile İngiliz ve Fransız yanlısı kompradorlar emperyalist şirketlerin direktifleriyle grevleri bastırmak ve işçilerin sendikalaşmalarını ve örgütlenmelerini önlemek için yoğun bir faaliyet içine girdiler. Emperyalist şirketlerle yerli ve yabancı kompradorlar, Ağustos ve Eylül grevi nedeniyle, kendi basınlarıyla işçilere karşı, grev hakkına karşı saldırıya geçtiler. İstibdada karşı mücadelede «Hürriyet kahramanı» kesilen Jön Türkler, devrimden hemen sonra işçi ve grev düşmanlığını körüklemeye başladılar. «Öyle ya, burjuvazi iktidara, işçilerin sırtından mümkün olduğu kadar fazla sermaye biriktirmek için gelmişti, oysa işçiler bunu engellemek istiyordu! Emperyalist devletlerin müsamahasını ve sempatisini elde etmek için Jön Türkler, ne kadar ılımlı, yani işçi sınıfına ne kadar düşman olduklarını onlara gös-

termek zorundaydılar. Jön Türkler devrimini getirdiklerini sınırlandırmaya başlıyordu. Sendikaların çoğu dağıldı. Geri kalan yarıoturma sendikaları, millî ve dinî birlikler, hükümet ajanlarının kadrolara sızdırılması hatta zorla sokulmasıyla soysuzlaştı» (A. ŞNUROV)

Ağustos ve Eylül grevlerinden dolayı telaşa kapılan emperyalist şirketler ve kompradorlar, işçi grevlerini ve örgütlenmelerini kesinlikle yasaklamak için ilk önce çar-çabuk (15 ekim 1908'de) «Tatil-i Eşgal Kanunu Muvakkati» yani geçici Grev Kanunu'nu çıkarttılar. Bu kanunu esas olarak Alman Şirketlerinin uzmanları - Anadolu Demiryolları Genel Müdürü Hügner'le adliye bakanlığında uzman olarak bulunan Kont Ostrorog hazırlamıştır. Ekim ortalarına doğru hazırlanması biten bu kanun 15 Ekim görüşülerek bakanlar kurulu kararıyla yürürlüğe girmiştir. Bakanlar kurulunda, işçileri bakanı Ferit Paşa bu kanunu, sosyalizmin Osmanlı İmparatorluğu için taşıdığı büyük tehlikeye işaret ederek ateşli bir şekilde savunmuştur.

Kanun, işçi sınıfının emperyalist şirketler ve kompradorlar karşısında, elini kolunu bağlıyor, onu kaderine boyun eğmeğe zorluyordu. Greve kalkışacak olanlar hakkında çeşitli para ve hapis cezaları öngörüyordu. Greve karşı «askeri güç» kullanılacağını belirtiyordu. Mesela ilgili maddelere bakalım:

«8 — Elebaşılar, diğerlerini çalışmaktan alakanlar vs. Bir aydan bir yıla kadar hapis, 1 liradan 50 liraya kadar para cezası, enval ve emlake zarar olursa ödeyecekler, daha ağır suçlar olursa ceza kanununa göre cezalandırılacaklardır.

«9 — Genele dair bir hizmetin tatiline iştirak edecek kimselere 24 saatten bir haftaya kadar hapis, 25-100 kuruşa kadar para cezası verilecektir.

«10 — Genel hizmetleri temin ve istikra için gereğinde askeri güç kullanılacak savaş gibi du-

rumlarda hükümet, işçi isteklerini, istediği gibi er-teleyecektir.» (Türkiye'de İşçi Sınıfı; O. Sencer, sf. 199)

Kanun, sendikaların dağıtıldığını ise şöyle belirtiyor:

«11 — Genele dair işyerlerinde bu kanun yayınından önce kurulmuş sendikalar ref edilecektir.» (age., 199).

Kanun her ne kadar «Genele dair işyerleri» tabirini kullanıyorsa da, bu yasak, fiiliyatta tüm irili ufaklı işyerlerini kapsıyor, greve karşı şiddet kullanımı her iş yerini içine alacak şekilde yasalaşmış gibi oluyordu. Kanuna göre işçiler patronlarla uzlaşma imkanı kullanabilirlerdi. Uzlaşma olmazsa isteyen çalıştığı işten ayrılmakta serbestti. Ama grev ve her türlü nümâyış yasaktı.

Kompradorlar, böylece bu kanunla işçi sınıfının elini kolunu emperyalist sanayicilerin karşısında bağlamayı, zaten sefalet içinde acı çeken işçi yığınlarını yabancı patronların el-pençe itaatkar köleleri haline getirmeyi tasarlıyorlardı. Fakat ne bu kanun, ne kompradorların «Kör satır kahir kuvvet» silahlı güçleri, ne de emperyalistlerin para gücü işçi sınıfının mücadelesini durdurmaya yetmedi. Her ne kadar bu kanun bir dönem için işçi sınıfının mücadelesini biraz yavaşlattıysa da hiç bir zaman işçileri susturamadı. Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra da grevler devam etti.

Ekim, Kasım ve Aralık ayı grevleri (1908)

4 Ekimde İstanbul belediyesi altıncı daire temizlik işçileri ücretlerinin artırılması isteğiyle greve gittiler. İşçiler ellerinde bayraklarla, belediyeye başvurdular.

10 Ekimde, ücretlerinin artırılması isteğiyle greve giden Büyükdere tuğla harmanları işçileriyle grev kırıcıları arasında çatışma çıktı ve birkaç işçi yaralandı.

13 Ekimde İstanbul Londra Birahanesi garsonları, patronun bahsislerinden yüzde almasını protesto amacıyla greve gittiler.

18 Ekimde İstanbul Bevoğlu Birahane ve kahvehanelerindeki garsonlar greve gittiler. Garsonlar, işgününün 12 saatte fazla olmamasını, fazla çalışmalarda ek ücret ödenmesini, işverenlerin baskı, horlama ve

hakarete bulunmamasını istiyorlardı. Direniş yapan garsonlar polis kuvvetince baskı altına alındı, direnişleri kırılmaya çalışıldı.

21 Ekimde Prepalas garsonları greve gideceklerini ilan ettiler. Bu garsonlar, 16 Ekimde ücret artışı, izin ve gece servisi için çift yövmiye istekleriyle greve gitmiş fakat isteklerinin kabul edilmesi üzerine greve son vermişlerdi. Garsonlar 21 Ekimde patronun sendikalarını muhatap olarak kabul etmemesi ve işçilerle tek tek sözleşme imzalayacağını söylemesi üzerine yeniden greve gittiler. Patron dışardan garson getireceğini bildirince direnişçi garsonlar getirilecek olanları iş yerine sokmayacakları cevabını verdiler. Bunun üzerine grev mahalline polis ve asker yığarak garsonları ağır baskı altına aldılar. Fakat daha sonra patron sendikayı tanımak zorunda kaldı.

Bir süreden beri grevde bulunan Samsun Reji işçileri, 20-25 Ekim arasında fazla baskı, geçiştirme ve ayak oyunlarından dolayı toplu halde yürüyerek Reji nezaret dairesini taşa tuttular. Reji memurlarından birkaçını dövdüler. Ertesi gün askerlerle işçiler arasında kanlı bir çatışma çıktı. Her iki taraftan ikisi ağır olmak üzere 8-10 kişi yaralandı. İşçiler ücretlerine % 20-25 zam olarak greve son verdiler.

İkdam gazetesi 30 Ekimde Foça'daki maden işçilerinin greve gideceklerini haber verdi.

Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhak etmesi, Kasım ayında, liman ve rıhtımlarda çalışan hamal ve memurların Avusturya mallarını boşaltmama şeklindeki grevlerine yol açtı. Bu hareket aslında İttihat ve Terakki içindeki milli burjuvazinin üst kanadının Bosna-Hersek ilhakından dolayı, halkı Avusturya mallarına karşı boykota teşvik etmesi sonucunda çıktı. İttihat ve Terakkinin yönetiminde büyük söz sahibi olan (o dönemlerde yani 1908'de) milli ticaret burjuvazisinin kendi çıkarları doğrultusundaki bu teşviki, halkın yüreğindeki anti-emperyalist duyguları canlandırmaya yaradı. Gerçi Osmanlıların Bosna-Hersek elinde bulundurması haksız olduğu gibi Avusturya'nın burayı ilhakı da haksız ve saldırgan

bir tutumdu. Fakat bu olayı, o dönemde Türkiye’de halktaki anti-emperyalist duyguları, halkın emperyalistlere karşı duyduğu hıncı alevlendirmeye yaradı. 23 Kasım’da bir İngiliz görevlisi bu olayı, özellikle de halkın nefret derecesini şöyle rapor ediyordu:

«... Türklerin Avusturya gemilerine ve mallarına boykot etmeleri gittikçe kuvvetlendi. Avusturya sefiri Başveziri ziyaret ederek gümrüklerde çalışan hamalların devlet memuru olduğunu, onlara emir verilmesi gerektiğini söyledi. Başvezir gereken emirlerini verdi. **Fakat halkın nefreti o kadar kuvvetli ki bu emirlerin yürüyeceği belli değil.** Alman büyük elçisi Avusturyalı meslekdaşını destekliyor» (İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye, sf. 75. abç)

Başka bir görevli ise 4 Aralık 1908 tarihli raporunda şöyle diyor:

«... Büyük elçi, Kamil Paşayı (İngilizci komprador-Partizan) boykotu durdurmaya razı etti fakat halk bir türlü boykotu durdurmuyor» (age. sf. 75)

8 Aralıkta ise yine başka bir görevli şunları yazıyor:

«... Türk elçisi hiç bir resmi memurun boykotta yer almadığını söyledi. Boykottan hükümetin sorumlu tutulamayacağını bildirdi. Kont Methernich, şüphesiz halk sorumlu tutulamaz, fakat hamallar hükümete tabidirler ve gemileri boşaltmaya mecburdurlar, dedi. Hükümetten daha kuvvetli olan Genç Türk komitesi boykotu teşvik ediyor..» (age., sf. 76)

1908 grevlerini bu şekilde anlattıktan sonra gelelim bu grevlerin değerlendirilmesine...

1908 grevleri, Türkiye proleteryanının yerli ve yabancı kapitalistlere karşı giriştiği ve o yıla kadar eşi görülmemiş derecede büyük bir mücadele dalgasıdır. 1908 grevleri, esas olarak bilinçsiz işçi yığınlarının kendiliğinden mücadeleye atılışı şeklinde cereyan etmiştir. Bununla birlikte birçok greve de usta ve önder işçilerin, aydınların kurduğu sendikalar önderlik etmiş, bu grevleri bizzat başlatmıştır. Bugünkü Türkiye sınırları içinde 50’ye yakın grev ve direnişin, (1908 yılında) olduğunu tesbit edebiliyoruz.

1908 işçi mücadelesi esas olarak komprador burjuvaziye ve efendileri emperyalist patronlara karşı verilmiştir. Mücadeleye a-

tilan işçiler, işyerlerindeki emperyalist şirket direktörlerine, müdür ve teknisyenlerine karşı kesin tavır almış, bir çok grevde bunların görevden alınmalarını talep olarak ileri sürmüşlerdir. Grevlerde ileri sürülen işçi taleplerinin büyük çoğunluğunu, (ücret artışı, sağlık, tazminat, izin gibi) ekonomik talepler teşkil ediyordu. Bunun yanında işçiler sendikanın tanınması, işgününün kısaltılması, rüşvetçi ve baskıcı devlet memurlarının görevden alınması, hafta tatilinin kanunlaşması gibi demokratik talepleri de ileri sürüyorlardı.

İşçiler bu grevlerde, devletin silahlı güçleriyle, zaptiye ve ordu birlikleriyle yüzyüze gelmiş, bu güçlerin yabancı direktörlerin, mühendislerin kısacası yabancı şirketlerin yanında yer aldıklarını, kendilerine karşı onları savunduklarını görmeye başlamışlardır. İşçiler, çeşitli derecedeki subay ve paşaların yabancı kumpanya direktörleriyle grevlere karşı nasıl fikir ve eylem birliği içinde olduklarını, hatta subay ve paşaların yabancıların emri altına nasıl birer gayretkeş grev düşmanı kesildiklerini öğrenmeye başlamışlardır.

İşçiler bu grevlerde, tek tek mücadeleye atılmanın, makinaları kırmanın, kendi haklarının alınması yolunda etkili mücadele veya kavga biçimleri olmadığını daha iyi kavramışlardır. Toplu halde, tüm iş yeri veya fabrika işçileri olarak grev ve direnişlere girmenin, daha etkili, patronları zorlayıcı, sonuç alıcı bir yol olduğunu tecrübeleriyle daha iyi kavramışlardır. 1908 grevleri işçilerin kendi güçlerine olan güven ve inançlarını daha da arttırmıştır.

İşçiler bu grevlerde, sendikalaşmanın önemini de yavaş yavaş kavramaya başladılar. Bu yıl içinde dernek ve sendika kurma isteği ve girişimleri hararetlenmiş, çoğalmıştır. Bazı yerlerde işçi dernekleri açılmış, bazı dernekler de sendika haline gelmiştir. Mesela «Anadolu Osmanlı Demir Yolları Memurun ve Müstahdem Cemiyeti Uhuvvetkarisi» 1908’de bir sendika niteliğine kavuştu. Fakat devrimci fikirler ve işçi sınıfının ideolojisi bu grevlerde işçi sınıfına ya hiç ya da çok zayıf, düzensiz ve doğru olmayan veya tahrif edilmiş biçimlerde

götürüldü. O dönemde komünist partisinin veya komünist bir hareketin olmayışından dolayı işçi sınıfı kendi ideolojisiyle (sayıca az ve dar bölgelerde bile olsa) yüzyüze gelmemiş, cihazlanmamıştır.

Şüphesiz ki 1908 işçi hareketleri ve örgütlenme çalışmaları bizim anlattıklarımızdan daha geniş, daha çeşitli, karmaşık ve çok yönlüdür. Biz tespit edebildiklerimizi veya önemli gördüklerimizi anlatıyoruz. Kaldı ki işçi sınıfının gelişme ve mücadele tarihini anlatırken bugünkü sınırlar içinde kalarak anlatıyoruz. Dolayısıyla işçilerin, işçi hareketlerinin ve örgütlenmelerinin yoğun olduğu, Marksist parti ve grupların faaliyet gösterdiği Balkanları bunun dışında tutuyoruz.

31 MART İSYANINI BAHANE EDEN İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ, 1909'DA İŞÇİ GREVLERİNİ, İŞTEN ATMA, TUTUKLAMA VE ŞİDDET METOTLARIYLA ENGELLEMeye ÇALIŞTI.

31 Mart isyanından sonraki durumu anlatmadan önce 1909'un başlarında, tesbit edebildiğimiz grevlere bir göz atalım.

Mart ayının başlarında İdarei Mahsusa işçi ve müstahdemleri şirket vapurlarının adalara işletilmemesi üzerine gösterilere giriştiler. Ücretlerinin verilmesini istediler. Grevcilere, «idarei mahsusa'nın yeni vapurlar alacağı o zamana kadar da maaşlarının verileceği» ve dağılmaları bildirildi. Fakat işçiler dağılmayınca polis ve asker gücüyle dağıtıldı.

20 Martta 8 bin kadar gümrük hamalı greve gitti.

31 Martta, Abdulhamit istibdadının dayandığı azılı feodal sömürücü sınıfların ve din adamlarının katıldığı ve İngilizci kompradorların ise İttihat ve Terakki Cemiyetine karşı yönlendirdiği gerici bir isyan patlak verdi. Milli ticaret burjuvazisinin en zengin kanadının Almanlara eğilimli kesimiyle Almancı kompradorların elinde bulunan (ama birincilerin yönetiminde daha etkin olduğu) İttihat ve Terakki Cemiyeti, İstanbulda isyancılar tarafından dağıtıldı. Fakat İttihatçılar güçlü oldukları Makedonya'da toparlanarak, kurdukları bir orduyla

(Haraket Ordusu) İstanbul üzerine yürüdüler ve isyanı bastırarak İngilizci kompradorları önemli ölçüde geriletip merkezi iktidarı yeniden ele geçirdiler. İstanbul'da ilan edilen sıkıyönetim, isyanı bahane ederek halk ve işçi sınıfı üzerinde ağır bir baskı uyguladı. Abdulhamit tahttan indirildi. İttihatçılar isyanın bastırılması sırasında —bu durumu fırsat bilerek— daha önce grevlerde önde görünen bir çok işçiyi işten çıkardı, tutukladı veya kurşunladı. Bu duruma sevinen yabancı ve yerli patronlar işçilerin daha önce mücadeleyle aldıkları bazı ekonomik ve demokratik hakları kısımaya, çignemeye başladılar. Mesela Anadolu Demiryolları şirketi, işçilere vermeye mecbur oldukları sosyal yardımları ve zamları kısımaya başladı. Bir çok işyerinde ücretler kısılmaya, geç ödenmeye, çalışma saatleri ise uzatılmaya başlandı. Fakat tüm bu baskılara rağmen gerek sıkıyönetimin uygulandığı İstanbul'da gerekse ülkenin diğer yerlerinde işçi hareketleri durdurulamadı, önemli bir düşme ve yavaşlamaya rağmen mücadele devam etti.

3 Nisan'da İstanbul'da Rıhtım işçileri gün doğmadan gün batıncaya kadar çalışmak istemediklerini, 15 günlük yövmiyelerinin hemen verilmesini ileri sürerek greve gittiler. İsci temsilcileri isteklerini bildirmek için kumpanya müdürüne çıktılar ve Fransız işçilerine tanınan hakların kendilerine de tanınmasını istediler. Kumpanya müdürü işçilerin isteklerini, «Fransız işçisini örnek gösteriyorsanız onlar adamdır» (İkdam Gazetesi, 6 Nisan 1909, T.İ.S. Oya Sencer. sf. 212) diyerek cevapladı.

10 Haziran'da Zonguldak Kelik bölgesi maden işçileri kırılan küreklerin ödetilmemesi için greve gittiler. Şirket direndiyse de en sonunda işçilerin isteklerini kabul etmek zorunda kaldı.

1908'de yürürlüğe konan «Gecici Grev Kanunu»ndan daha kötü bir kanun, 31 Mart olaylarından sonra (27 Temmuz 1909'da) kanunlaştı. Daha doğrusu «Gecici Grev Kanunu» daha da ağırlaştırılarak gecici olmaktan çıkarılıp daimi «Grev Kanunu» haline getirildi. Kanun mecliste görüldükçe demokrat ve vurtsever mebuslar grevleri ve işçilerin örgütlenmesini yasaklayan bu

kanun teklifine karşı mücadele ettiler. Emekçi sınıfların önderleri haziran 1909'da, Selanik'te her milliyetten ve dinden katılan işçilerin ve halkın oluşturduğu bir mitingle işçi haklarının kaldırılmasını kınadılar. Mitingde Türkçe, Bulgarca, Rumca ve Yahudice olmak üzere dört dilden konuşmalar yapıldı. Beş dilde yazılmış bildirimler dağıtıldı. İşçilerin ve diğer emekçi sınıfların sözcüleri mitingte: «Anayasanın verdiği ve Osmanlı devriminin pekiştirdiği işçi haklarının kaldırılması yolunda, Ferit paşa ve diğer bazı mensupların kullandıkları dili protesto ederiz. Sendikalı ve sendikasız bütün işçilere, haklarını korumaları ve gerçekleştirdiği gün, yararı meydana çıkacak olan işçi örgütlerini güçlendirmeleri için çağrıda bulunuyoruz» şeklinde konuştular. (S. Velikov, Robotniceski İskra, No 12, aktaran O. Sencer, age., sf. 213)

1 Temmuzda Tasviri Efkâr gazetesi, Selanik ve Edirne Demiryolu işçileriyle memurlarının «Grev Kanununu» protesto için greve gittiklerini, mitingler düzenlediklerini haber verdi.

Grev Kanununu birkaç gün sonra cemiyetler kanunu izledi. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi kompradorlarla milli ticaret burjuvazisinin en zengin kesiminin şahası (1) olan bu tip kanunlar, özellikle «Grev Kanunu» işçi sınıfının susturulmasını yabancı ve yerli patronların karşısında hareketsiz kalmasını sağlayamadı. Kanunun mecliste kesinleşmesinden sonra, baskıların, hile ve entrikaların yoğunlaştırılmasına rağmen grevler devam etti.

9 Eylülde Bursa'da ipek fabrikaları işçileri, çok fazla olan iş saatlerinin kısaltılması ve 3 kuruş olan ücretlerinin arttırılmasını istediler.

Tasviri Efkâr gazetesi 17 Eylül tarihli sayısında, Zonguldak maden ocaklarında çalışan işçilerin kendilerine yapılan baskıları içişleri bakanlığına bildirdiklerini ve bunlara son verilmesini istediklerini haber verdi.

Kasım ayının başlarında, İzmir'de bir ticarethanede çalışan 67 işçi greve gitti.

Ağır baskılardan dolayı bazı yerlerde işçiler, isteklerini üst mercilere bildirme,

haksızlıkları ve baskıları sözlü veya yazılı olarak protesto etme şeklinde bir mücadele sürdürüyorlardı.

GREVLER, HAZİNENİN TAMTAKIR OLDUĞU, HAKİM SINIFLAR ARASINDAKİ ÇELİŞKİLERİN İÇTEN İÇE KIZIŞTIĞI, BASKILARIN İŞÇİ SINIFI VE MUHALİF BASIN ÜZERİNDE SIKI BİR ŞEKİLDE UYGULANDIĞI 1910 YILINDA DA SÜRDÜ. İŞÇİ ÖRGÜTLERİNİN SAYILARI ARTTI.

Emperyalist devletlerin mali esareti altında çöküşe doğru yol alan Osmanlı devletinin İttihatçı komprador yöneticileri, boşalan hazineyi birazcık «şenlendirmek», krizle kıvranan ekonomik, bürokratik ve askeri kuruluşları azıcık da olsa ferahlatmak için yeniden emperyalistlerin kapılarını çalması, borç dilenmeye başladılar. Maliye bakanı Cavit Fransa'ya gitti. Diğer yüksek yardımcı bürokratları da İngiltere'ye, Almanya'ya gönderdi. Daha önce birbirleriyle anlaşılan emperyalistler, istedikleri şartları kabul ettirmek, daha büyük imtiyazlar koparmak için kolay kolay borç vermiyorlardı. Fransız bankerleri, «İmparatorluk içinde Fransız Finansmanın ağır basmasına izin verdikleri sürece» kredi açacaklarını bildiriyorlardı. Fakat emperyalist devletler, tekeller veya banka grupları arasında, Osmanlı imparatorluğunu daha fazla yağmalama konusunda hırslı bir mücadele cerevan ettiği için bazan da kompradorlar bu durumdan yararlanıyorlardı. Bazan bir emperyalist ülkenin bir banka grubunun vermediği krediyi başka veya birincisiyle mücadele halinde olan bir banka grubu veriyordu. 1910'da İttihatçılara kredi bakımından en çok yardım eden yine efendileri Alman emperyalistleri oldu.

31 Mart (1909) isyanından sonra darbe viyen ve kısmen gerileyen İngilizci kompradorlar, 1910'da İttihatçı kompradorların gücünü kırmak için yoğun bir faaliyet gösterdiler. Basın aracılığıyla karşılıklı siyasi saldırılar, tutuklamalar ve suikastlar (İngiliz Ahrar Fırkasının Kurucularından Ahmet Seminin Öldürülmesi) şeklinde süren bu iktidar mücadelesi, esasta, iki emperyalist devletin (İngiltere ile Almanya'nın) Os-

manlı imparatorluğu üzerindeki çıkar çatışmalarından başka birşey değildir.

İttihatçı kompradorlar bu yıl içinde kurulan birçok ilerici ve demokrat gazete, dernek ve kulüpleri, «Emniyet ve asayiş memleket noktai nazarından hükümetçe tehlikeli addolunan sosyalist kulüplerinin kapatılması kararlaştırılmıştır» diyerek kapattılar. Kendilerine muhalif olan güçleri adım adım yok etmeye çalışıyorlardı. Fakat İttihatçı kompradorlar muhaliflerini, yurtsever ve demokrat unsurları, işçi örgütlerini ve grevlerini sürekli sindirme, ortaya çıkıkça yok etme, hiç bir zaman soluk aldırma taktiğini uygulayamıyor, yığınların, özellikle işçi yığınlarının uyanışı, örgütlenişi ile baş edemiyorlardı. Bir yeri sustururken ses bir başka yerden çıkıyordu. İşçi örgütleri 1910'da geçmiş yıllara nazaran bir hayli çoğalmıştı. Nisan ayında «... gizli Osmanlı Amale cemiyeti ve onun devamı olan Osmanlı Terakii senayi cemiyeti'nin uzantısı olarak Osmanlı Sanatkarın Cemiyeti» (O. Sencer, age., sf. 227) ortaya çıktı. Aynı yıl içinde, marangozlar, terziler, Anadolu Demiryolları memur ve müstahdemleri, İzmir yükleme işçileri, Zonguldak maden işçileri sendikalarda örgütlendiler. Bunun yanında, fırıncılar, tramvay işçileri, pamuk bükümcüleri, İmalat-ı Harbiye işçileri, tütün rejisi işçileri, sigara kağıdı işçileri, matbaa işçileri, garsonlar, Adakapı Metal işçileri, İzmir tütün rejisi işçileri, hamallar, terziler, ayakkabıcılar... İstanbulda, dernekler vs. şeklinde (önemli oranda) örgütlendiler.

1910'da tesbit edebildiğimiz kadarıyla şu grevler oldu:

5 Mayıs tarihli Sabah gazetesi şunları yazıyordu: «İstanbul tramvay şirketi grev yasağı kanununa aykırı hareket ettiklerinden, zabıtaca gerekli olan tedbirlerin alınması Ticaret ve Nafia bakanlığından emniyet genel müdürlüğüne bildirilmiştir.»

19 Mayıs'ta İstanbul Tramvay şirketinin işçileri emperyalist şirket görevlilerine duydukları kinin bir ifadesi olarak, daha önce sözleşmede bulunup da yerine getirilmeyen isteğin yani, işyerindeki yabancı memurların alınarak yerlerine Osmanlı uyruğundan olanların verilmesini istediler. Ayrıca üç-

retlerinin yükseltilmesini belirterek greve gittiler.

20 Mayıs'ta İstanbul terzi işçileri greve gittiler. Son derece ağır şartlar altında çalışan işçilerin hayatı tek kelimeyle sefaletti. Bir yıl sonranın (1912) Temmuz ayında çıkan ve Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayın organı olan İştirak gazetesi işçilerin çalışma şartlarını şöyle anlatıyordu: «Şık beylerimiz bir kere de ceket terzilerinin atelyelerini lütfen ziyaret etsinler. Yaz günü her tarafı kapalı ve yalnız dibinde kuş kafesi kadar ufak bir penceresi olup, tavanı alçak ve bu tavana asılı büyük bir lambanın ışık ve hararetiyle hem bir hamama, hem bir kümese benzeyen cehennem gibi bir salonda elli altmış gencin yanyana nasıl terleyerek üzümlere göznuru döktüğünü görsünler...» (Türkiye'de Sosyalizmin tarihine katkı, A. Cerrahoğlu, sf. 352)

23 Mayıs tarihli Sabah gazetesi, İstanbul halkının, acemi işçi kullanan (ki grevlerde işinden atılan işçilerin yerlerine alınıyordu) Tramvay şirketinin sık sık kazalara sebep olduğunu ileri sürerek polisle çatıştığını, halkın arabanın camlarını kırıldığını şöyle bildiriyordu: «Önceki gün Şişlide halk ile tramvay işçileri arasında üzücü bir olay olmuş, Kumpanya yeni getirilen işçilerine vererek bir iki araba çıkarttığından, orada bulunan halk, bir takım aile pederlerinin sefil bir halde işsiz güçsüz bırakılarak arabaların tecrübesiz işçilere kullandırılmasından dolayı hiddetlenip nümâyişe başlamışlardır. Polis, nümâyişçilerden bir kaçını merkeze götürmek istediğinden halk arabaya saldırarak cam ve pencereleri kırmıştır.» Bu halkın grevci işçileri desteklemesinin güzel bir örneğidir.

Haziranın ortalarında Kazlıçeşme Tabakhane işçileri, daha önce ücretlerinin artırılmasına söz verildiği halde arttırılmadığı için greve gittiler.

Haziranın sonlarına doğru veya Temmuzun başlarında Zonguldak işçileri greve gittiler. Grev 14 Temmuz'da sona erdi.

Ağustos ayı içinde, Bursa'da iş şartlarının düzeltilmesini bekleyen üç bin ipek işçisi greve gitti. İşçilere önderlik eden Hınçak komitesinden Setrak Kalaycıyan tutuklandı.

Yine Ağustos ayı içinde Bilecik'te bin, Zonguldak'ta dört yüz madenci işlerini bıraktılar.

10 Ekimde vapurlara kömür yükleyen işçiler ücretlerin yükseltilmesi için greve gittiler. İşçi önderleri tutuklanarak grev bastırıldı. Bir kısım işçiler işlerinden atıldılar. 16 Kasım'da çıkan sosyalist gazetesi (Osmanlı sosyalist fırkası'nın yayın organı) tutuklanan 8 Kürt işçisini «sosyalist» bir ermeni mebusunun savunmasına yer veriyordu.

Kasım ayında, kendisini «Osmanlı sosyalisti» olarak tanıtan Bulgaristan demokrat mebusu Vlahof, mecliste yaptığı konuşmada, gerek işçiler hakkında çıkan kanunlar, gerekse işçilerin sayısı, çalışma ve hayat şartları hakkında şöyle diyordu: «... biz işçiler için şimdiye kadar hiç bir şey düşündük mü? işçiler için bir şey yaptık mı? Geçen yıl Halep mebusu Artin Efendi tarafından meclise bir layiha sunulmuştu. O layiha işçinin durumunu iyileştirmek için bazı önlemleri içeriyordu. O layiha bir komisyona verildi komisyon o layihayı kabul etti meclise tekrar gönderdi. O layihayı müzekere edeceği zaman, Kabine Reisi bir kürsüye çıkarak söyledi: Bizde işçi meselesi yoktur. Bizde daha erkendir. Böyle kanunlar tertip etmek lüzumu hasıl olduğu vakit tabii hükümet bunu düşünecek ve böyle bir kanun layihasını meclis verecektir. Evet işçi meselesi yoktur. Fakat biz, odalarımızda oturup hiç düşünmüyor, etüd yapmıyoruz efendiler. İstanbul nüfusunda işçi var mı yok mu? Onların ihtiyacı nedir? İstanbul'da büyük üretimde çalışan 40 binden fazla işçi var. 341 fabrika var daha ötede beride yirmişer otuzar kişi çalıştığı gibi ticaretlerde, limanda 4-5 bin amele var. Rejide yalnız 4-5 bin işçi vardır. Bu işçilerin yekünü 100-120 bin kadardır. Aileleriyle beraber İstanbul halkının yarısını oluştururlar. Biz işçi meselesi yoktur diyoruz, fakat bu insanların ihtiyacı nedir? Durumu nedir? Günde kaç saat çalışıyorlar? Bunu tetkik etmedik. Havasız, paydostsuz gündeliği 3 kuruşa, 5 kuruşa çalıştırılıyorlar. Bu işçiler için kanun düzenlemeliyiz. Bu adamlar bizim ordumuzu teşkil ediyorlar, bu adamlar redif ve nizamiye askerimizi teşkil ediyorlar. Or-

du için çalışıyorlar bundan başka Rumelide, Selanik'te, Dırama'da, İskeç'de vd. yerlerde küçük kızlar işliyorlar. Bunlar 8, 9, 10 yaşlarındadır. Bunlar hakkında biz, bir kanun düzenlemeliyiz. Fakat biz, böyle Kanunlar yapmamakla beraber bilakis, işçi aleyhine kanun düzenliyoruz. Biliyorsunuzki meşrutiyet olur olmaz, iki gün sonra, ameleler aleyhinde bir tatili eşkal (grev) Kanunu düzenlendi. O kanun kimlere karşı idi? Tabii şimendiferlerde, tramvaylarda, limanlarda çalışan işçiler hakkında idi...» (Meclisi mebusan zabıtları, aktaran O. Sencer, age., sf. 236)

İTTİHATÇI KOMPRADORLARIN GERİLEDİĞİ, İNGİLİZCİ KOMPRADORLARIN İSE İTTİHATÇILARIN BASKI VE ZULMÜNÜ KULLANARAK SEMPATJ VE KUVVET TOPLAMAYA ÇALIŞTIĞI 1911'DE, BİR YIL ÖNCESİNE NAZARAN GREVLERDE BİR YÜKSELME GÖRÜLMEDİ.

Altı ay önce sindirilen İngilizci komprador muhalefet 1911'in başlarında yeniden canlanmaya ve gelişmeye başladı. İttihatçı kompradorların gerek Arabistan, Arnavutluk ve Makedonya gibi yerlerde, ezilen milletlerin uyanışı karşısında milli boyunduruğu ağırlaştırmaları, gerekse içte halka karşı ağır soygun ve zorbalık siyaseti uygulamaları İngilizci ve Fransızci muhalefetin canlanmasına, bu durumu kullanarak güç toplamasına yolaçtı. İttihat ve Terakki içinde bölünmeler oldu. İttihat ve Terakkinin başında bulunan Almanci kompradorlar, geri adım atmak zorunda kaldılar. Cemiyetin elebaşlarından olan, baskı, entrika ve terör ustası Talat'ı içişleri bakanlığından geri çektiler. İngilizci ve Fransızci kompradorları yatıştırmak için bunların efendilerine verilen kapitülasyonlara dokunmayacaklarını bildirdiler, onlara «anlaşma» ellerini uzattılar. Ama bu eli İngilizci kompradorlar sıkmadı. Doğrusu, sıkıyönetim uygulandığı şartlarda, çeşitli emperyalist ülkelere bağlı komprador klikler arasında bu post kavgası işçi grevlerinin azda olsa soluk almasına yarıyordu. Şimdi gelelim grevlerin durumuna...

2 Nisan'da Cibali tütün işçileri greve çıktılar. Aynı ay içinde İstanbul'da 3 bine

yakın işçi greve gitti. Mart ayının sonlarında Selanik'te başlatılan Reji işçilerinin grevi İstanbul'a da sıçradı. Reji idaresinin hiç sebep göstermeden 23 işçiyi işten çıkarması huzursuzluğa neden oldu. İşçi temsilcileri işten atılan arkadaşlarının işe alınmasını istediler. Fakat bu istekleri Reji idaresince reddedildi. Bunun üzerine işçiler greve gittiler. 4 Nisan 1911 tarihli Tasviri Efkar gazetesi işçiler hakkında şunları yazıyordu: «Reji amelesi kötü durumda. 7-17 yaşında çocuklar, 40-60 para yövmiye ile çalıştırılıyorlar. Kadınlara az ücret veriliyor. İşçi ücretleri az, buna karşılık çok çalışıyor. Hastalık, kaza tazminatı yok. Şirket istediği zaman işçiye haber vermeden işinden çıkarıyor. Bu gibi hastalıklı durumun önünü alacak ve işçi hukukunu temin edecek şimdiye kadar memlekette mevcut olmamakla beraber, bu gün buna lüzum açıktır. Grevciler 2300 kişidir ve istekleri kabul olmadan greve son vermemek amaçlarındadırlar. Reji üst makamlara müracaat etmişse de haksız görülerek cevap almamıştır.» (O. Sencer, age, sf, 218). Aynı işçiler Mart ayında amele İttihat Cemiyetini kurmaya giriştiler.

22 Temmuzda 1500 kadar İzmir-Karahisar Demiryolu işçisi greve gitti.

22 Ağustosta İkdam gazetesi, Belediye dairesi tanzifat işçilerinin greve gitmek istediklerini «nasihat»la işleri başına döndüklerini haber verdi.

3 Eylülde İstanbul'da un fabrikası işçileri, bir gün hafta tatili isteğiyle greve gittiler. Bir yıl sonrasının (1912) İştirak gazetesi (Osmanlı Sosyalist Fırkası yayın organı) (bu işçiler hakkında şunları yazıyordu: «Beyzadeler yalnız şehrimizdeki un fabrikalarını birkere ziyaret etseler; yaldızlı hayallerini az buçuk bırakarak gerçeğe dokunurlar. Zira, bu fabrikalarda günde on, oniki kuruşa karşılık seher vaktinden geceye kadar ve gün aşırı olmak üzere de geceleri uykusuz kalarak, çalışan işçinin fabrika sahibine mümkün mertebe fazla bir kar sağlaması için - ne sefalet, ne rezalet, ne hayvanca şartlar içinde uğraştığını, didindiğini kendi gözleriyle göreceklerdir.» (A. Cerrahoğlu, age., sf. 352)

19 Eylülde İkdam gazetesi şu haberi

verdi: «Aydın Şimendiferleri memur ve işçilerinin 3 yıl önce, şirketle aralarında yapılan anlaşmanın uygulanmasını istedikleri anlaşılmaktadır. İstekleri şöyle sıralanabilir: 1 — Vazife kazası sigortası ve emeklilik sandığı, 2 — «İleri» cemiyetini şirketin kabul edip, yönetim kurulunu tanıması, 3 — Fiatlar arttığından, maaşlara zam, 4 — 6 ekim 1908 zabıtnamesindeki bazı maddelerin uygulanması... işçiler 10 günlük süre tanımışlar, 10 gün içinde istekleri kabul edilmezse greve gideceklerini bildirmişlerdir.» (O. Sencer, age., sf. 219)

Trablusu ilhak etmeye karar veren İtalyan emperyalistleri Eylül ayı sonlarında Osmanlı imparatorluğuna savaş açtılar. Trablusu «uygarlaştırmak(!)» iddiasıyla savaşa başlayan İtalyan emperyalistleri bu bölgeyi işgal etmek için öteden beri yoğun bir faaliyet içindeydiler. Daha 1907'de Trablusgarba yerleşen Banco di Roma buralarda şubeler ve ticaret acentalığı açarak «uygarlaştırma(!)»nın ön hazırlığını başlatmış bulunuyordu. Talan ve katillik görevine diğer emperyalist devletlerin rızasını aldıktan sonra başladı. İngilizler emperyalist İtalya'ya kendilerinin uzun zamandan beri bu bölgeyle «ilgilenmediklerini» bildirdiler. Fransızlar, saldırıya göz yumacaklarını ancak meselenin kesin çözüme ulaşmasına kadar «Osmanlılara verilecek bütün yeni borçları durdurmayı» teklif ettiler. Ruslar da İtalyanların Balkanlara burnunu sokmaması şartıyla «uygarlaştırma(!)»ya taraftar olacaklarını bildirdiler. İtalyan emperyalistleri, Fransa'nın Fas, Rusya'nın ise Balkanlar ve boğazlar üzerindeki emellerini «anlayışla» karşılayacaklarını belirttiler. Banco di Roma ve diğer İtalyan tekelleri durumu bu şekilde ayarladıktan sonra savaş işaretini verdiler. Ve böylece Osmanlı feodal tahakküm ve zulmünün yıkılarak bunun yerine emperyalist tahakküm ve zulmün kurulmasıyla sonuçlanan haksız, yağmacı ve kanlı bir savaş başlamış oldu.

Savaşın patlaması, hem iki büyük komprador, feodal klik (İngiliz ve Alman) arasında cereyan eden çekişme ve kavganın geçici bir süre durgunlaşmasına hem de -ülke çapında estirilen «Milliyetçilik» ve

«Birlik» rüzgarının etkisiyle- grevlerin düşmesine veya durmasına yolaçtı. 1911 yılının Eylül ayından sonra grevlere pek raslanmadı. Bir suskunluk havası hissedilmeye başlandı. Tespit edebileceğimiz kadarıyla sadece Kasım ayının başlarında Zonguldak madenlerinde çalışan 120 işçi greve gitti. Fransız şirketi grevcilerin önderi Tahir Çavuş'un memleketten sürülmesini istediler, istek derhal uygulandı.

1911 yılında ittihatçı kompradorlar maden işçilerinin gittikçe artan mücadelesini tamamen bastırmak, onlara soluk aldırma için yeni bir kanun «layihası» hazırladılar. Falakayı kanunlaştırdılar, sınıf sendika ve derneklerini kapatıp yerlerine birer soygun aracı olan «Esnaf Cemiyetleri» kurmaya, güdümlü örgütler, patron örgütleri kurmaya devam ettiler.

1911'de de işçi sınıfına devrimci bilinç ya hiç ya da çok az ulaşabildi. 1909-1910 yıllarında kurulan işçilerin bazı ekonomik ve sosyal haklarını savunan ve reformist bir parti olan Osmanlı Sosyalist Fırkası (partisi)nin kurucu üyeleri tutuklandı.

1911'in en ileri işçi örgütü, bir grup ileri işçinin kurduğu İstanbul Makinistler Cemiyeti'dir. Bu Cemiyetin tüzüğünde, herhangi bir iş yerinde çalışan işçiler grev yaptıklarında, grevci işçilere Cemiyet kasasından para yardımı yapılmasını öngören hüküm vardı. İttihatçılar bu derneği, üyeleri arasında suni anlaşmazlıklar yaratarak ve adam satın alarak etkisiz hale getirip dağıttılar.

GEREK TRABLUS GEREKSE BALKAN SAVAŞININ ÜLKEDE YARATTIĞI ETKİDEN VE AĞIR BASKILARDAN DOLAYI 1912'DE GREVLERDE BÜYÜK BİR AZALMA OLDU.

Trablus savaşı, Balkan savaşının ve dolayısıyla Osmanlı imparatorluğunun paylaşılmasının yeniden gündeme getirilmesinde ilk adım oldu. Almanya'nın müttefiki İtalya'nın Osmanlı imparatorluğuna savaş açması ve onu dize getirmesi İttihatçı kompradorların büyük güç kaybetmemelerini, iktidardaki önemli kilit noktaları itilafçı (esas olarak İngilizci) kompradorlara kaptır-

malarına yol açtı. Kah ittihatçı kompradorların, kah itilafçıların kuyruğuna takılan milli ticaret burjuvazisi bu sefer de (önemli bir kesimi) itilafçılara dümen kırmaya başladı. Temmuz ayında kurulan itilafçı Muhtar paşa - Kamil paşa kabinesi sultanla birlikte (Ağustosta), çoğunluğu elinde bulunduran ittihatçı meclisi de feshederek ittihatçıların gücünü ve hareket serbestliğini önemli ölçüde kırdılar. Fakat bu sefer de Balkan savaşı itilafçıların yakasına yapıştı. Daha önce kendi aralarında (Rusya ve İngilterenin aracılığıyla çetin pazarlıkla sonucunda) anlaşan Balkan ülkeleri, Ekim ayında Osmanlı imparatorluğuna savaş ila ettiler. Tabii bu savaştan önce Almanya'nın tarafsızlığı itilaf devletlerince sağlanmış oluyordu. Savaş, Osmanlı feodal, komprador hakimiyetinin Balkanlarda kesin olarak yıkılmasına, Edirne'nin ve Doğu Trakya'nın büyük bir kesiminin elden çıkmasına yol açtı. Savaş aynı zamanda itilafçı sadrazam Gazi Ahmet Muhtar paşanın düşmesine ve yerine yine bir sadık itilafçı olan Kamil paşanın sadrazam olmasına yol açtı.

Söz konusu savaşları fırsat bilen yabancı şirketler ve yerli patronlar işçi sınıfı üzerindeki baskı ve sömürülerini iyice yoğunlaştırdılar. Balkan yenilgisi, açlığın dermansızlığın, hastalığın ve çıplaklığın kahredici pençesinde inleyen onbinlerce halkın yalın ayak, baş açık yollara düşerek İstanbul'a, içerilere doğru göç etmesine yol açtı. Bu açlar ve çıplaklar ordusu şehirlerin zaten çekilmez olan hayat şartlarını daha da çekilmez hale getirdi. Bu şartlar da, emperyalist şirketler ve yerli patronlar işçilerin çalışma saatlerini arttırmaya, ücretlerini kısmaya, mücadelelerini ve örgütlenme çalışmalarını bastırmaya çalıştılar. Örgütçü, mücadeleci, veya grevci işçileri tutuklatarak, işten atarak, tehdit ederek yıldırmaya, boyun eğmeye zorladılar.

1912'de işçi faaliyet ve hareketlerini şöyle sıralayabiliriz:

28 Şubatta Seyri Sefain İdaresine karşı işçiler, maaşı 300 kuruştan eksik olanların, maaşından üçte bir indirim yapıldığı için greve gideceklerini bildirdiler. İndirim 13 günden beri tatil edilmiş olan bazı seferlerin mürettebatını kapsıyordu.

Osmanlı Sosyalist fırkasının yayın organı İştirak dergisinin 2. sayısında «Pangaltıdaki Belvü Bahçesinde Efrenci 1912 senesi Mayısının birinci günü Osmanlı Sosyalistleri tarafından idare edilen bir mayıs bayramı» şeklinde yer alan yazıdan ve bu yazının üstündeki fotoğraftan bir mayıs bayramının İstanbulda kutlandığı anlaşılmaktadır.

Temmuz ayının başlarında İznik'te yol işçileri greve gittiler. İşçiler bu arada müteahhidi hırpaladılar. Bunun üzerine olay yerine asker sevk edildi. Fakat müteahhit istekleri kabul ettiği için grev sona erdi.

7 Ağustosta, bir süreden beridir grevde olan Reji işçileri, grevi daha fazla devam ettiremeyeceklerini bildirerek kimsenin işten atılmaması şartıyla işbaşı yaptılar.

1912'nin Ekimine kadar (baskılara rağmen) yine işçi dernekleri kuruldu. Daha önce kapatılan ve reformist görüşler savunan Galata Sosyalist kültürü de yeniden açıldı. Bu kulübe bağlı işçi dernekleri şunlardı: a) Zenne ceket işçileri, b) Şişli işçileri, c) Döşeme işçileri, d) Mücellitler, e) Erkek terzileri, f) Değirmenciler, g) Berberler, h) Ticaret ve sanayi işçileri, ı) Bira fabrikası işçileri, i) Ezzahane işçileri, j) Sigara fabrikası, k) Cibali Reji tütün işçileri.

1912'de Osmanlı Sosyalist Fırkasının yayın organı «İştirak» yeniden yayınlanmaya

başlandı. Derginin bir çok sayısı çıktı. İtilafçılara sempati duyan dergide, grev haberleri ve okuyucu mektupları yer alıyordu. Bazan dergide ajitasyon şiirleri ve yazıları, işçilerin çalışma ve hayat şartlarına dair yazılar da yer alıyordu. Mesela derginin 3. sayısında, «Sosyalistliğin Geleceği» başlıklı yazıda şöyle deniliyordu:

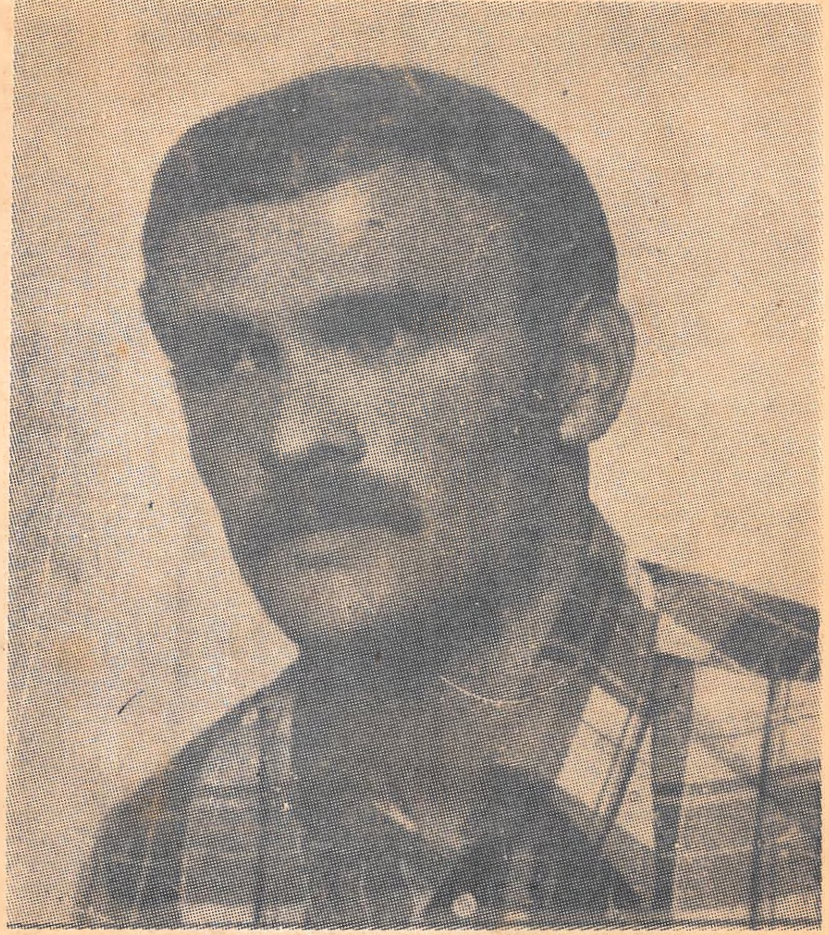
«... Ey insanlığın en kıymetli varlığı olan günleri hurufat sandukaları başında geçen mürettepler. Bu gerçekleri siz mürettibin Cemiyeti yapmak girişimi sırasında anlamadınız mı? Ey Tramvaycılar, size birlikleriniz, mücadeleleriniz zarar mı veriyordu? Ey Anadolu şimendiferleri memurları, bir uyanma işaretiniz Hügnen'i hemen yumuşatmadı mı? Birleşiniz elele veriniz, artık kafi... artık çalışan fuکارanın da gülmesi lazımdır.»

19 Ağustos 1912 günlü sayısında (8.) «Kızıl Sancak» adlı bir şiirde ise şöyle deniliyordu:

«Kırılmalı zulmün kanatları mutlak
Budur fikirlere serlevha-i cihat ancak
Senin yeni Feyzinle bir sabah olacak
Görün de kahreden zulmü mahvedip yık yak»

İşçiler arasında dağıtılan ve işçilere okunan bu gazetenin, işçiler üzerinde ne derecede etkili olduğunu bilmiyoruz. Ayrıca gazetenin çeşitli sayılarında küçük burjuva Sosyalizmini tanıtan yazılar da yer alıyordu.

(Devam edecek)

İSMAİL HANOĞLU
20 NİSAN 1978

«BİLİNİZ Kİ, PROLETARYA DEVRİMİ, MÜCADELEDE GÖZLERİNİ KIRPMADAN HAYATLARINI FEDA EDENLERİN YERİNİ DOLDURACAK YENİ İNSANLAR YARATIR. BU İNSANLAR BAŞLANGIÇTA DAHA AZ BİLGİLİ VE DAHA AZ EĞİTİLMİŞ OLABİLİRLER, AMA KİTLELERLE SIKI BAĞLARI VARDIR VE ARAMIZDAN AYRILMIŞ BULUNAN DAHİLERİN YERİNİ ALACAK, ONLARIN DAVASINI SÜRDÜRECEK, ONLARIN YOLUNU İZLEYECEK VE ONLARIN BAŞLADIĞI İŞLERİ TAMAMLAYACAK YENİ İNSAN GRUPLARI YARATABİLİRLER.»

LENİN